A SÁRGARIGÓ

Vincent Šikula

Európa

Vincent Šikuláról, a mai szlovák próza ismert és népszerű képviselőjéről azt szokták mondani, hogy könyveiben a kisemberek szembesülnek a történelemmel. Én inkább azt mondanám: járnak-kelnek, küszködnek, szenvednek, de azért élnek és szeretnek a történelemben. Azaz a történelmet nem történelemként, hanem súlyos megpróbáltatásokkal teli, de ésszel és szívvel azért elviselhető élethelyzetek soraként élik meg. S ezzel akarva, nem akarva egy kicsit „deheroizálják" azt.

Mint *A sárgarigó* két főhőse: Filomena, ez a finom humorral megrajzolt, kicsit lassú észjárású, de szorgalmas és mindenkin segíteni kész falusi asszony, s férje, Jaṇo, a nyughatatlan, helyét sehol sem találó, kicsit Švejk módján fecsegő, ágrólszakadt szegény ember. Ezek a hősök nem a történelem, hanem a megélhetés (igaz, sokszor a „történelmi megélhetés") problémáival

117455

[Vincent Šikula A sárgarigó]

Európa

A SÁRGARIGÓ

Vincent Šikula

FÖLDRÉSZ ERVIN KÖNYVTÁR
VII.
BUDAPEST

[Fordította Hubik István]

117455

© Vincent Šikula, 1983
Translation © Hubik István, 1983

[1]

Filomenkáról a faluban mindenki azt tartotta, hogy soha nem megy férjhez. Úgy találták, hogy nem valami szép, de nem is ügyes, mindennel tovább vesződik, mint mások, no meg, hogy az esze is lassabban jár egy kicsit. Boldog-boldogtalan gúnyt űzött belőle, s az anyja, valahányszor pártjára kelt a lányának, szinte az egész faluval hadakozhatott. Néha meg akarta vigasztalni szegény teremtést, s ilyenkor így beszélt hozzá:

— Ne félj te semmit, Filomenka! Az emberek rosszak, de te ne is hederíts rájuk! Beszéljenek csak, jártassák a szájukat, te azért nem veszel el. A férjhezmenetelre még nem kell gondolnod, fiatal vagy még, ha pedig itt lesz az ideje, meglátod, te is elkelsz. Apád is, én is, még egészségesek vagyunk, úgy lehet, még sokáig elélünk, de ha netalán nem, ha történne is velünk valami, akkor se kell félned, hiszen van bátyád, van öcséd. Gusto bátyádat inasnak adjuk, és ha kitanulja a mesterséget, ragaszkodj csak hozzá, Gusto mindig megmondja, mitévő légy, ha pedig a szükség úgy hozná, gondoskodik is rólad.

Apjuk elvitte az idősebbik fiút Bécsbe, és tanoncnak

adta egy ismerős szabómesterhez. Szegény Gusto, de megszenvedett! Az idegen város, az idegen emberek — eleinte senkivel szót se tudott érteni. Valamikor az iparosmesterek és segédek szörnyű kegyetlenül bántak a tanoncokkal. Némelyik mester minden csekélységért felpofozta az inast, a segédek meg csúfot űztek belőle, sőt a mester távollétében olyik-másik goromba segéd addig merészkedett, hogy bele is rúgott az inasba. Nemhiába járta a szólásmondás, hogy az inas több könnyet nyel, mint kenyeret. A többnyire pallérozatlan, tapasztalatlan, ügyefogyott kis lurkó, aki nem mutatott rögtön jártasságot mindenben, mert hát nem is mutathatott, bizony csakugyan sok könnyet nyelt. Hányan nem bírták ki! Megszöktek a haszontalan, goromba emberek közül, és sírva állítottak be otthon: „Édesapám, édesanyám, miért adtatok engem oda, miért adtatok engem oda, én oda vissza nem megyek, én oda vissza nem megyek, itthon maradok, itthon maradok!"

A kis Gusto eleinte bizony roppant csöppecske volt! Afféle szánalmas kis bogár! Amolyan pöttömnyi kis legényke, s ráadásul elhagyatott is! Valóban árva volt, mint az ember kisujja, mint a kesztyűujj!

Sőt a kis Gusto eleinte azt sem tudta, mi történt. Meghalt az apja. Az otthoniak meg akarták neki írni, de hát egyikük sem tudta a címét. Így aztán csak töprengtek, jártak fel-alá, jajveszékeltek, sopánkodtak, sopánkodásukba belefoglalták Gustót is. „Ó, te szerencsétlen gyerek, hol vagy, hová szegődtetett el apa, milyen mesterhez, milyen mesterséget tanulsz, hová írjunk neked? Miért nem szaladtál rögtön az első nap a postára, hogy legalább a címedet megírd egy levelezőlapon? Szegénykém, meg se szomoríthatunk! De

talán jobb így, legalábbis egyelőre neked jobb, hiszen még meg se szokhattad a helyedet. Fölöslegesen még jobban búsulnál, szegénykénk, biztosan búsulnál, mert Bécs messze van ide, és biztosan a pénzed se sok. A temetésig már úgysem érnél haza. Úgy lehet, kénytelen lennél meghúzódni valahol a sarokban, és meg kellene kérned a mestert, hogy legyen hozzád elnéző, legalább pár napig ne futkároztasson abban a nagy városban, mert ha nem kérnéd meg a mestert, s az nem lenne hozzád elnéző, végigbömbölhetnéd Bécs utcáit, és csak idegen emberek sajnálkoznának fölötted, talán nem is sajnálkoznának. Ah, drága kis bogaram, de sokat sírsz te még!"

[2]

Ki sejthette, mi történik? Az apa Bécsből hazatérőben megérkezett Pozsonyba, és ott azt határozta, hogy gyalogszerrel megy tovább. Valószínűleg nem volt már sok pénze. De ha lett volna is, alighanem így gondolkozott: Jó lesz az másra! Valamikor az emberek nem kímélték a lábukat. Nem riadtak vissza a hosszabb úttól sem. Vonatra abban az időben csak akkor ült az ember, ha nagyon messzire kellett utaznia. Sőt egyesek még ilyenkor is elővették a ravaszabbik eszüket; egy-két állomásnyira vásároltak jegyet, ám az ügyesebbjei megfeledkeztek magukról, és egy állomásnyit potyautasként utaztak, aztán néhány kilométert az apostolok lovain tettek meg, majd amikor már fájt a lábuk, megint a vonatot használták, megint egy-két állomás erejéig, egynek ráadásával: „Kalauz úr, elfelejtettem leszállni,

szörnyen bánt a dolog, most aztán kutyagolhatok vissza." A kalauz leteremtette az illetőt, olykor azonban egy kicsit meg is sajnálta. Persze az atyafi, miután már leszállt, dehogyis ment vissza! Megint kutyagolt tovább, egyre tovább! Akinek úgy tetszett, elment akár a világ végére, és csak ott fordította meg a szekere rúdját, mondván, hogy most már gyerünk visszafelé!

Filomenka és Gusto apja is így akart hazajutni Bécsből. Récsén, akkoriban ezt a községet Račišdorfnak hívták, egészen a közelmúltig volt az út mellett egy takaros kis vendégfogadó, melyet Pokolnak neveztek, és emberemlékezet óta ott állt. A fogadós, biztosan váltogatták benne egymást a fogadósok, hiszen a fogadós patája is csak közönséges pata, és éppúgy, mint másoké, egy szép napon azt mondja, nincs tovább. De hogy egy fogadóssal esett-e meg ez vagy tízzel, az most mellékes, elég az hozzá, hogy mindig koptatta ott valaki a patáját, kiszolgált, árusított, csapolt, töltögetett; ha az a fogadós bármit árult volna is, ha hitvány ember lett volna is, sőt ha csakugyan patában végződött volna a lába, tekintve, hogy a Pokolban serénykedett, ahol mindig pokoli volt a zsivaj, ha a vendégek poharába lőrét mért volna is, sőt ha mérget kevert volna az italukba, sebaj, a fogadós mindig jól keresett. Mert azt a helyet az isten is fogadónak jelölte ki, jobbat nem is talált volna erre a célra, aki ezen az úton gyalogszerrel haladt Pozsony felől, betért ide, mégpedig akkor is, ha netán egy árva garas sem volt a zsebében. Hiszen az utast olykor egy pohár víz is megörvendezteti, máskor meg, mondjuk, télvíz idején, örül az ember, ha van hol megmelegednie.

Betért a Pokolba Gusto apja is, szegény, alkalmasint erőt akart meríteni a további útra. Úgy lehet, többet

merített a kelleténél. De talán nem is, nem lehet azt pontosan tudni, most, utólag már bármit ráfoghatunk a szerencsétlenre. Talán az itóka helyett vacsorát kellett volna rendelnie, vagy elropogtathatott volna legalább egy kiflit. Ám a férfiember férfiember, azt gondolja magában: minek a kifli? Inkább még egy fél decit. Felhajtott néhányat, vett állítólag kiflit is, de ki tudja? Talán két kiflit kellett volna vennie. Állítólag akkor tápászkodott fel, amikor a fogadós már zárt. De mielőtt elindult, még egyszer odaszólt: „Adjon még egyet, hosszú út van még előttem!"

Ősszel történt ez. De éjjelente már enyhén fagyott. Sőt akkor, mintegy tévedésből vagy szántszándékkal, hullani kezdett a hó, szél is kerekedett, amolyan kisebb hóvihar támadt. Hogy aztán mi történt, azt ma már senki nem tudja. Elég az hozzá, hogy Gusto apja nem birkózott meg az úttal. Másnap reggel találtak rá Récse és Szentgyörgy között, ott feküdt az őszi porhóval befedve.

[3]

Gusto erről csak két hónap múlva szerzett tudomást Filomenka leveléből: „... kedves Gusto, odalett a kecskénk, de ért bennünket ennél nagyobb csapás is, a legnagyobb: nincs már apánk, Bécsből már nem tért haza..." Filomenka anyja, mint minden más anya, jóllehet a szerencsétlenséggel megszaporodtak a gondjai, nem vesztette el a fejét. Napközben dolgoznia kellett, de esténként, hacsak a munkája végeztével nem verte le lábról egészen a fáradtság, többnyire azonban inkább

vasárnap, amikor több idő jutott a pihenésre, így biztatgatta a gyerekeket:

— Sose féljetek, gyerekeim! Ha nem a legkönnyebb is az életünk, nem veszünk el! Gusto csakhamar felszabadul, hazajön Bécsből, itthon is talál majd munkát, itt fog dolgozni valahol a közelben mint segéd; meglátjátok, mindjárt jobb lesz a sorunk.

Folyton csak Gustót emlegették. Gusto apró növésű, mindamellett formás, szemrevaló fiú volt. Hej, de gyakran emlegették!

Nem sokat segíthette azonban őket. Alighogy felszabadult, kitört a háború. A császár őfelsége róla sem feledkezett meg. Előbb behívták a laktanyába, hogy kiképezzék, meghajszolták, ordítoztak vele, aztán elküldték Tarnopolba, Montenegróba, Olaszországba... Kétszer írt Olaszországból; először levelet, aztán már csak egy lapot, majd végképp semmit. A bajtársai bizonyára emeltek föléje egy kis sírhantot. Valaki tán egy fácskát is vagy legalább egy kis bokrot ültetett a sírjára.

Ki ne ismerné azt a dalt, mely Olaszországról meg arról a bizonyos zöld fáról szól?

„...egy ága áthajlik, egy ága áthajlik,
egy ága áthajlik a szülőházánkba..."

Többeknek talán nem sokat mondanak e szavak. Filomenkának azonban igen. Meg az öccsének is. Gyakran énekelték azt a dalt. Anyjuk velük énekelt. Szép dal, igaz-e?

[4]

Filomenka szeretett énekelni. Mindig is úgy gondolta, hogy jól énekel. De ha néhanapján együtt akart dalolni más lányokkal, rendszerint lehurrogták:

— Te inkább ne dalolj, csak hiába rontod a dalunkat!

Odahaza elpanaszolta sérelmét. Az anyjának megint szaporodtak a gondjai. A jó asszony egyszer megállított egy falka leányt; megpróbált a lelkükre beszélni:

— Lányok, miért nem akarjátok megengedni a mi Filomenkánknak, hogy daloljon?

— Ki nem engedi meg neki? Ki mondta ezt magának? Hiszen dalolhat kedvére. Talán tiltja neki valaki?

— Azt mondta, ti nem engedtétek meg neki.

— Mi nem engedtük meg neki? Ki nem engedte meg? Hiszen mi csak néha dalolunk. Aztán Filomenka nem is tud dalolni.

— Nem tud? Talán nem hallom őt dalolni otthon?

— Hát nem tud. Lehet, hogy otthon másképp dalol. Ha velünk van, mindig elnyújtja a végét.

— Nyújtsátok el hát ti is! Vagy pedig hagyjátok, hogy összeszokjon veletek.

— Hát szokjon össze! De miért éppen velünk? Szokjon össze másokkal! Mi szépen akarunk dalolni.

— Ő talán nem? Hiszen ő is szépen dalol, de még milyen szépen! Velem is. Hiszen otthon folyvást dalol.

— Otthon megteheti. Bárhol megteheti. Dalolhat magával is. Ha maga szerint olyan szép a hangja, daloljanak együtt!

[5]

Odahaza gyakran énekeltek. Munka közben is. Idővel a lányok is jobb belátásra tértek, és felhagytak Filomenka örökös elhallgattatásával. Úgy látszik, a mama Filomenka érdekében elejtett szavai mégiscsak segítettek egy kicsit. Sőt a lányok később rájöttek, hogy Filomenka anyja nem beszélt a levegőbe. Filomenka valóban tudott énekelni. Azután már nemegyszer hívták is maguk közé:

— Filomenka, gyere, dalolj velünk!

Ám ennek talán oka volt az is, hogy az idősebb lányok egymás után férjhez mentek, és Filomenka a fiatalabbakkal kezdett barátkozni.

Persze nem akarta elveszteni idősebb barátnőit sem. Látogatta őket, sokszor azt sem tudta, melyikhez menjen előbb. Ha végigment az utcán, lépten-nyomon mentegetőznie kellett:

— Ne haragudj, most néhány napig nem értem rá, de holnap vagy holnapután már majd elmegyek. Ha sok a szennyesed, és nem győzöd, ne félj, én kimosom. Kimosom a gyerekholmit is. Vagy legalább vigyázok a kicsire.

Némelyek pedig, főképp azok, akik eleinte sokat vártak a házasságtól, de aztán rájöttek, hogy semmi jóban nem volt részük, bizalmasan elpanaszolták Filomenkának gyötrelmeiket.

— Filomenka, el sem tudod képzelni, hogy egyikmásik férfi milyen gonosz! Este, amikor már fekszem, és hazajön az uram, hányszor, de hányszor fog el a reszketés. Néha a bánattól és a sírástól remeg velem

az egész ágy. Csak, az istenre kérlek, senkinek el ne mondd!

— Nem szabad kétségbeesned, szegénykém! — igyekszik Filomenka lelket verni a barátnőjébe. — Más asszonyoknak se jobb a soruk. Megszokod az uradat.

— Nem, Filomenka, nem szokom meg. Örülj, hogy nem vettél a válladra ilyen keresztet. Inkább ne is végy soha!

[6]

Aztán Filomenkának megbetegedett az anyja, és betegségében ugyanezeket mondta neki:

— Édes lányom, a férfiak gonoszak! Inkább ne is gondolj te már a férjhez menésre! Az urad, úgy lehet, verne csak, végigsírnád az egész életedet. Bizakodtunk Gustóban, de tudod, hogyan végezte. Valahol olasz földön biztosan nő a sírján egy fácska vagy legalább egy kis bokor. De te ne félj! Nem feledkeztem meg rólad. Rád hagyom ezt a szobát, nem mit tudom én, micsoda, de neked elég lesz. Megkapod hozzá a Koszorú-dombot is. Bár a Koszorú-domb csupa kő, nem a legrosszabb föld az ott. Jožo kapja a Greftet, ha tetszik neki, ha nem, be kell érnie azzal. Filomenka, ha ésszel élsz, és igyekvő leszel, ha a Koszorú-dombot évről évre gondosan megműveled, meglátod, nem kell majd panaszkodnod a sorsodra, nem halsz éhen, talán még össze is kuporgatsz valamit a Koszorú-dombból.

[7]

Anyjuk halála, no meg Jožo esküvője után, mert a két eseményre szinte egyidejűleg került sor — gyászuk örömmel és vidámsággal vegyült —, Filomenka sokat sírt; sírt talán egy hétig, talán kettőig, aztán megnyugodott; elhatározta, hogy elég a sírásból.

— Miért szipognék még mindig? — mentegetőzött az emberek előtt. — Anyánk a sírban még azt hihetné, hogy nélküle itt a földön nem tudok magamon segíteni. Aztán meg már nem is akarózik sírnom, belefáradtam a sírásba. Ni, milyen szépen süt a nap!

Kimeszelte a szobát, aztán törődni kezdett a szőlejével is, és bizony nem lehet azt mondani, hogy rosszabbul gondozta volna, mint mások a magukét.

Egyszer, mikor a nap megint szépen sütött, és Filomenka a szőlőben hónaljazott, pontosabban szólva a fattyúhajtásokat tördelte le, meg itt-ott kötöznivaló is akadt, hirtelen valami madár hangja ütötte meg a fülét. A madár gyönyörűen dalolt! Mintha egyenesen őhozzá beszélt volna: „Tilió, mi jó?! Tilió, mi jó?!" Mit akar itt ez a hangicsáló? Miféle madárka lehet? Miért nem megy dalolni máshová is? Talán itt a fészke a közelben?

Filomenka a dalimadár énekét megpróbálta lefordítani emberi nyelvre, és úgy találta, hogy az valóban neki szól, a madárka neki hangicsál, őhozzá beszél: „Tilió, dalidó, Filomena, mi lenne jó?!"

Szentugyse, a madár őhozzá beszélt. Filomenka hallgatta, és a kis dalos nem hagyott neki békét: „Tilió, mi jó, te vagy a Filomena, halihó?!"

— Tilió, dalió! Én vagyok a Filomena, te kópé! Mi bajod velem?

A madár újra meg újra nekieresztette a torkát: „Tilió, mi jó?! Tilió, mi jó?!“

A szőlő nyolcsoros volt, mind a nyolc sor meredeken futott fel a dombháton, mondhatni, beletorkollva az erdőbe. Filomenka az egyik soron haladt, megállt minden tőke mellett, és gondosan végighónaljazta, itt-ott lecsípett egy-egy kacsot is — lévén szó arról a bizonyos bajuszról vagy kocsányról, amelyet a gyerekek pápaszemként az orrukra tűznek, és meresztgetik a szemüket rajta keresztül, de meg is lehet enni, mert kellemesen savanykás ízű; hellyel-közzel egy-egy szál vesszőt fel is kötött Filomenka, mert vitt magával egy kis köteg szalmát, amelyet előzőleg megáztatott a patakban, mezítláb jól megtaposta, megtiporta, hogy a szalma puha, hajlékony legyen, ne törjön, és bátran lehessen vele kötözni; a soron haladva feljutott az erdő széléig, s mivelhogy közben rájött a szükség, elszaladt a közeli bokor mögé, ám egyszer csak azt vette észre, hogy az a bizonyos madár közvetlen a feje fölött dalol: „Tilió, mi jó?“

Ejnye, te kópé! De megijesztettél! Úgy látszik, te leselkedsz az emberre! No de hol vagy? Mutatkozz! Ni, hiszen sárgarigó! A sárgarigótól nincs miért félni, mert a sárgarigó nem tartozik a „gonosz férfiak“ nemzetségébe.

A sárgarigó mintha meg akarta volna bűvölni Filomenkát. Szántszándékkal alacsonyan a föld felett röpködött, a szárnyát rebegtetve, szállt, fel-felemelkedett, de csak egy-egy pillanatra, mintha még nem is tudott volna annak rendje-módja szerint repülni.

Istenemre, meg kell fognom! — gondolta magában Filomenka. Utána eredt, ám egyszer csak nekiütközött

TOVÁROSI

egy férfinak, aki gombát szedett az erdőben. A férfi vadidegen volt. Nem látszott úriembernek. De ha annak látszott volna is, egy úr nem gombázik. Csak mostanában van az, hogy minden megváltozott: az urak közül egyesek, akiket gyerekkorukban, amikor még nem voltak urak, a sors rászorított, hogy gombát, fekete áfonyát, málnát szedjenek az erdőn, sőt esetleg még száraz gallyat is, ezek szöknek meg minduntalan a munkából, mert még vonzza őket az erdő, ellenben másokat, akár ínségben éltek valaha, akár nem, fogva tart a munka, jóllehet zúgolódnak ellene; hozzászoktak már gyerekkorukban, meg aztán össze akarnak kaparni egy halom pénzt is. Hiába prédikálná nekik az ember, hogy most mindnyájan urak vagyunk! Mindenki, minden úr szeretne az összes többi úrral, a legnagyobbakkal is egyenlővé válni, csak hát a gombázással annyit keresni ma sem lehet. Ma már ez csak afféle passzió, valamikor az ilyen passzióra csak a legkisebb uraknak futotta az idejükből. Aki nagy úr akar lenni, le kell hogy tudjon mondani egynémely kisebb passziójáról.

Nos, ez az úr, illetve uracska, hiszen csak afféle korcs ember volt, amolyan vakarék, s noha jól benne járt már az időben, meglehetősen idétlennek látszott, mintha merő véletlenségből valami csenevész tőről hajtott volna ki, ámde önmaga előtt a jelek szerint elég életrevalónak, talpraesettnek tűnt fel. Apró szeme csillogott, és nem bántotta az sem, hogy egy kicsit már foghíjas. Vidáman elnevette magát, és így szólt:

— Istenemre, ma szerencsés napom van!

Filomenka egy kicsit megszeppent. Pontosabban szólva csak elszégyellte magát, amiért olyan szeleburdi

módon futott. Ez az úr még majd azt hiszi róla, hogy meghibbant. Szeretett volna mihamarabb eltűnni. De a férfi visszatartotta:

— Várjon csak, ifiasszony! Hová oly szaporán? Jó lesz, ha vigyáz egy kicsit, nehogy elessen. A madár után ne forgassa a szemét, az már úgyis elrepült. Nem tudja, hol ihatnám egy kis vizet?

Filomenka egy ideig zavartan állt. Az első pillanatban nem is értette, mit kérdez a férfi. De mihamar összeszedte magát.

— Odalent a patak — mondta mosolyogva. — Forrás is van ott. Kettő. De nekem is van üvegben vizem. Persze az már biztosan meleg lesz.

— Beérem én a meleggel is — fogta tüstént szaván Filomenkát a férfi. — Ha üvegből ihatom, inkább iszom üvegből.

Elég tolakodón hangzott ez. Kár volt szóba hoznom az üveget, gondolta magában Filomenka.

— Nézze, milyen gyönyörű vargánya! — mutogatta a férfi a teli kosár gombát, és tovább vigyorgott. — Ennyi gombát már rég nem szedtem.

Filomenka ejtett néhány dicsérő szót a gombáról, aztán, mivel az óvatosság azt súgta neki, hogy nem tanácsos egy lánynak az erdőben együtt maradnia egy vadidegen férfival és hosszas beszélgetésbe elegyedni vele, sürgetőn mondta:

— Ha akar, jöjjön! Mert nekem itt a közelben van a szőlőm. Nem lophatom az időt sokáig.

Útközben a férfi, se szó, se beszéd, tegezni kezdte. Filomenka azt hitte, hogy csak tévedésből teszi. Jómaga azonban egyszer sem tévedt meg. Nos, a férfi figyelmeztette:

— Miért magázol? Hiszen én csak közönséges Jano vagyok. Még ha odabent lakom is a városban, mindenki csak a keresztnevemen szólít. Jano vagyok. Ha jól sejtem, kezet se akarsz velem fogni! Hogy hívnak?

— Filomena — nyújtotta oda kelletlenül Filomenka a kezét, ám a férfi annál erősebben szorította meg. — Tegezhet, ha akar, bánom is én. De én idegeneket nem szívesen tegezek.

— Ugyan, ugyan, nem szabad ilyen szigorúnak lennünk! Talán csak nem haragudtál meg rám?

— Nem haragszom, nem is volna miért. Hiszen egykettőre megy tovább az útján. Iszik egy korty vizet, és megy, mi gondom magára?

— Azt hiszem, sajnálod tőlem a vizet.

— Már hogy sajnálnám. Hiszen még oda se adtam. De mondom: ami a tőke alatt az üvegben van, meleg. Odalent a patakból, főleg pedig a forrásból frissebbet ihatna.

— De én inkább iszom meleget. Egyre megy: ez is víz, meg az is. Így legalább nem hűtöm meg a torkom. És üvegből iszom. Később talán megkóstolom azt a hidegebb vizet is.

Közben megérkeztek a szőlőbe. Filomenka előhúzta a tőke alól az üveget, végigtapogatta, majd végigtapogatta Jano is, ivott egyet, és így szólt:

— Csakugyan meleg! Igazad volt. — Mindamellett megitta kis híján a felét. — Azért így is jó — mondta, mialatt a száját törölgette, és visszaadta az üveget Filomenkának. — Gondoltam, hogy majd borral lepsz meg. A bor jobban ízlett volna. De felfrissültem, egy kicsit felfrissültem.

— Én csak vizet iszom — nevetett Filomenka. — Van

otthon pár liter borom, de már csak a kis hordóban. Talán jön majd valami kereskedő. Addig nem akarom megkezdeni.

— Kár! De máskülönben okos, amit mondasz. A bor pénz, vagyon. No de ezért a gombáért, ni, hiszen láthatod, csupa vargánya... Nem lehetne azt a bort még kisebb hordóba lefejteni?

— Szó se lehet róla! Nekem dolgom van. Most szaladjak haza egy liter borért? Ha majd megóhajtom, magam is szedhetek gombát.

— Az is igaz. Szedhetsz, de nem ilyen gyönyörűt. No és hallod-e, egyedül vagy? Csak magad dolgozol?

— Hiszen csak hónaljazok. Meg hellyel-közzel felkötök egy-két vesszőt. Könnyű munka! No, de most már menjen! Odalent jobb, erősebb és hidegebb a víz, sokkal hidegebb, sokkal jobb!

Hogyisne! Jano letette a kosarat, aztán egy darabig még kelepelt, locsogott, összehordott hetet-havat, végezetül a tűző naptól meg nyilván a saját locsogásától is ellankadva végigterült a sorparton, és nagyot fújt.

— Tudod mit, Filomenka? Én most szundítok egyet. Ma nagyon korán keltem.

Filomenkának ez nem tetszett.

— Inkább ne! Mért éppen itt akar aludni? Hiszen magára tűz a nap. Valahol másutt, amott lent a patak mellett, vagy bárhol, valami árnyékos helyen sokkal jobban szundikálhatna.

— Dolgozz csak nyugodtan! Engem ne félts, nekem nem árt a nap. Szundítok egyet, aztán megyek tovább.

Filomenka haragudott Janóra. De hát mitévő legyen vele, hogyan kergesse el? Kár volt szóba ereszkednie az ilyen senkiházival! Henyélni azonban nem fog miatta!

Újra munkához látott. Haladt szépen a soron, megmegállva minden tőke mellett, folyvást a gyalogútra sandított, és csendesen morogta maga elé:

— Ostoba szamár, az ördög hozott ide! De ha neked úgy tetszik, sülj a napon!

Az erdő felől pedig minden pillanatban hallatszott a sárgarigó trillázása: „Tilió, mi jó?! Tilió, mi jó?!"

— Még te is mérgesíted az embert? — terjesztette ki haragját Filomenka a sárgarigóra. — Fogd be a csőrödet, eredj a fenébe! Tűnj el, fulladj meg valami csúf hernyótól vagy pondrótól!

[8]

Körülbelül egy óra múlva Jano felébredt. Ha persze valóban aludt. Lehet, hogy csak mímelte az alvást. Igaz, a napon könnyen elszundít az ember. A hőség elaltatja, no meg aztán fel is ébreszti.

Jano, alighogy felébredt, újra hergelni kezdte Filomenkát:

— Filomenka, nem szabad rám haragudnod, de én reggel óta bizony már megéheztem. Nincs valami harapnivalód?

Ha Filomenkának időközben egy kicsit elpárolgott is a haragja, most újra fel kellett hogy fortyanjon. Elvörösödött a dühtől. Már-már odasziszegte: „Te szemtelen!" De uralkodott magán. Elgyötört képpel ránézett Janóra, és megkérdezte:

— Mit akar tulajdonképpen? Meddig akar még itt bosszantani? Talán én hívtam ide? Azt hiszem, még nem is láttam ilyen tolakodó embert. Ha kell, van ott

a táskában egy kevés ennivaló, mert úgy készültem, hogy egész nap itt leszek. Csak hát valószínűleg nem bírom ki. Ott van, ni, maga mellett a tőke alatt a táska, szedjen ki belőle mindent, és menjen már! Elegem van magából, nem akarom már itt látni! Azért jött csak, hogy boszszantson! Vigyen el mindent, amit a táskában talál, és útközben egye meg! Mert ha nem hordja el magát, én megyek el, torkig vagyok már magával!

Jano egy darabig némán, mintegy csodálkozásba esve nézte Filomenát, de mondania nem volt mit. Ránézett a táskára is, de nem nyúlt hozzá. Most meg ő sértődött meg. Feltápászkodjék vagy ne? Nem tudott dönteni. Végül mégis felállt, felvette a kosarát is, de aztán újra letette. Előbb ő is megmondja a magáét, nem vágja zsebre csak úgy, amiket Filomenától hallott.

Tett néhány lépést, de nem tudni, hogyan, belépett a sorba, amelyen Filomena dolgozott. Egy darabig nézte Filomenát, szűrögetve magában a kétségkívül méreggel átitatott szavakat, egészen közelről akarta megmondani, ami a szívén feküdt, de valahogy túlontúl sokáig forgatta szájában a mondanivalóját, úgyhogy nem tudni, hogyan, elfeledkezett róla.

Segíteni kezdett a munkában. Filomenának, ha akarta, ha nem, minden második tőkét ki kellett hagynia, mert Jano elvégezte rajta a teendőket.

Eltelt talán fél óra is, de még mindig egy árva szó sem esett köztük. Filomena kényelmetlenül érezte magát. A fejében motozni kezdett a gondolat: „Mégsem haragudhatom valakire, aki segít nekem!"

Váratlanul ő is letegezte Janót:

— Ugyan, ne haragudj már! Gyere, egyél! Már én is megéheztem.

Jano mintha semmit se hallott volna. Tovább dolgozott.

Filomena letelepedett a gyalogútra, kiszedte a táskából az elemózsiát, de egymagában nem akarózott ennie. Nézte Janót: „No, mi az, te bolond? Most meg te kéresd magad! Meddig akarsz duzzogni?"

— Hé, fiatalúr, jöjjön már! — magázta megint Janót, de most már tréfából. — Egyszeriben micsoda úr lett, nagy úr! Hát jöjjön csak, uraság! Ne féljen, van itt elég ennivaló! Tessék parancsolni, megbántott uraság!

Végre Jano engedett a rábeszélésnek. Odaballagott, és leült Filomena mellé. De valószínűleg azért, hogy ne kelljen szóval békülnie, elcsücsörítette a száját, és fütyörészni kezdett, utánozta a sárgarigót: Tilió, mi jó?!

Filomena elnevette magát, és legyintett:

— Hol van ez a sárgarigótól! Talán csak a városi rigó fütyül ilyen hamisan. Biztosan attól tanultad a fütyörésző tudományodat.

Tréfálkoztak. Az elemózsia elfogyott, de ők még mindig nem fogytak ki a tréfálkozásból. Később kedvük támadt rá, hogy komolyabb dolgokról is szót váltsanak. Főképp Jano beszélt rengeteget. De a kezének továbbra sem tudott parancsolni, a mutatóujjával minduntalan megbökte Filomena vállát, majd merő véletlenségből megsimogatta a térdét. Filomena erre nem szólt semmit. De aztán a kezét kezdte szorongatni, és ezt már Filomena sem tűrte szótlanul.

— Ne fogdoss engem! — csapott rá Jano kezére. — Mért fogdosol folyton?! Folyton macerálsz! Úgy viselkedsz, mint egy rossz kölyök! Én nem szeretem az ilyen buta szokásokat.

— Bocsáss meg, Filomenka! Ez valóban csak szokás! Véletlenül értem hozzá a térdedhez, ne haragudj! Miről is beszéltünk?

— Én nem beszéltem semmiről. Te beszéltél! Hiszen szóhoz se hagyod jutni az embert. Folyton csak magad beszélsz, közben pedig engem macerálsz.

— No jó! Bocsáss meg, bocsáss meg! Azt mondod, hogy hajadon vagy?

— Igen. Már legkevesebb háromszor megmondtam ezt. Miért tudakolódzol annyira?

— Tudakolódznom szabad. Hiszen beszélgetünk. Udvarlód sincs?

— Minek volna? Hiszen én nem akarok férjhez menni. Fütyülök a férfiakra! Miért kössem hozzá magam valami komisz tekergőhöz? Mint például amilyen te vagy. Neked a szemed se áll jól.

— Mit tudsz rólam? Hiszen egyáltalán nem ismersz. Egyébiránt megértelek, sok mindenben igazad van. Talán egy kicsit hasonlítunk egymásra. Én szeretem a szabadságot. De igazán nincs udvarlód? Vagy csak úgy mondod ezt? Előttem nem kell alakoskodnod. Vagy talán odahaza tiltják?

— Ki tiltaná?

— Hát a szüleid! Nem is sürgetnek?

— Hiszen nincsenek már szüleim. Csak egy öcsém van. De az nem törődik velem.

— Árva vagy?! Értem, már mindent értek. Filomenka, én is árva vagyok! — mondta Jano egyszeriben megtört hangon, és a kezét önkéntelenül megint rátette Filomenka térdére. — Nincs öcsém se, nincs senkim. A néném még a háború alatt férjhez ment Budapestre. Azt se tudom, él-e, hal-e, mert soha még csak egy lapot

se ír. Én is árva vagyok, tudom, mit jelent árvának lenni.

Filomenka rácsapott Jano kezére.

— Vedd le rólam a mancsodat! Mért macerálsz folyton? Milyen árva vagy te? Hiszen már felnőtt ember vagy! Mit sóhajtozol? Mit sopánkodsz, mit játszod meg az árvát?

— Filomenka, hogy beszélsz te? Azt hiszed, a felnőtt emberben nincs érzés?

— Érzés? Mindenkiben van érzés, de azért még nem kell megjátszanod az árvát! Úgy látszik, neked nincs dolgod. Nekem megvan a magam szőleje, dolgoznom kell, lassan dolgozgatok. Ma egy kicsit feltartottál.

— Tudod mit, Filomenka? Ne bántson ez! Ne gondolj ma már a munkára! Néha el is kell beszélgetnie az embernek. Nézd csak, a napnak már sietős! Elmegyek veled a faluba, legalább meglátom, hol laksz, és mint laksz.

— Nem, én még maradok egy kicsit. Inkább egyedül megyek haza.

— Egyedül? Miért mennél egyedül? Hiszen nekem is útba kell ejtenem a falut.

— Akkor menj! Vagy ha akarod, megyek én előbb!

— Miért mennél előbb? Veled megyek. Hiszen segítettem is a hónaljazásban. Isten engem, illenék talán azt a hordócskát is csapra ütni.

— Ne haragíts! Nem lenne aztán mivel feltöltenem, se mibe lefejtenem. Meg kell hogy bocsáss. Nem tudtam, hogy segítségem is lesz.

— Vagyis hát semmit se kapok?

— Bizony semmit.

— Végképp semmit?

— Bizony végképp semmit.

— Egy decit se?

— Hát nem tudom, Jano. Bizony egy decit se. Valóban nincs már több, csak azzal a kis hordóval, és annál kisebb hordóm már nincs.

— Akkor hát végképp semmit?

— Mondtam már, Jano, hogy semmit, légy belátással!

— Szentugyse, ma gyenge volt a napszámom! Ráadásul elestem a mellékjövedelmemtől is. A gomba már a fenéé. A nap kiszívott belőle mindent, már szaga sincs. Kénytelen leszek rátukmálni valami szamárra.

— Ne haragudj rám, Jano. Az igazat megvallva talán nem is annyira a borról van szó. De van nekem egy gonosz sógornőm is, aki folyvást szemmel tart. Az öcsémet is ellenem hergeli.

— Jó kifogás nem rossz! Hisz az előbb mondtad, hogy az öcséd nem törődik veled.

— Törődik is, nem is. A sógornőm hergeli ellenem. Ha az a csúnya szájú észrevenné, hogy idegen férfi tette be hozzám a lábát...

— Akkor mi volna? Talán egy udvarban laktok?

— Ments isten!

— Ments isten? Akkor hát miért félsz tőle?

— Jézus Máriám, hát ki ne félne attól?!

— Gyere, lemegyünk a patakhoz. Iszom egy jót. A hideg forrásból. Fütyülök a borra.

— Csakhogy a sógornőm nem fütyül semmire.

— Mit törődsz vele?

— Haragusznak rám. Főképp a sógornőm, és amint már mondtam, hergeli ellenem az öcsémet.

— Csak úgy, minden ok nélkül?

— Hogyhogy minden ok nélkül?! Haragszanak. E miatt a szőlő miatt is.

— Ahá, már értem. De ez majdnem minden családban így van. S mit akarnak tulajdonképpen? Kié a szőlő?

— Az enyém.

— A tied? Akkor hát mit akarnak?

— Ki tudja?!

— Puszta irigység!

— Biztosan az. Persze hogy irigység.

— Öreg hiba! Fura testvér az öcséd, mondhatom!

— Bizony fura. De még furább a felesége. Mert ha az öcsém akarna, legalább néha segíthetne a szőlőben. Nem ingyen, dehogyis. A testvéremet igazán nem csapnám be.

— No és a sógornőd tiltja neki, hogy segítsen?

— Persze, semmit nem enged meg neki.

— Akkor már ne is mondj semmit! Hanem az öcséd is fura egy ember. Furának kell lennie. Majd bizony én hagynám, hogy nekem a feleségem parancsolgasson! Istenemre, ezer kedvem volna megkóstolni a borodat!

— Nem, nem! Mások is a nyelvükre vennének. A sógornőmet pedig a bosszúságtól biztosan megütné a guta.

— Ne butáskodj! Juszt is veled megyek!

— Miattam... De én nem ismerlek.

— Hát nem ismersz.

— Bort se adok.

— Hát nem adsz.

— Az udvarba pedig egyedül lépek be. Nem szabad haragudnod!

— Jó, hát csak lépj be egyedül! De holnap, hiszen

majd meglátod, holnap újra eljövök, és juszt is úgy mozgok itt majd, hogy mindenki lássa. Isten az atyám, eljövök! Holnap is, holnapután is. Mégpedig már reggel, talán itt maradok egész nap, istenemre, egész nap itt fogok motoszkálni és röhögni!

[9]

Este Filomenka nem tudott elaludni. Kezdetben talán maga is oka volt ennek, mert eleinte hessegette el szeméről az álmot, szeretett volna az ágyban fekve felidézni mindent, ami napközben történt, ámde később, amikor már érezte, hogy nagyon kimerült, és szívesen átadta volna magát az álomnak, valami szüntelenül zaklatta; alighogy sikerült elszenderülnie, rögtön felriadt; hiába forgolódott az ágyban, hiába dobálta le magáról, meg huzigálta vissza egészen a fejére a dunyhát, hangosan sóhajtozva:

— De hát mi a fene ez? Mért nem tudok aludni? Mi van velem?

Csak jó későn, éjfél után sikerült elaludnia, de álmában is mintha üldözte volna valaki: úgy rémlett neki, hogy már-már megpillantja üldözőjét, de nem pillantotta meg, csak a nevetését hallotta. Később meg mintha valami madarat hallott volna énekelni. Nem sárgarigó volt, nem, hiszen kisvártatva felbukkant előtte, de a sárgarigóra még csak nem is hasonlított. Egészen picike madár volt, talán a mogyorónál is kisebb, fától fáig repült, mintha csak őt csalogatta volna, egy darabig úgy viselkedett, mintha a segítségét kérné, de időnként mintha gúnyt űzött volna belőle: tilili, tilili! Mintha

a torkában csengettyű rejtőzött volna, sőt egészen finom, alig hallható kis csingilingi. Mit akar ez a kis madár? Filomenka utána eredt, futott a fák között, a madárka meg vidáman röpdösött a levegőben, nem hagyott fel a csalogatással, nem hagyott fel az énekléssel, a hangja hol hangosabban, hol gyengébben, alig hallhatóan szólt: cinicini, cinicini! Végül is teljesen eltűnt, a hangja is elenyészett, és Filomenka tanácstalanul járt ide-oda az erdőben, nem tudta, mit csinál abban a rengeteg erdőben, és mit keres. Ám így is hajtotta, egyre hajtotta valami különös kíváncsiság, futkározott összevissza, már-már repülni támadt kedve. Aztán egyszerre csak megtelt az erdő érett szamócával; itt csippentett egy szemet, ott egy másikat, az a bizonyos kis madár pedig újra kezdte az éneklést. Filomenka felkapta a fejét. Ahá, ott van! Meglátta, ott ült egy vastag tölgyfaágon, de, az ég szerelmére, mi történt? A madárka hirtelen férfivá változott; a férfi vidáman vetett egyet a fején, és rázendített:

„Tilili, tilili! Mit csinálsz, Filomenka?"

„Hiszen látod, mit csinálok. Kergettem egy aprócska madarat. Először azt hittem, hogy sárgarigó, de a sárgarigóból egyszer csak mogyoró lett. Most meg, igazán nem tudom, mi van velem, de hirtelen azt látom, hogy te vagy az. Te kópé, teutánad bizony nem volt érdemes futnom!"

A férfi elvigyorodott:

„Tilili, tilili."

„Mit nevetsz, te tilili? Ne félj, nem mászom fel utánad a fára."

„Gyere csak, Filomenka! Mitől félsz? Tilili! Gyere, próbálj hozzám felrepülni!"

„Nem, Jano, nem próbálom meg, hiszen nem tudok repülni. Anyám a lelkemre kötötte, hogy legyek mindig óvatos. Hisz tudom én, hogy mindezt csak álmodom, de én nem hiszek az álmokban. Hallod-e, Jano, hogyan másztál fel oda? Valahogy igen magasan vagy."

„Nagyon magasan vagyok? Hehehe, tilili."

„Ne vihogj! Nem vagy annyira szép, hogy olyan sokat nevethess. Még ha tilili vagy is, inkább gyere le, semmi kedvem hozzá, hogy olyan sokáig nyújtogassam a nyakam. Gyere le, tilili, mert ha lepottyansz arról a fáról, elmegy a kedved a nevetéstől!"

„Tilili, tilili."

„Ne bolondulj, Jano! Nem szeretek fölfelé nézni, a látásom se valami kitűnő. Néha a cérnát is alig tudom befűzni a tűbe. Talán pápaszemet kellene viselnem. Csakhogy aztán talán még nálad is nevetségesebben festenék."

Janónak egyszerre csak szemüveg volt a kezében, nyújtogatta Filomena felé, és még jobban vigyorgott:

„Tilili, tessék parancsolni! Itt a pápaszem!"

„Hallgass, tilili, nem is tudod, mekkora bolond vagy! Istenemre, leverlek arról a fáról!" — mondta Filomenka, s hogy fenyegetésének ténybeli bizonyítékát adja, felkapott egy száraz ágat, és célba vette vele Janót.

Ám a szemüveg e pillanatban már Jano orrán ékeskedett. Jano, mintegy varázsütésre, roppant tudós és fontoskodó alakot öltött. Csakugyan úgy festett, mint valami tanító, tanár vagy doktor. De ha most itt annak rendje-módja szerint meg akarnók őt rajzolni, vagy le akarnók írni, esetleg még valamelyik igazi tanár vagy doktor megsértődne. Professzor úr, doktor úr, semmi ok az izgalomra!

Jano még egyszer elvigyorodott, nyilván azért is, mert jelezni akarta, hogy sem a tudós mivoltra, sem a dicsőségre nem tart számot, aztán huss! Kiterjesztette a mancsát, akarom mondani, a szárnyát, és elrepült.

Tilili, tilili! Professzor úr, elvesztette a diplomáját!

[10]

Filomenka, mikor reggel felébredt, és próbálta összeilleszteni, amit az éjjel álmodott, önkéntelenül elnevette magát. Istenemre, fura egy álom! — csóválta meg a fejét. Azt hiszem, ilyen butaságot még sose álmodtam.

Felöltözött, aztán elkészítette a reggelijét, de ezt csak úgy mondjuk. Mert hát milyen reggeli is volt az? Filomenka főzött magának egy csupor kávét, szelt hozzá egy darabka kenyeret, és letudta a reggeli gondját.

Aztán törte a fejét, hogy mi legyen a napi munkája. Menjen a szőlőbe? Hátha az a férfi csakugyan ott lesz! Az ilyenektől kitelik minden!

Nem, nem megy a szőlőbe, juszt se megy!

Csak hát, hm. Mi lesz, ha az illető csakugyan keresi majd? Sőt az is lehet, hogy még hajnalban elindult hazulról, és nem vitt magával semmit. Ha kimennék, tán egy darabka száraz kenyérrel örömet szerezhetnék neki, gondolta magában Filomenka. Talán hiányozna nekem az a falatka kenyér? Dehogy hiányozna! Hiszen tegnap se hiányzott. Persze az is igaz, hogy az ember, ha valahová megy, főképp ha kora reggel, és főképp messzire, legyen magára gondja. Jano, törődj csak szépen magaddal!

Hogyan hízelgett, ravaszkodott tegnap! Még az

árvát is megjátszotta! A hangja is megtört! Vén ördög, hiszen már nő a szarvad, meddig akarsz még árva lenni?!

Csakhogy talán nem lesz, aki megkínálja egy ital vízzel. Megmutathattam volna neki a forrást. Elfelejtettem. Kérdezte volna meg! Ha szomjas lesz, hasaljon neki a pataknak! Talán ráakad a forrásra is. Tekergő, aki napok hosszat őgyeleg a határban, és sose sietős a dolga, nem tudja, mikor kell hazamenni, mindenfélét meglát, mindenféléről tudomást szerez, lehet, hogy ismeri a forráshoz vezető ösvényt is. Az ilyen naplopó mindig talál magának kenyeret és vizet. Tud kérni, mint ahogy tegnap is kért. Sőt ha valóban éhes, és nincs pénze, biztosan tud lopni is. Talán olyan különös lenne ez? Jobb csak mennél távolabb tőle, nem érdemes az ilyennel kezdeni!

De mégis! Hátha valóban a szavának állt? Maradt még a szőlőben jó másfél sor hónaljaznivaló, az a szamár bevégezhetné!

[11]

Filomenka egész délelőtt tiblábolt a ház körül. Mihez kezdjen? Egyre húzta valami a szőlőbe. Reggel megöntözte a kertet, aztán egy darabig kapálgatott a zöldségágyásban, de tudj' isten, miért, valahogy nem tudta lekötni a munka.

Nem fűlt a foga a főzéshez sem, csak már közvetlen délidő előtt főzött hamarjában krumplilevest, és bár a krumpli még meg se főtt rendesen, megevett belőle két tányérral.

Ebéd után fogta a szalmaköteget, az előző napit,

mert maradt belőle egy kevés, tett hozzá még egy marékkal, a kettőből csinált egy új köteget, beletette a vizeshordóba, és csakúgy, mint előző nap, mezítláb megtaposta, amikor pedig úgy vélte, hogy már eléggé megpuhult, és nem fog törni, uzsgyi vele a szőlőbe. „Jano, te ostoba szamár, megvárakoztattalak!"

[12]

Csakhogy Jano nem volt ott. Vagy ha ott volt is, már elment. Ez egy kicsit most bántotta Filomenkát. Nem mozdulhatott volna ki a házból előbb? Miért tiblábolt otthon olyan sokáig?

Nem biztos azonban, hogy Jano csakugyan itt járt, lehet, hogy majd csak ezután jön, elmélkedett Filomenka. Dolgoznia nem akarózott. Ha nekilátott is a munkának, minduntalan fölkapta a fejét, nézelődött. Hol az a sátánfi? Járt itt, vagy nem járt itt? Ha igen, hát nem várhatott egy keveset?

Lassan eltelt a délután. A nap már lenyugodott. A madarak az erdőben, de a szőlőkben is, nekigerjedve hangversenyeztek:

„Tilió, mi jó?! Tilió, mi jó?"

„Cin, cin! A dió, a dió! Nem láttátok a vén zsiványt?"

„Fülön csípték, fülön csípték!"

„Ki látta, ki látta?"

„A fakopáncs."

Filomenkának nem akarózott elmennie. Akkor indult csak haza, amikor már sötétedni kezdett.

Már lenn járt az úton, de még egyszer visszanézett

a szőlőre. Ma nem sokat csináltam. Azt hiszem, takarékoskodtam a munkával. El kell majd jönnöm holnap is. Hát aztán? Úgy lehet, holnapután is eljövök. Hiszen a szőlőben mindig akad munka.

A madarak pedig még egyre hangicsáltak:

„Cin, cin! Kapott csihipuhit is a vén zsivány?"

„De milyet, de milyet!"

„Tilió, tilió, tilió!"

[13]

Este pedig Filomenka, noha az előző éjjel sem aludta ki magát rendesen, megint nem tudott elaludni, forgolódott az ágyban, és Janóra gondolt; noha már jószerivel maga elé sem tudta képzelni, mégis ő járt az eszében. Csak afféle elmosódó alakot látott. A nadrág petyhüdten lógott rajta, mert mintha nem lett volna dereka sem, a kabát pedig szintúgy nagy volt neki; alkalmasint örökölte valakitől azt a gúnyát, vagy más hasonló módon tett rá szert. Ő pedig az elején urat látott benne! Hát ami azt illeti, Jano kis úr! De arcban nem a legcsúnyább, legalábbis Filomenkának úgy tetszett, hogy nem, mindössze az orra nem illett az arcához. Egy kicsit duzzadt volt az orra, ezzel szemben a fogsora, ha kissé gyér volt is, meg hellyel-közzel odvas, illett az arcához; ezért vicsorgatta olyan szívesen. A szeme meg csak afféle fényes cipőgomb, eleinte Filomenka úgy találta, hogy nemigen bizalomgerjesztő, de aztán... aztán már megszokta, az arcába is bele lehetett nézni, és Filomenka jócskán bele is nézett, de most, hogy nincs a közelben, valahogy szétesik az az arc, csak az egyes

részletek domborodnak ki belőle, a szem, a fogsor, a száj, no meg a vaskos, duzzadt orr. Ám egészében véve Jano nem festett a legrosszabbul, kár, hogy Filomenka most nem tudja igazán maga elé képzelni! Ki tudja, mi lesz holnap? Eljön-e Jano? Talán. Biztosan ő is csak afféle szánni való szegény teremtés. Egy gazdag ember sajnálná az időt ilyesmire, bizony hogy nem járna gombázni. Ha akarnám, meg is hívhatnám, gondolta magában Filomena. Megkínálhatnám borral is. Persze csapra kellene ütnöm a kis hordót. Hát aztán? Hiszen egyszer úgyis csapra kell ütnöm. Legjobb lenne, természetesen, ha jönne valami kereskedő, és az egészet megvenné. Csakhogy a kereskedő becsaphat. Hiszen valójában azt sem tudom, mennyit kérjek tőle a borért. Ha jó bora van is az embernek, gond van vele. Kinek adja el? Ha netán jönne is a kereskedő, a szomszédok elszerzik maguknak, mert azt mondják neki, hogy az ő boruk jobb, és talán olcsóbban is adják. De hátha nem is igaz, hogy sikerült a borom?! — támadt fel a kétség Filomenkában. Egyes férfiak régebben kóstolták, igaz, dicsérték, de talán csak azért, mert nem kerül pénzükbe. Lám, Jožo öcsém is csak ímmel-ámmal dicsérte, mintha nem akarta volna megdicsérni. Annyi szent, a sógornőm hergeli ellenem Jožót! Az ember már meg se meri kínálni. Mi lesz, ha egy szép napon az öcsém a szemembe vágja: „Filomena, ez a bor az enyém is. Jóllehet anyánk terád hagyta a szőlőt, azért az engem is illet. Hiszen éppúgy volt az apánké, mint az anyánké, és valamikor nekem is dolgoznom kellett benne." Megeshetik valami hasonló. Filomenka ezt tudja. Sőt a sógornője eddig is nemegyszer odaszúrta neki:

„Filomena, ha már a szőlőt elkaparintottad Jožo elől, legalább a szobát kiüríthetnéd a részére."

Csakhogy Filomenka is meg tudja mondani a magáét:

„Ide hallgass, Borka! Miket beszélsz te? Hiszen van neked hol laknod. Ha nem is sokkal jobb a lakásotok az enyémnél, azért nem háltok az utcán. Anyánk döntött, nem én döntöttem. Azt azonban be kell látnod, hogy amint ti nem, úgy én se mehetek az utcára."

Erre aztán a sógornő szinte ugrott egyet:

„Mi közöd neked az én lakásomhoz? Hiszen azt a szobát a szüleimtől örököltem. Míg ellenben Jožónak a tieitekről nem jutott semmi, mindent te kaparintottál meg."

Filomenkát bántják az ilyesmik. Javasolta az öccsének:

„Jožo, segíthetsz nekem a szőlőben, aztán a termésen megosztozunk."

Csakhogy a sógornő konok:

„Fityfenét segít! Feléje se néz a szőlőnek. Kínlódj, ha mindent magadnak kaparintottál meg! Ha Jožo még egyszer beteszi a lábát a szőlődbe vagy a házadba, kitépem a haját."

Így aztán Jožo, ha olykor megszegi is a tilalmat, mindig suttyomban teszi; Filomenkának mindannyiszor úgy rémlik, mintha azért jött volna, hogy a szőlőt vagy a szobát kérje. Nemegyszer fél őt még borral is megkínálni. Persze azért csak tölt neki, de bizony az öccsétől sose tudja meg, hogy valóban jó-e a bora. Még egyszer sem dicsérte meg úgy igazában azt a bort, jóllehet egy-két alkalommal istenesen becsiccsentett tőle. Mindig csak bólogatott egy kicsit, ez volt minden, sőt később

még baj is származott a dologból. A sógorasszony egyszer az utcán nekiesett Filomenkának, és csoda, hogy le nem tépte róla a ruhát:

„Hallod-e, miért tanítod Jožót vedelni? Azt hiszed, otthon nincs mit innia? Be akarod rúgatni, itatod a borral, amit tőle mismásoltál el? Más szülők egyformán gondoskodtak a gyerekeikről, de a tieitek mindent csak tebeléd tömtek, mert buta voltál. Anyád mindent a butaságnak áldozott, hogy a butaság még jobban virágozzék, és még jobban megbutulj. Próbáld csak nekem Jožót rontani! Egyetlen pohár bort nem ihat meg nálad! Idd meg magad az egészet! Pfuj!"

És bizony a sógorasszony köpött is. Filomenka az ilyesmik miatt sokat könnyezett. De nem hagyja magát a sógornőjétől agyonkínozni. Még mit nem! Nemegyszer jót mulat az ismerősökkel a sógornője rovására, olykor gondolatban is elvigyorodik, mert eszébe jut, hogy mi mindent mondhatott volna még neki. De néha csakugyan átmelegszik a szíve, örül a kis szobájának meg a szőlejének, tervezgeti, fontolgatja, hogyan javíthatna a szőlőn, és örömét leli ama kis hordóban is. Két hordó bora termett, de az egyik már elfogyott. Megkínálhatná azt a vigyori alakot, azt a városi urat-seurat. Igen, csak ha a faluban megtudnák, lenne szóbeszéd! Hát még ha a sógornőm venne a nyelvére, Úristen! Biztosan mondaná:

„Hiszen csakis azért kaptál meg mindent, mert hogy nem mész férjhez! És tessék! Máris sietős lett? Férfiak koslatnak a házad táján? Buta vagy, együgyű, az együgyűségedért kedveztek is neked, mindent elharácsoltál, de férfiakkal henteregni azért tudsz?!"

De hiszen ha megkínálta volna is Janót, hát ingyen

tette volna? Hiszen a munkája fejében tenné, csakis a munkája fejében. Talán nem érdemelné meg az a vigyori? Mert csakugyan nem volt más, csak afféle vigyori vagy vicsori. No de vigye el már az ördög! Maradjon, ahol van. Ha nincs az a bizonyos madár, vagyis a sárgarigó, Filomenka nem is akadt volna vele össze. Ki tudja, mit csinál most? Az ember már maga elé se tudja képzelni. Mégiscsak meg lehetett volna kínálni egy pohár borral. Ha netán megártott volna is neki, annyi baj legyen! No de elég már ebből! Hagyj nekem békét, te kópé! Az ember az ilyen senkiházi miatt ki se alussza magát rendesen. Eredj a dolgodra, ne mérgesíts! Szörnyű kopp-kopp-kopp. Meg cincin is. Nem, hiszen sárgarigó volt! Tilió, mi jó, tilió, mi jó?! Mit csinálsz, Filomena? Azt hiszem, Filomena ez éjjel megint nem alussza ki magát...

[14]

Másnap reggel úgy érezte magát, mint akit összetörtek. Uramisten, mi lelt? Megint rosszul aludtam. Istenemre, az a sekiházi éjszakáról éjszakára üldöz. Biztosan haragszik rám, és szid, mert egy korty bort se adtam neki.

Végtére is miért ne, miért ne kezdhetném meg azt a hordót? Talán az anyám, nyugodjon, fösvény volt valaha is? Ahányszor csak valaki benyitott hozzánk, az utolsót is odaadta volna neki. Én meg, a buta fejemmel, kéressem magam egy pohárka borért? Istenemre, megkezdem a hordót, kiveszek belőle egy üveggel, és ha az a tekergő eljön, azt mondom neki:

„Nesze, itt van, idd meg, tudom, hogy adósod vagyok vele, fogd, ami jár, és menj isten hírével!"

Úgy is tett. Magával vitt a szőlőbe egy üveg bort, és jókedvvel nekilátott a munkának. Ámde aztán hiába nézegetett az út felé. Jano most sem jött el. Ha időnként feltűnt is valaki, mindig valami ismerős volt, aki permetezőt cipelt a hátán, vagy üres hordót húzott kiskocsin, nem lévén a szőleje mellett kád, amelyet csak tele kell hordani vízzel, és fel lehet benne oldani a kékgálicot meg a meszet.

Bizony már nekem is permeteznem kellene, gondolta Filomenka. Isten ments, hogy meglepje a szőlőt a peronoszpóra vagy valami más undok nyavalya.

Az a senkiházi! Hát hol van? Csak szért jött, hogy felzaklassa az embert! Még mindig zaklat, noha már nincs is itt. De annyi baj legyen! Azért Filomenka a maga munkáját nem hanyagolja el. A kékgálicot még a télen megtörte, előkészítette már a meszet is. Holnap permetezünk!

[15]

Filomenka megpermetezte a szőlőt, de nemcsak egyszer, legkevesebb tízszer megpermetezte. Persze hogy meg is látszott ez aztán a szőlőn. A korábban zöldellő tőkék most gyönyörűen kéklettek. Szebben, mint másokéi. Közben pedig kétszer meg is kellett horolni a szőlőt. Hanem most öröm volt nézni, nem látszott benne sehol egyetlen szál dudva. Míg ellenben paszuly, csicseri borsó, lóbab akadt bőven a tőkék között; lesz elég hüvelyes télire!

De az a lókötő csak nem mutatkozott! Kár volt megkezdeni a hordót! A bor elfogyott, nagyobbára csak úgy isten nevében. Filomenka minden áldott nap vitt belőle egy üveggel a szőlőbe, abban bízva, hogy Jano egyszer csak mégis megjelenik, de nem jelent meg, nos, Filomenka elkínálgatta a bort másoknak, akik csak úgy épp arra mentek el az úton, és merő véletlenségből megálltak mellette.

— Hát csak egymagad permetezel, Filomenka?

— Egymagam. Hiszen magam vagyok.

— No és nem félsz, hogy megerőlteted magad? Hiszen az férfimunka. Hívhattál volna valakit.

— Hívhattam volna. Hisz ott az öcsém. Kerülközne talán idegen is, aki segítene. De minek? Talán nem győzöm? Az időmből kitelik. Nap nap után itt tiblábolok. Ráérek permetezni.

— Hanem, Filomenka, nem híg ez egy kicsit? Tehetnél még bele meszet éppúgy, mint gálicot.

— Gondolja? Tehetek bele. Van gálicom elég. Meszem is van bőven.

Filomenka megörült, hogy lám, ellátják jó tanáccsal, s hogy ne legyen ingyen a tanács, megkérdezte:

— Ne töltsek egy pohárral?

— Hát van mit?

— Van. Hoztam magammal. Néha én is kortyintok egyet.

Filomenka elszaladt, Máris hozta az üveget meg a poharat. Töltött. Az atyafi ízlelgette.

— Nem rossz borocska.

— Nem rossz? — örült meg Filomenka a dicséretnek is. — Nem kéne rossznak lennie. Csak hát, sajnos, már nincs belőle sok.

— Lesz új.

— Lesz. Fő, hogy ízlik magának. De lesz új is. Mutatkozik.

— Igen? No és jó fajta? Ni csak, Filomenka, igazad van. Szentugyse, szépen mutatkozik!

— Hajtsa hát fel! Töltök még.

Jano meg... Hát nem szamár?! Tilió, mi jó! A bornak fuccs! Dalolj csak, sárgarigó, senkit nem csalsz már lépre!

[16]

Ámde Jano nem feledkezett el Filomenkáról. Egyszer, úgy augusztus dereka táján, egy vasárnap, szépecskén beállított a házba. Elég jól volt öltözve, Filomenka úgy találta, hogy délcegebb is most, és még a duzzadt orra is jobban illett gondosan megborotvált képéhez. Nevetgélt, és vidáman hadonászott.

— Látod, Filomenka, eljöttem. Eljöttem, hogy megkóstoljam a borodat.

— Hm, ha bort szeretnél inni, későn jöttél. Én már az összes hordót kimostam. Az a kicsi is, amit akkor emlegettem, már rég kiürült. Kiforráztam, aztán hideg vízzel kiöblítettem, mert már készítem elő a hordókat az újbornak. Nálam ugyan nem iszol bort.

— Lehetséges ez, Filomenka? Egy litert azért csak meghagyhattál volna. Legalább egy üveggel félretehettél volna a részemre.

— Nem tettem félre. Én legszívesebben nem teszek félre semmit. Mert az ilyen urakból, mint te vagy, mindig van elég. Talán már egy üveggel sincs. Az utolsó

hétdecis üveget, várj csak, hová is tettem? Istenemre, azt hiszem, megittam. Ostoba szamár, hamarabb kellett volna jönnöd.

— Nem jöhettem, Filomenka.

— Én pedig nem tartogathattam ilyen sokáig a bort.

— Hát ez aztán pech! No de nem baj. Legközelebb már okosabb leszek. Tudod mit, Filomenka? Ha jó lesz a termés, eljövök szüretelni.

— No és azt hiszed, ha rossz lesz a termés, rajta hagyom a tőkén?

— Nem, dehogyis. Csak ajánlkozom szüretelőnek. Ha akarod, elvégezhetem a préselést is, aztán iszom egy jót az újborból.

— Csak te ne ajánlkozz! Megbirkózom én a szürettel magam is.

— Hiszen tudom. De a puttonnyal mégsem szaladgálhatsz. A puttony a férfi hátára illik, és én bizony értek a puttonyozáshoz. Ami pedig a préselést illeti, mintha egyenesen arra termettem volna. Nem kezd még puhulni a szőlő?

— Bizony hogy kezd!

— No látod. Valamelyik nap elugrom ide, leszüretelünk, és elvégezzük a préselést; legalább hamarabb kiforr.

— Nagy fiskális vagy te, nem fog ki rajtad az ember!

— Ne félj, Filomenka. Ma csak azért jöttem, hogy megnézzelek, mert régen nem láttalak. Szép a lakásod, Filomenka — kezdett Jano szemügyre venni mindent. — Terítő is van az asztalon, virágváza, és hogy csillog a tűzhely, a hétszázát, gondolom, sokáig súroltad! Fazekad, bögréd, azt hiszem, nincs sok, de egymagadnak elég. Legalább gyorsabban elmosogatsz!

— Ne gúnyolódj! Kiteszem a szűröd, meglátod!

— Ugyan, hiszen mondom, hogy tetszik itt nekem minden. Az az óra is tetszik — mutatott Jano a faliórára.

— Kár, hogy csak egy mutatója van! A kismutató az vagy a nagy?

— A nagy.

— Ez is jó. Legalább gyorsabban megy. Hozzá igazodva biztosan te is szaporábban forgolódsz.

— Csak ne gúnyolódj velem! Nagymutató vagy kismutató, akkor is óra az. Lehet, hogy neked semmilyen sincs.

— Nincs. De nem is kell. Ha akarod, elviszem az órát, és megjavíttatom. Vagy pedig magam megcsinálom, és felszerelem rá a kismutatót.

— Azt már nem, te rossz órás vagy! Hagyj békét az órának! Én már megszoktam. Anyámról maradt rám.

— Csakhogy semmi hasznát nem veszed. Nem igazodhatsz hozzá. Nem is tudhatod, mennyi az idő.

— De bizony tudhatom. Mert én az időt becslés szerint is meg tudom állapítani. A kerek órát, sőt a felet is megállapítom becslés szerint, aztán a nagymutató állásából már csak a perceket ellenőrzöm.

— Szinte nem is akarom elhinni! No és pontosan jár?

— Egész pontosan.

— Ne mondd! Szentugyse, tetszik ez nekem. Örülök, hogy megismerkedhettem egy ilyen ügyes fehérszemélyel. De azt a kismutatót valóban szeretném felszerelni az órára.

— Nem, nem, hagyd csak! Most példának okáért hét óra tizenkét perc. Nemsokára este lesz, és én elég korán szoktam lefeküdni. Remélem, nem sokáig maradsz.

— Jóformán még meg se jöttem, máris elzavarnál.

Leülök egy pillanatra. Mert én városi ember vagyok, és a városi ember egy kicsit mindig jobban ráér, mint a falusi, ezért elzavarni sem hagyja magát olyan gyorsan.

Imígyen duruzsoltak, és hellyel-közzel ugratták egymást. Mikor odakint már kezdett sötétedni, Filomenka megkínálta a vendéget vacsorával, de egyidejűleg figyelmeztette, hogy vacsora után mennie kell.

Csakhogy Jano nem szedelőzködött. Filomenka nem akarta újra meg újra figyelmeztetni. Csak amikor már úgy rémlett neki, hogy a vendég nagyon elidőzött nála, akkor szólt rá nyomatékosabban:

— Jano, már valóban menned kell. Nem akarlak kizavarni, de az alvásra is szükség van. Menj, mert mihamar éjfél lesz. Éjjel idegen férfit a házban nem tűrök.

Jano eleinte szabódott, de aztán nagy kelletlenül mégiscsak elment.

[17]

Ámde két nap múlva újra betoppant. Megint estefelé.

— Filomenka, azért jöttem, hogy megtudakoljam, mikor lesz a szüret.

— Miféle szüret? Hiszen én nem hívtalak szüretelni.

— Hogyhogy? Hát nem beszéltünk róla?! Nem végezhetsz mindent egyedül. A szüret piszmogó munka. Egy embernek nagyon unalmas.

— Unalmas, vagy nem unalmas, magam is győzöm az egészet, Jano. Ha az emberek együtt látnának veled, és tudnák, hogy még segítesz is, meg se maradhatnék a faluban. A sógornőm ész nélkül rohanna, hogy

kikergessen még innen is, a szülői házból. Mert az ő lakásuk se mit tudom én, milyen. A gyerekek meg csak szaporodnak, egyre szaporodnak náluk.

— Egyet se aggódj, Filomenka! Mit törődsz te a sógornőddel? Hétfőn már puttonnyal jövök, és hozzáfogunk. Meglátod, egykettőre leszüretelünk.

— A jövő héten akarok nekilátni, de eddig még mindig magam szüreteltem. Van két kisebbfajta puttonyom, de puttonyosra nincs szükségem.

— Márpedig én eljövök.

— Ne, inkább ne gyere! Hiszen nálam tudj' isten, milyen nagy keresetre nem is tennél szert. Ha akarsz, találsz másutt munkát, hiszen van elég más, nagyobb szőlősgazda! Miért nem jelentkezel Modorban puttonyosnak?

— Minek mennék Modorba? Én neked akarok segíteni. Csak nem puttonyozol majd egyedül.

— Miért ne? Hiszen már gyerekkoromban cipeltem a puttonyt. A magunk szőlejében is, máséban is. Mennyit puttonyoztam én már életemben! Mondhatnám, beleszülettem a puttonyba vagy a puttony hevederébe, s azt hiszed, hogy most majd megijedek? Engem te csak ne félts, és inkább ne is törődj velem!

— De törődöm! Istenugyse, segítek legalább préselni.

— Azt se kell. Tudok préselni. De ha véletlenül mégis eljönnél, elég lesz egy kis időre jönnöd. Áttöltheted a mustot, vagy átrakhatod a törkölyt. Csakhogy én talán egy kicsit akkor is nyugtalan leszek. Mert képzeld el, hogy valaki más is betoppan! Esetleg az öcsém, Jožo is benéz. Talán kíváncsi lesz, hogyan préselek. Mit gondol majd rólam?

— Gondoljon, amit akar. Filka, én eljövök a mustot áttölteni. A törkölyt is átrakhatom, ha persze akarod. Legalább valamit. Ismerjük egymást? Egy kicsit már csak a segítségedre lehetek.

— Nem tudom, Jano, ahogy gondolod.

— Megegyeztünk! Hétfőn nekilátunk. És már szaladok is. Ma nekem is sietős a dolgom. Minden jót, Filomenka!

[18]

Csakhogy éjféltájban valaki megkocogtatta Filomenka ablakát. Talán többször is kopogott az illető, de Filomenka már aludt, és nem biztos, hogy rögtön az első kopogást hallotta.

— Nyisd ki, Filomenka! — hallatszott az ablakon, majd az ajtón túlról. — Ne félj, én vagyok.

Filomenka először felült az ágyban, álomittasan, de azért ijedten nézett az ajtó felé.

— Nyisd ki, Filomenka — hallatszott ismét.

Filomenka megismerte Jano hangját. Bosszúsan kikászálódott az ágyból, odabotorkált az ajtóhoz, de esze ágában sem volt, hogy kinyissa.

— Mit akarsz? Megbolondultál? Miért háborgatsz még éjjel is?

— Filomenka, nálad felejtettem a pálcámat. Új pálca, szegekkel van kiverve. Vissza kellett jönnöm érte, mert úgy kértem kölcsön.

— Én nem láttam a pálcádat. Ide nem hoztad. Nincs itt semmiféle pálca.

— Ott kell lennie. Vadonatúj, szegekkel kivert pálca, és szükségem van rá. Ha az enyém volna, dehogyis

ébresztenélek fel. De vissa kell adnom. Másutt nem hagyhattam el. És valóban új, valóban szeges. Értékes pálca. Filka, ha nem adom vissza, kellemetlen helyzetbe kerülök.

— Várj egy pillanatig kint. Világot gyújtok, és körülnézek.

Filomenka meggyújtotta a petróleumlámpát. Szétnézett a szobában, vetett egy pillantást ide, vetett egy pillantást oda.

— Nincs itt semmi. Nem is hoztál magaddal pálcát. No hiszen, a nagy úr, aki pálcát hord! Minek kellene egy ilyen szamár kezébe a pálca?

— Filomenka, meg kell lennie annak a pálcának. Nem mehetek haza nélküle.

Filomenka újra körülnézett a szobában. Végül is beengedte Janót.

— Nohát hol van? Keresd meg! Talán szükségem van nekem a te pálcádra? Minek kérted kölcsön? Csak fölöslegesen háborgatod az embert!

Valameddig Jano is keresgélt. De egyszer csak elfújta a lámpát, és kezdetben Filomenka azt se tudta, hogy voltaképpen mi történik, Jano elkezdte markolászni, ő pedig azt hitte, hogy meg akarja fojtani. Kiabálni kezdett, de Jano idejekorán leintette:

— Ne bolondulj, Filomenka, légy észnél, hiszen csak ölelgetlek.

Egy ideig azonban verekedés formája volt a dolognak. De aztán Jano úgy-ahogy mégis megjuhászította Filomenkát. Az persze még mindig hánykolódott, szeretett volna szabadulni az ölelésből, és szüntelenül szórta a szitkot:

— Te hazug! Te csirkefogó! Eressz el! Eressz el, te nagy orrú zsivány!

De Jano tréfára fordította a dolgot.

— Filomenka, kérlek, elég legyen már! Hiszen temiattad jöttem vissza. Vánszorogjam végig azt a hosszú utat éjnek idején?

— Félrevezettél!

— Nem vezettelek félre. Csak azért hazudtam, hogy beeressz. Nem kell, igazán egy picurkát sem kell félned tőlem! Csak veled akarok maradni egy kis ideig. No látod, Filomenka, no látod, semmi bajod nem esik. Miért reszketsz úgy? Tudod mit? Inkább feküdj le, legalább egy kicsit megnyugszol. Ne félj, bátran befekhetsz az ágyba, le is vetkőzhetsz, én odateszem a széket az ágy mellé, és egy kis ideig elüldögélek melletted. Beszélgethetünk.

Filomenka szót fogadott. Jano meg csakugyan odahúzta a széket az ágy mellé, de nem sokáig ült rajta. Mire Filomenka mindent jól megfontolhatott volna, s valamelyest észbe kaphatott volna, Jano besurrant melléje...

[19]

Ezután pedig már minden mesés gyorsasággal folyt. Jano szinte minden másnap eljárt Filomenkához. Segített neki szüretelni is, préselni is, de már a szüret alatt megpendítette a szándékát:

— Tudod mit, Filomenka? A termés jó, bor lesz elég, minek tétovázunk? Nem adjuk el sem a szőlőt, sem

a bort, hanem várunk egy keveset, míg a bor letisztul, aztán egybekelünk.

— Hogy gondolod ezt? Tán házasodni akarsz?

— Miért ne?

— Ugyan, menj már! Hiszen én sose gondoltam a férjhez menésre. Mit mondana az öcsém? Meg kivált a felesége? De a többi ember se hagyná jóvá.

— Miket beszélsz? Miért kell mindig másoknak határozni helyetted? Tán majd megkérdezzük valakitől, hogy mit tegyünk? Üsse meg akár mindnyájukat a szél! Filomenka, hiszen már meglett asszony vagy, senki se parancsolgathat neked.

— Nem, Jano, ne olyan szaporán! Hiszen jószerével nem is ismerlek. Mindössze annyit tudok rólad, hogy mi a neved, de hogy ki vagy, mi vagy, és mit dolgozol, azt még nekem ez ideig meg nem mondta senki.

— No és kitől várnád, hogy megmondja? Ha te nem ismersz, ki ismerjen jobban? Tudod, hogy Jano vagyok. És hogy mit dolgozom, azt is megmondtam már. Városi munkás vagyok.

— Miféle városi munkás vagy? Hiszen egész nyáron gombázni jártál.

— No és? Eljártam gombázni, mert rengeteg volt a gomba. De máskülönben dolgozom. Mikor mit. Néha utcát is söprök. Értek más munkákhoz is. Ismerem a város összes utcáját. Hát még a határt mennyire ismerem!

Filomenka nehéz gondban volt. Nem tudott határozni. Ha élne az anyja, azzal megtanácskozhatná a dolgot. Betegágyán az anyja olyasmiket mondott neki, hogy sose megy férjhez, de most talán megváltoztatná a nézetét. Talán ő is örülne a lánya szerencséjének.

Az öccse meg a sógornője igyekezett lebeszélni Filomenkát. A sógornő valósággal nekirontott:

— Istenemre, te már teljesen megháborodtál! Minek neked a férj? Ráadásul az olyan! Hiszen az még nálad is nagyobb bolond. Azon is mindenki csak röhög. Magtalálta zsák a foltját, ezt mondják rólatok mindenütt.

— Bánom is én! Ha igaz, hogy egyformák vagyunk, legalább majd jobban megértjük egymást.

— Csakhogy én nem megyek el a lagzidba. Senki sem megy el. Jožót se eresztem.

— Ha nem ereszted, otthon marad. De hiszen még azt se tudod, tartunk-e egyáltalán lagzit. Ha úgy akarjuk, csendben is megesküdhetünk.

Úgy is lett, illetve kellett volna lennie, csendben kellett volna lezajlania az esküvőnek; a tízet sem haladta meg a nászvendégek száma. De amikor már hazafelé tartottak az esketésről, jóllehet már alkonyat felé járt az idő, vagy talán éppen azért, összeverődött egy egész sereg szájtáti. S mivel az emberek szeretik a felhajtást, most is kedvük támadt zenebonát csapni; valaki elkurjantotta magát, kurjantott egy másik, s egyszeriben megbolondult az egész falu, kurjongattak, hogy Filomenkának, no meg a vőlegényének is örökké emlékezetes maradjon az esküvőjük napja. A menyasszony azt se tudta, merre nézzen; csakis az utat akarta nézni, ám a kiabálás és visongás, sőt a durrogtatás is, figyelmet követelt. Filomenka vetett egy pillantást ide is, vetett egy pillantást oda is, mosolygott az emberekre, és amikor az oldala mellett Jano nagyot kurjantott, ő is elvisította magát. S a falu muzsikus cigánya, noha tán épp nagyon kellett volna neki a garas kenyérre, látva,

hogy mi van, hirtelen ráeszmélt, hogy hiányzik itt valami, nyakába vette a lábát, hazalódult a hegedűért, és épp akkor ért vissza, amikor a násznép megérkezett a lakodalmas házhoz.

— Aranyoskáim, hegedülök nektek, ha pénzetek nincs is, ingyen játszom, és úgy fogok hegedülni, ahogy még senki a világon nem hegedült, még ha a hegedűmnek mind a négy húrja elszakad is!

Azt kellett volna csak látni! Alighogy a vonó belevágott a húrokba, a falu népe kört alakított a lakodalmas ház előtt, a menyasszony a vőlegénnyel forgott a kör közepén, a többiek is aprózták, ugráltak és dobogtak körülöttük, kurjongattak, íjjúztak, rikongattak; s egyszer csak nagy szuszogva, véres kötényben és a vállán egy óriási combbal közéjük toppant a helybeli mészáros.

— Épp az imént vágtam le egy üszőt. Gyertek, mutassátok meg, hová vessem ezt a combot! — Mivel azonban senki nem hallgatott a szavára, benyomult a kör közepére, és táncra kerekedett, az iromba nagy combbal a vállán.

Majd egy bizonyos Simon, falubéli kovács, aki már nem űzte a mesterséget, mert a faluban meg a környéken is sok volt a versenytársa, de tudta róla mindenki, hogy világlátott ember, és sokat olvasott is, fennhangon imigyen kezdett bölcselkedni:

— Lagzi ez a javából! Vigadnak azok is, akik talán nem is akartak vigadni. Szegény emberek ülik nászukat! Szegény legény házasodik, és szegény lány megy férjhez, de megmozdult a gazdag is, és benyúlt az erszényébe. Talán így kellene festenie a kommunizmusnak. Csak hát jobban, sokkal jobban. Valamikor majd úgy lesz, mégpedig nemcsak egy röpke időre. Mert én olvastam

erről, olvastam a Tőkét is. Ott pedig ez áll: Ha dolgoztál, követeld a járandóságodat! Te pedig, aki nyereségre teszel szert, ide abból a nyereségből, de nemcsak azért, mert ma lagzi van! Hiszen az ember nem házasodik mindennap! Mindannyian itt élünk a földön, mindannyian dolgozunk, vagy legalábbis akarunk dolgozni. Hiszen a miénk ez a föld, és mindannyian gondját akarjuk viselni. Adj egy darab földet! Adj a béresnek is! A kovács pedig, a kovácsnak legyen mindig elég vasa, hogy megjavíthassa és megélesíthesse az ekevasat, patkót csinálhasson a lónak, és szeget az ökör jármába! Adj kölcsön ekét, adj kölcsön igát is! Adj, ember, adj egyszer már elég munkát minden dolgos és igyekvő embernek! Hogy mindenki vehessen legalább egy kecskét, s legyen a kecske részére fű, és a gyerekek részére egy csupor tej, tejeskávé, de hozzá nem málé, hanem foszlós kalács. Hiszen mindenki azt akarja, hogy legyen munkája is, látatja is, a munkája fejében legyen mindennek bővében. Mert ostobaság volna bizony, ha az embernek csak azért, illetve főképp azért kellene megházasodnia vagy férjhez mennie, mivel nagyon gyakran korog a gyomra...

[20]

Csakhogy Filomenkának sok baja volt Janóval. Nem mintha verte volna, isten ments! Filomenka verni nem hagyta volna magát. Hanem hát Jano Jano volt, más módon is meg tudta édesíteni a felesége életét. Ha az esküvő előtt nyughatatlan volt, most még nyughatatlanabb lett. Sehol sem találta a helyét. Nem tudta eldön-

teni azt sem, hogy hol lakjanak. Kezdetben erőnek erejével próbálta meggyőzni Filomenkát, hogy költözzenek be a városba, de Filomenka hallani sem akart a városról. Majd ez a szeszélye elmúlt, sőt később Jano kedvére valónak találta, hogy két lakásuk van.

— Szentugyse, épp ez az, ami hiányzott nekem! — mondta nekividultan. — Most legalább könnyebben mozoghatok. Lakhatunk egy darabig a városban, egy darabig itt, a faluban, mi mást kívánhat még az ember? Nagyobb baj, hogy elvesztettem az állásomat. Tudod, milyen nehéz most munkát találni a városban?

— Jano, hát nincs elég munkád? Hiszen itt a szőlő, a ház mellett meg a kicsiny kert, elég nekünk ennyi. Ha dolgozni akarunk, van éppen elég munkánk.

— Ez is igaz — bólintott rá kénytelen-kelletlen Jano. Mert dolgozni csak ímmel-ámmal dolgozott, nem sok kárt tett a munkában. Ha elballagott is mindennap a szőlőbe, sőt már kora reggel ő sürgette Filomenkát, hogy siessen, alighogy kiértek, Jano szöszmötölt egy kicsit, de máris hűlt helye volt, eltűnt az erdőben.

— Ne is csodálkozz rajtam, Filomenka, az erdő az én vesszőparipám! Nekem erdésznek kellett volna lennem, csak hát kinek lett volna gondja rá annak idején, hogy kitaníttasson az erdészmesterségre.

Ez bizony igaz. Ha Jano történetesen erdész, nem akadt volna nála rátermettebb ember a szakmában. De Jano nem volt erdész. Senki nem segítette hozzá más mesterséghez vagy foglalkozáshoz sem, sőt gyerekkorában sem akadt senki, aki munkára szorítsa. Szinte azt mondhatnánk róla, hogy az utcán nőtt fel. Jano azonban egy kicsit kiigazítana bennünket:

— Az utcán nőttem fel? Igaz. De nemcsak az utcán,

hanem a mezőn is, meg a szőlőhegyen. A természetben. Ami pedig a henyélést illeti, csak hébe-korba fordult elő. Nem is henyélhettem. Ki volt az, aki minden nyáron bekészítette a téli tüzelőt? Ki hordta haza a mezőről a krumplit? Ki lopta le a szőlőtőkékről a legszebb fürtöket? Ostoba szamarak, valamiből csak élnem kellett. Ráadásul gondoskodnom kellett a testvéremről is, de az aztán fütyült rám. Gyónni mindössze kétszer vagy háromszor gyóntam. Legutóbb az esküvő előtt. S épp akkor mondta nekem a plébános: „Janko, senkinek egy szót se erről, de amit megettél, azt nem kell meggyónnod!" Isten fizesse meg! Derék ember volt a plébános! „Főtisztelendő uram, örülök, hogy ezt mondta nekem, de mondhatta volna előbb is. Mert nekem másfajta bűnöm nincs is. Mától fogva megint nem kell eljárnom gyónni."

Hát igen! Jano az Jano volt, a természetben élt, ám a természetért is. Olyik-másik erdész vagy kerülő tisztelni tudta ezért Janót, vagy legalábbis el tudott neki nézni ezt-azt. Csakhogy ilyen erdész kevés volt. A többiek csak vadorzót láttak Janóban. S Jano, mi tagadás, csakugyan vadorzóskodott, már gyerekfejjel megtanult vadorzóskodni. Először csak a csúzli szolgált neki fegyverül: verebet, cinegét, stiglicet lőtt vele, hébekorba pintyet, tövisszúrót, elvétve búbos bankát vagy csízt; sőt egy szép napon talált az út szélén egy formás kis kövecset, amely remekül bevált fogolyra, s attól kezdve Jano mester volt a kövecsek dolgában; valahányszor kifutott a tisztásra egy csapat fogoly, egy mindig elesett közülük. Igen ám, de néha már csak a levegőben pillantotta meg őket, s ilyenkor a csúzli kudarcot vallott. Jano azonban tudott magán segíteni; a kökényesben

rábukkant a foglyok csapására, felállított néhány dróthurkot, s aztán már csak a készre ment. Egyszer nagy meglepetés érte: A hétszázát, fácánt fogtam! Alighanem magasra raktam a hurkot.

Mindez persze a mezőn történt, de, ahogy már mondtuk, Janóé volt az erdő is: a gomba, a málna, az áfonya, sőt látott Jano a fák közt nyulat is. Ha csak nyulat látott volna, azt láthatott a mezőn is, mégpedig sokkal többet, ám itt az erdőben egyszer csak felbukkant előtte egy őz, és milyen szépen néz rá, még kérődzik is. Hej, a teremtésit, gondolja magában Jano, valami mást kell kifundálnom, hogy egészen közelről a szemébe nézhessek annak az őznek!

Jaj, igen, és még a kakukk! Megfeledkeztünk róla, s valaki esetleg még hiányolhatná. Kakukk, kakukk! Nos hát itt van már az is. A kakukkal Jano mindig jó viszonyt tartott. A kakukk nemegyszer biztatta, bátorítgatta őt: „Gyere csak, Jano, egyet se félj, az erdő nagy, van miből elvenned!"

No és még a sárgarigó! De a sárgarigóról már beszéltünk. A sárgarigó hozta össze Janót a feleségével.

Csak hát Filomenka hogy vélekedik minderről? Bizony volt miért haragudnia Janóra. Szerencsére nem szorult belé sok méreg, sok mindent meg tudott bocsátani Janónak. Ám így is gyakran megneheztelt rá, s ilyenkor aztán nem szólt hozzá egész nap, néha két napig sem. Jano, ahogy csak tőle telt, igyekezett kiengesztelni, hozott neki az erdőből... Nos, mit lehetett az erdőből hozni? Sokszor semmit, néha tavasszal azonban egy csokor virágot. Ostoba szamár, hiszen ez csak kankalin! Nyáron meg lila harangvirágot. Ostoba szamár, harangvirágot hozol nekem? Én egész nap

a szőlőben horoltam, te pedig az erdőben harangvirágot kerestél! Nincs egy fillér a háznál, te meg csak hejehujázol! A lagzi után maradt még egy kis borunk, kaphattunk volna érte néhány koronát, sajnos, ha eladtam volna is, már rég oda lenne a pénz. A paszulyt is eladtad.

— Ez nem igaz.

— De bizony igaz. Eladtad a paszulyt, de egy huncut fillért se mutattál az árából. Biztosan valamelyik kocsmáros jót nevetett a markába.

Néha azonban Jano egész garmada gombával állít be. Más alkalommal meg egy köteg száraz bükk- vagy gyertyánfagallyat hoz az erdőről. Ilyenkor Filomenka elégedettebb.

Ám hirtelen eltűnik a házból a falióra. Egy reggel Filomenka meg akarja nézni, mennyi az idő, nos, az óra volt, nincs.

— Ide hallgass, Jano, mit jelentsen ez megint? Már megint kivel vedeltél? Hol az óra, hová tetted?

— Beadtam a javítóba.

— Akkor hát rögtön visszahozod. Én nem bízom meg a te órásodban.

Aztán az óra miatt össze is vesztek. Filomenka sírva fakadt. Janót ez bosszantotta.

— Filomenka, ne sírj, tudom, hogy az óra a szüleidről maradt rád. De ne aggódj, nem kótyavetyéltem el. Bent van a városban, isten bizony! Tehetek én róla, hogy szobám van a városban? Hiszen a tied is. Felakasztottam a falra, hogy ott ne feledkezzem olyan sokszor.

Filomenka rögtön másnap bement a városba, mert meg akart bizonyosodni róla, igazat mondott-e Jano.

Ezúttal Jano csakugyan nem hazudott. Az óra ott

függött városi szobájának a falán. Még mindig csak a nagymutató árválkodott rajta, de számít az? Az óra mégiscsak óra. Filomenka haza akarta vinni. Csakhogy Jano latba vetette minden ékesszólását:

— Filomenka, hagyd itt! Hiszen ez most már valóban a te szobád is. Eljövünk néha a városba, pihenünk egyet, sőt itt is alszunk, s reggel aztán legalább tudni fogjuk, hány óra.

Filomenka erre azzal vágott vissza, hogy minek nekik szoba a városban.

— Hiszen nekem megvan a magam szobája. Nem fizetődik ki két szobát tartanunk. Ráadásul ez itt, hm, csak afféle szűk odú, ha van valami ostoba cimborád, aki hajlandó ide behurcolkodni, engedd át neki.

Jano szinte megbotránkozott:

— Filomenka, tudod te, mit jelent a városban szobára szert tenni, főképp ilyenre! Hiszen én itt jóformán ingyen lakom. Teljesen ingyen. Lakbért egyáltalán nem fizetek. A lakbér helyett hozok egy fácánt, néha megteszi egy fogoly is.

Az óra ott maradt. Mert végső soron Filomenka is úgy találta, hogy két szoba, jóllehet az egyik nyomorúságosabb, mint a másik, mégiscsak két szoba, és ha nincs velük gond, miért ne tarthatnák meg mind a kettőt? Jano városi ember, idő jártával, ha nem is egészen, de legalább valamelyest Filomenka is városi asszonnyá válhatik, tavasztól őszig lakhatnak a faluban, mikor pedig aztán betakarítják a termést, beköltözhetnek a városba, hogy a telet, de igazán csak a telet ott töltsék el!

Persze más a szó, és más a tett! Eltelik két-három hónap, a termés már a hordókban van, minek költözzön most az ember a városba? Hiszen akkor a hordókat is át kellene költöztetni. Jön a kereskedő, keresi a bort, nos, ha az ember nem lakik a faluban, vagy pedig a hordók nincsenek a városban, semmi se lesz az eladásból! Azonkívül Jano tüzelőt se készített be a városi lakásukba, és most majd cipelják magukkal a városba a fát is?

— Ott egye meg a fene a várost! — mondja egy napon Jano. — Istenemre, Filomenka, egész jól megszoktam itt falun.

— Mit mondtam én neked? — lélegzik fel Filomenka. — A falut könnyen megszokja az ember.

— Nagyobb baj, hogy ilyenkor télen nincs semmi munka. Mihez folyamodjék az ember? Egyesek nem találtak munkát nyáron sem, elmentek Amerikába, Kanadába, Franciaországba. Két évnek előtte én is gondolkoztam a dolgon. Ha nem házasodom meg, és telt volna hajójegyre, rég Amerikában volnék, sőt már vissza is jöttem volna, és csörgetném a dollárokat.

— Nem kellene magad nagyon megerőltetned! Mehettél volna, miért nem mentél? Hiszen többeknek kínálgatták is a hajójegyet. Amerikában meg Kanadában szükség van a buta emberekre. Csakhogy te a hajójegyet rögtön elittad volna, azért nem hívtak, azért nem mentél.

— Hogyhogy? Hiszen Franciaországba nem is kellett volna hajójegy, az itt van egy ugrásnyira! Ha akarnék, oda elmegyek gyalog is. De én fütyülök rájuk.

— Persze hogy fütyülsz rájuk. Ha kedved volna dolgozni, talán nem fütyülnél rájuk.

— Miket beszélsz? Talán nem dolgozom eleget?

— De eleget iszol is.

— És ki nem iszik, mondd?! Elnyűheti magát az ember a szőlőben, aztán mi a fizetsége?

— Ugyanaz, mint másnak. A szőlő. A bor. Szőlő is, bor is. Meg a borért kapott pénz.

— No és hol van? Mutasd meg!

— Mit mutassak meg? Hiszen a tavalyi bor mind a te torkodon ment le. Ami pedig az idei termést illeti, várj csak, várj, máris megmutatom!

— No látod!

— Semmit se látok.

— Én se látok semmit. A tavalyi bort megitta a lagzi.

— És amit a lagzi nem ivott meg, azt megittad te.

— Meg hát, megittam! Bizony hogy megittam! No és ha nem ittam volna meg, kinek adtad volna el? Most megvan a bor, de hol a vevő?

— Mi gondod rá? Várj! Várj, aztán majd meglátod!

— Hiszen kell is várnom. Csak hát olyan okos én is vagyok. Mit gondolsz, mennyit kapsz, mennyit kaphatsz érte? Azt hiszed, valami nagykereskedő jön majd? De tegyük fel, hogy az jön. Talán majd nagy pénzt is ad? Ismerem én az ilyen urakat! Olcsón venni, drágán adni! Én pedig aztán még adjam is vissza nekik a garast holmi vacak lőréért?!

— Ne igyál!

— Hisz nem is iszom. No de dolgozni s nem inni és ráadásul még csak rendesen jól sem lakni, az bizony nagy, óriási ötlet! Biztosan valami bölcs vagy éppen ostoba nagy úr agyában született meg. Az ilyen ötletet értelmes férfiember nem teheti magáévá. Biz' isten, talán jobban teszem, ha ma is a városban söpröm az

utcát! Várni, várni, örökké csak várni! Kire és mire? Ha volna legalább egy tehenünk! Vagy akadna valami napszám! A szőlőt már belepte a hó, oda most kapával vagy gereblyével minek mennék?!...

[23]

Mikor a tél keményebbre váltott, persze előzőleg vagy közben még jobban elborította hóval a falut, úgyhogy jóformán ki se lehetett lépni a házból, Jano jelentkezett a rokonságnál.

A valóságban ugyanis ki lehetett lépni a házból, mindig ki lehet lépni. Legnehezebb megtenni az első lépést, de amikor már megtesszük a másodikat, a harmadikat, sőt megtesszük a negyediket is, egyszeriben előkerül a lapát, illetve a seprű, és elhányhatjuk vagy elsöpörhetjük a havat. Vagy legalább megállapíthatjuk, hogy tovább is lehet menni. Isten engem, keresztülvergődünk a hóbuckákon is, ösvényt taposunk magunknak! Aztán meglepetve látjuk, hogy a hóban mennyi a kitaposott út! Megtaláljuk az utat mindenüvé, ahová csak menni akarunk. Nem csoda, hogy Jano is megtalálta a Filomenka öccséhez, vagyis a maga sógorához vivő utat.

A sógor otthon volt. Csakhogy otthon volt a felesége is, és az, alighogy megpillantotta Janót, tüstént ordítani kezdett.

— Ne bolonduljanak, atyámfiai — mondta Jano, aki számolt ezzel a fogadtatással —, mire jó ez az ordítozás?! Hiszen rokonok vagyunk!

De ott mintha már előre kézügybe helyezték volna

a hajtűket, zsákvarró tűket, sőt a bunkósbotokat is. A sógorasszony bízvást szerepelhetett volna a Csejtevár asszonya című színdarabban vagy filmben.

— Csak te ne emlegesd a rokonságot! — ordított magából kikelve. — Az ilyen rokonból nem kérünk. Bamba vagy ügyefogyott volt már a háznál, szükségünk van hozzá még egy jöttmentre is? És most kotródj! Többet ide be se tedd a lábad, még a házunk táját is kerüld el!

Hiába mondott Jano akármit, hiába próbálkozott a békítgetéssel! Nem lehetett ott sokáig kibírni; ha akart, ha nem, távoznia kellett.

[24]

De pár nap múlva újra beállított.

— Halljátok, az isten szerelmére, ha tetszik, ha nem, rokonok vagyunk. Az egész faluval jól megférek, csak veletek legyek haragban?

A sógorasszony már kevésbé füstölgött, nem szapulta Janót. Ám azért egy emberséges szava nem volt hozzá.

De Jano ezzel nem sokat törődött. Elég sűrűn eljárogatott aztán hozzájuk. A sógorral jól össze lehetett férni, noha többnyire az is csak óvatosan mérte a szót. Biztosan félt a feleségétől. Hát persze, mert ha a felesége nem volt otthon, tüstént vígabb lett, és a beszélgetés is vidámabb színt öltött. Sőt a sógor néhányszor borral is megkínálta Janót. Egyszer mind a ketten jól a pohár fenekére néztek, és akkor Jano elkezdte:

— Sógor, mire jó a harag? Hiszen az ember a rokonait nem maga választja meg. Ha tán nem vagyok

is kedvetekre való, én azért ragaszkodom hozzátok. Örök időkig csak mégsem lehetünk haragban.

— Alighanem igazad van, Janko — bólogatott a sógor.

— Rokonok vagyunk? — feszegette tovább az ügyet Jano.

— Persze hogy rokonok vagyunk — hagyta rá a sógor. — Nekem is megvannak a magam hibái, neked is megvannak a magadéi, lássuk be, de bocsássunk is meg egymásnak, pontosan úgy, ahogy mondod.

— Így van?

— Így van hát. Tudja azt a feleségem is. De az asszonyok, hiszen tudod, az asszony csak asszony. Amit az asszony mond, azon nem is szabad megsértődnöd.

— Isten mentsen, sógor! Isten mentsen!

— De mi tagadás, akad köztük nem egy gonosz portéka. Néha jómagam is félek a feleségemtől.

— Ez igaz?

— Persze hogy igaz.

— Hát néha bizony oda tud szúrni az embernek.

— Az ne tudna?! De máskülönben nem rossz. Nem kell tőle félned. Meglátod, idővel ő is más lesz hozzád, talán meg is kedvel. Apró hibái mindenkinek vannak. Janko, hiszen én tudom azt is, hogy Filomenkával sem fenékig tejfel az élet. Nem tudom, mi mindent beszélt neked rólam, és te mit gondolsz magadban, de én nem irigykedtem rá, sose irigykedtem rá. Ne sértődj meg, amiért ezt mondom. Ha a feleségem morgolódik is, Filomenka megérdemli azt a darabka szőlőt! Mert hiszen tudod, már tudod, milyen, és azt is tudod, hogy nem lesz könnyű mellette az életed! Vagy miért ne?! Végtére is, miért ne?!

— Értjük egymást?

— Értjük.

— Filomenka talán rossz asszony?

— Dehogyis rossz! Egyáltalán! Nem azért mondom ezt, mert már egy kicsit ittunk, vagy pedig hogy tán megzavarjalak, de Filomenka a testvérnéném, és te már ismered. Isten az atyám, Janko, nincs mitől félj!

— Nem félek, sógor.

— Janko, illetve sógor, hogy szóban is elismerjelek sógoromnak, nos hát örülök, hogy így beszélsz. Filomenka nagyon is jó asszony! Mi pedig, ha vannak apró hibáink, tegyünk le róluk. Igyekezzünk mennél több hibánktól megszabadulni. Érvényes ez énrám is, terád is. Azt hiszed, talán nem tudom, hogy a feleségemmel együtt hibát követtünk el? Nem mentünk el a lagzitokba. De ami volt, az elmúlt. Meg kell hogy bocsáss nekünk.

— Tán rossz volt az a lagzi?

— Ki mondja, hogy rossz volt? Jó is volt, vidám is volt. Az egész falu vigadott akkor, csak mi nem vigadtunk. Rég megbántuk már. El is ítéltek akkor bennünket az emberek. Ne félj, Janko, tudja ezt a feleségem is. Borka se tartozik a legrosszabbak közé. Minden asszony rossz, de azért egy kis jóság is van bennük.

— No és mi mit akarunk? Sógor, Jožko, fő, hogy mi megértjük egymást. Ha akarsz, tölts még egy keveset!

De Jano később se érezte magát valami jól. Folyton hiányzott neki valami. Noha már akadt elég tennivaló a szőlőben, folyton hajszolt valamit, mindig valami más munkát szeretett volna találni. Csak hát hol és mit? Ki lett volna az, aki eltalálja, mit szeretne? Talán Jano igazán csakis erdésznek lett volna jó. Úgy lehet, akkor a nyulakat, foglyokat meg a többi vadat se űzte volna

úgy a határban meg az erdőben. Hisz a természetben mindig mindenből elég van. No és Jano tud gondoskodni is a vadról, meg tudja tisztítani az erdőben a patakot, és vízszűke esetén gödröt ás a patakban, illetve kimélyíti a már megásottat, hogy a vadnak legyen hol a szomját oltania. De ha már erdész nem lehet Jano, megbízhatnák valami őrszolgálattal; persze akkor óriási pagony kellene neki, s bele sok-sok fácán, nyúl, fogoly, fürj, no és a pagony mellé legalább egy darabka erdő, ahonnan kifuthatna a hasított patájú nagyvad is. De annyi szent, abban a pagonyban senki nem vadorzóskodnék, egyetlen tapsifüles el nem veszhetne, mert Jano nemhiába Jano, ismer minden orvvadászt. Mindamellett tudja, hogy kerülköznek köztük olyanok is, akik nemcsak orozni járnak, hanem valamit visznek is a természetbe. Kivált télen, hiszen akkor van erre a legnagyobb szükség, mit számít az, hogy néha bizony a lopottból való, amit visznek. Miből vigyenek, ha sajátjuk nincs? A parasztnak az a kis takarmány nem hiányzik, s legalább a vad a kemény fagyok idején nem lesz kénytelen a fák kérgét lerágni. De hogy szavamat ne felejtsem, Janónak így is van pagonya, megvan a maga vadászterülete, és gondot is visel rá, de mivel puskája nincs, tőrt állít. Úristen, mennyi a tőr a határban! Filomenka bizony nem fog éhezni!

No és a nyár, mi a nyár? Egyesek számára csupán a szőlő, meg a benne végzendő munka. Csakhogy a szőlőből is el lehet szökni az erdőbe. Hogy az emberek ne találják gyanúsnak, miért tartózkodik Jano olyan keveset Filomenka szőlejében, jelentkezik csősznek. Egyik pillanatról a másikra minden, igazán minden az övé. Hordja haza a gyümölcsöt, megdézsmálja a hüvelyesfélé-

ket, a fogolyra meg csak szép kényelmesen vár: „Gyere ide, kis madaram!"

De az emberek panaszkodni kezdenek rá: itt letépett ezt, amonnan eltűnt valami, a kerti szamóca, úgymond, virágzott is, nőtt is, már pirosodott is, de meg nem érett; az egres magamagát szüretelte le; eltűnt a vöröshagyma is, elnyelte a föld; a paszuly hüvelyét még zölden letépkedte valaki, a bagócát pedig holmi vásott alak merő komiszságból kipukkasztgatta. Valaki egy illetőnek jóformán az összes krumpliját kihuzigálta; a fészkek megmaradtak, ott maradt rajtuk a szár is, de alatta semmi. Nem volt érdemes se kapálni, se töltögetni! Valakinek a földjéről eltűnt néhány kéve rozs is, hová lett? Bizonyára a fácánok, fürjek és foglyok is megkapták a magukét!

Minek van a csősz? Magától értetődik, a csősz sok mindent látott. Ő maga nem sokat lopott, jóformán semmit. Ő egyáltalán nem lopott, ő csak nagy néha fölvett a földről ezt-azt, ellenben látta, amint mások fel-felvesznek valamit, ám úgy tetszett neki, hogy vele hasonszőrűek, sőt látott gyerekeket is; látta azt is, hogyan vonszolják a kévéket, mások meg cipelték a teli táska paszulyt, egy csoport lurkó pedig krumplit sütött a mezőn. A bagóca miatt megszidta őket, jóllehet a mulatság kedvéért egy-két hüvelyt maga is kipukkasztott. Talán a gyerekek tehetnek róla, hogy a bagóca pukkan? Pocsékba ment a sok szem, igaz; de tán azt várták volna tőle, hogy szalad, és feljelenti a gyerekeket? Úgyse lett volna, aki megfizesse a kárt. No és az egres? Azt a piacon árulták, mégpedig milyen olcsón! Valamicske került belőle persze haza is. Hát a szamóca? Ide hallgassatok, ha kerti szamócát akartok

lopni, éjjel menjetek, de el ne felejtsetek a mancsotokra fehér kesztyűt húzni. No de hol van már a szamóca! Mihamar megint kezd puhulni a korai szőlő, sőt egy kicsit már puhul is, hátha valaki, aki nem kapált, nem kötözött, nem hónaljazott, nem is permetezett, hátha az ilyen valaki már szép lassan elkezdett szüretelni, sőt már le is szűrte hordóba a mustot? A faluban már érzik valami, elég sok már a muslica is, talán túlságosan is sok. Hát a csősz még nem fogott szimatot, nem vett észre semmit? Mi végre van akkor az a nagy orra? Mire van a szeme? Minek az ilyen csősz?

De Jano csak Jano, vigyáz is, nem is, sokat nem vigyáz meg, sőt még védi a toprongyosokat, a pártjukat fogja, és titokban talán nevet is, hogy a sok kis sehonnai a maga részére gyűjtötte be azt, ami a módosabbaknak szolgált volna télirevalóul. Vége, Jano, búcsúzz a csőszbottól!

[25]

Jano kedveszegett. Megharagudott a falusiakra, és ezt egyáltalán nem rejti véka alá. Jártában-keltében mindenütt zúgolódik a parasztok ellen; ámde leginkább Filomenkát gyötri a locsogásával.

— Tudod, Filomenka, én szeretem a természetet. Megszoktam már a falut is, de a falusiakat ki nem állhatom. Akadnak köztük derék emberek, nem mondom, de elég sok a csürhe is. Valóban csürhe, egy szem eper vagy dió miatt legszívesebben a bíróság elé hurcolnák az embert, vagy a templomban odaállítanák az örökmécs alá. Képesek volnának megölni egy gyereket egy szál

sárgarépáért vagy egy szem paradicsomért, még ha az a paradicsom végső soron ott rohadna is a határban. Egy fürt szőlő több a szemükben, mint egy ember. Készségesek, nem sajnálják a bort se az embertől, vagy a karéj kenyeret, falat szalonnát, de csak annyi kell, hogy a szél megforduljon, rögtön elönti mindegyikük agyát a víz. Dühbe gurulnak minden szamárságért, és a dühből verekedés támad, isten az atyám, ezek minden komoly ok nélkül képesek embert ölni! Ne haragudj, Filomenka, de én itt nem maradok, nem kell nekem már a szőlőd se!

— Ne bolondulj, ostoba szamár! Miket beszélsz? Most akarnál elmenni? Hiszen nemsokára itt a szüret!

— A termést leszedjük, aztán a szőlőt viheti az ördög.

— Ilyesmi meg se forduljon a fejedben. Nem beszélsz okosan, Jano! Hiszen a szőlő a szüleimről maradt rám. Az az örökségem. Meg ez a szoba is. Édesanyám mindent rám íratott, mert úgy lehet, jobban szeretett, mint Jožót, meg talán azért is, mert olyan vagyok, amilyen vagyok.

— No és? Nézd, Filomenka, én városi ember vagyok, és ott a szobánk is a városban. Most már, hm, most már te is otthon vagy a városban, éppúgy, mint én, minek nekünk a szőlő? Fölöslegesen csak elnyűnénk magunkat benne. Nekem nem való az ilyen munka. A szegény ember úgyis tanácstalan, nincs, akinek eladja a bort. A szőlő, azt hiszem, csak a gazdagoknak való, vagy az ostobáknak. Add el a szőlőt meg a szobádat is, és a pénzből eléldegélhetünk.

— Prédáljam el az örökségemet? Soha! Azt bizony meg nem teszem!

— Ne butáskodj, Filomenka! Hiszen rokonnak ad-

hatod. Meglátod, két kézzel kap rajta az öcséd. A sógornőd a kezedet is megcsókolja. Olyan jót teszel velük, mint soha még, ők pedig kedvesek lesznek hozzánk. Ha lesz pénz, veszek puskát. Attól kezdve aztán a nyulak a fülüket is csak az én vezényszavamra mozdíthatják, és a foglyok akkor röppenhetnek fel, ha Jano engedélyt ad nekik rá. Meglátod, mindig csak húst eszünk majd!

Filomenka sokáig ellenállt. Napok hosszat egyugyanarról beszéltek. Végül is Jano megpuhította a feleségét.

Eladták a szőlőt a szobával egyetemben, és beköltöztek a városba.

[26]

Jano a városban csakugyan úgy volt, mint otthon. Mindenkit ismert, és őt is mindenki ismerte. Volt sok barátja is. Csak hát mi hasznát vette az egésznek?

Nem vetette fel őket a pénz. Testvérről lévén szó, nem akarták drágán adni az örökséget. De ha történetesen drágábban adják is, aligha segített volna ez a helyzetükön. Nem tudtak, nem tanultak meg jól gazdálkodni. Filomenka ugyan egy kicsit tudott is, de Jano mindig jobb gazdának állította be magát, nos, nem csoda, ha Filomenka lépre ment neki, mégpedig olyankor is, ha tudván tudta, hogy Janónak nincs és nem lehet igaza. Sosem győzte vele túlontúl sokáig a huzakodást. Világéletében békés és engedékeny természetű volt, Jano pedig, nos, Janóban az urát kellett látnia! Nem akarta kockára tenni a boldogságát

Boldogság! Vettek a szobába új asztalt meg egy kopottasabb ágyat, aztán két-három fazekat és két-három kanalat, sőt Jano kerített valahol egy cseréptepsit is. Hátha megóhajtják a libapecsenyét?! A cseréptepsiben a liba jobban megsül. Jano vett magának új zöld ölţönyt is, mármint, úgymond, a reménybeli puskához, ez így dukál, mert aki puskával akar járni, annak némi tekintélyre és megfelelő külsőre van szüksége. Másülönben akármelyik szutykos senkiházi hivalkodhatnék a puskával. No és aztán kicsinyenkint elhordogatta hazulról a maradék pénzt, mondván, hogy a puskára kell, de egyre csak nem volt neki elég. Alkalmasint a protekcióra is áldoznia kellett valamit. Protekció nélkül nehéz puskához jutni. A vadászok, sőt még a nyulak is csak megmosolyoghatják az embert.

Váratlanul arra eszméltek, hogy a pénzből nem maradt semmi. Jano hamarjában el se tudta hinni ezt. Majdhogynem ráförmedt Filomenkára:

— Nem értem! Hol van? Hová lett? Hiszen nem valami sokat vásároltunk!

— Hogyhogy? Hiszen eleget vásároltunk. Meg el is hordtad kevesenként. Azt mondtad, a puskára kell, meg hogy dugni is kell ennek-annak, és hogy tekintsem úgy, mint előleget a húsra. No és most tessék! Már a tepsire sincs szükségünk.

— Micsoda? — kapta fel a fejét Jano, és noha ingerült volt, azért egy kicsit észhez tért. — Hagyj te csak békét a tepsinek!

Egy nap Jano meghozta a puskát. Valójában csak afféle ócska karabélyról volt szó, mely talán még a háború előttről származott.

— Nos hát itt van.

De aztán folyton csak javítgatott rajta valamit, a határba egyáltalán nem járt ki. A dróthurkok, ha azelőtt el is helyezett itt-ott néhányat, rég eltűntek. Valami tekergő biztosan rátalált a nyúlra, a fogolyra, Jano szünet nélkül javítgatott, reparált, sőt hajkurászott is valamit. Hiányzott a puskájából valami fontos alkatrész. Aztán elcipelte a házból az új asztalt, ördög tudja, mit adott még ráadásnak melléje, s hozta azt a bizonyos alkatrészt, meg hozott egy régibb fajta katonai messzelátót.

De úgy látszik, a csendőrök már előre tudtak mindenről. Alig lépett ki Jano a házból a puskával, máris a nyomában voltak: Fülön csípték, elvették tőle a puskát; ő a távcsővel még kinn volt a határban, de a puska már a csendőrőrsön pihent.

Nem is adták neki aztán soha vissza.

[27]

Haragudott a csendőrökre, de hát mit tehetett ellenük?! Még csak panaszra sem mehetett sehová. Menjen a városházára? Kinevetnék. Végül mégis ott próbált orvoslást keresni. Időközben ugyanis újra dolgozni kezdett mint városi munkás, ismerte az összes városi tisztviselőt, és talán abban bízott, hogy valamelyikük pártul fogja. No hiszen! Jóformán olyan se akadt, aki meghallgassa.

Még jobban megdühödött, természetesen, most már haragudott a tisztviselőkre is.

— A krisztusát, hát ti így bántok velem? Még ki is nevettek? Fütyülök a városotokra meg a gyalogjá-

róitokra. Szórjátok fel őket homokkal magatok. Fütyülök rátok is! Eztán söpörjetek ti!

És Jano nem söpört. Később azonban már bánta a dolgot. Kár volt úgy felfortyannia! Más munka ugyanis nem kerülközött. Ahogy jött a szőlőkapálás, egész sereg hegyvidéki ember tódult le, és akadtak köztük óriások, akikkel Jano hogy is vehette volna fel a versenyt? A szőlősgazdák válogathattak. Bizony még ezek közül a hegyvidékiek közül is tízen-tizenketten mindig üldögéltek a Szent Flórián-szobor talapzatán, mivelhogy nem jutott nekik napszám. Azok pedig, akik dolgoztak, megszakadhattak a munkában. Mert a módos szőlősgazda, ha ostoba volt is, azért szorult belé egy kis finesz, a kapások közül mindig kiszemelte a legerősebbet, és ráadásként odacsúsztatott neki egy koronát: „Te majd hajtod a többit!" Csakhogy aztán kiszemelt egy másik erős fickót, de megint csak titokban: „Nesze, itt egy liter bor. A többieknek egy szót se! Hanem most aztán rajta!" Megcsinálta ezt kettővel-hárommal, úgy, hogy egymásról ne tudjanak, s ezek aztán igyekeztek egymást kölcsönösen agyonhajszolni, a többiek, a gyöngébbek pedig le-lemaradoztak, vagy teljesen kidőltek, és mindig kevesebb bért kaptak, vagy éppenséggel nem kaptak semmit, mert a szörnyű kimerültség miatt idő előtt megszöktek a munkából.

Győzhette volna itt szusszal Jano? Tőle csak annyi telt, hogy gombázni menjen, vagy az őzikéknek sót vigyen az erdőbe. Vagy megvárja a mezőn, míg a fürj vagy a fogoly megtojik, a tojásokból kikelnek, szétszaladnak és szétröppennek a fiókák, aztán egy kicsit felcseperednek. A tojásokat meg az apróságokat is tudta oltalmazni Jano. Csakhogy teszem azt, a nyúl megfiadzik

már márciusban, néha már február végén, vagyis még télen; az ember nem is tudja, mennyi nyúlfi pusztul el télutón! De amelyik átvészeli a nehéz időket, és megéri a nyarat, azt már érdemes szemügyre venni. Mert az ilyen tapsifüles, ha már kiszökdelt a télből, válogathat a természet terített asztalán. Csakis a finomságokat eszi, persze addig, amíg bele nem téved a hurokba. Azt hiszi valaki, hogy Jano nem tudja ezt? No és talán neheztelni lehet rá a hurok miatt? Hiszen az emberek se mind nyáron vagy barátságos meleg szobában jönnek a világra; van, akit megcsap a hideg már a bölcsőben vagy még előbb, és ha az illető felnő is, sőt esetleg eléri az öregkort, folyvást kedveszegett, talán betegségek is gyötrik, s noha tudná, hogy ez vagy az nincs jól, hanem így vagy úgy kellene lennie, mégis gyakran, sőt talán mindig egy kicsit másképp tesz; az eszével tudja, mi a helyes, de az erejével, illetve a természetével nem képes úgy cselekedni, ahogy kellene, és néha végtelenül nyomorultul érzi magát; állandóan hűvösséget érez, és gyakran úgy rémlik neki, hogy árasztja is a hűvösséget; ám szeretne meleget árasztani, de hiába, valahogy nem és nem sikerül neki, s talán nem is tudja, hogy ez azért van így, mert gyerekkorában vagy ifjúsága idején megcsapta a hideg...

[28]

Jano azonban nem vész el. Lélekben a sarkára áll: vigyen el az ördög minden urat! Én nem pusztulok éhen.

S megint elégedett és vidám. Időnként el-elmordul, de ezzel nem árt senkinek.

Néhanapján egy-egy fogollyal vagy fácánnal állít haza, s ilyenkor kedve szottyan tréfálkozni is. Persze nem a fogollyal. Se nem a fácánnal. Filomenkával űz tréfát. Ám Filomenka ezt csak másnap veszi észre.

— Jano, te ostoba szamár, hogy lehetsz ilyen ostoba?

— Mi az? Mi történt?

— Hiszen tudod te jól, mi történt. Tele van a cipőm homokkal. Minek szórsz homokot a cipőmbe?

— Hogy én szórok a cipődbe homokot? Hol szedted össze?

— Hol szedtem össze?! Talán az első eset? Te hoztad valahonnan.

— Ne képzelődj! Csak ne képzelődj! Ja persze, már tudom! Megmondjam, honnan került a cipődbe a homok? Biztosan a szőlődből. Isten az atyám, csakis ott szedhetted össze!

— Vén csibész, ha nem hagysz fel ezzel a butasággal, én hagylak itt téged! A szőlőt pedig inkább ne is hozd szóba! Azt csak te kótyavetyélted el.

— Hogyhogy elkótyavetyéltem? Hiszen a családban maradt. A sógor elégedett, a sógorasszony megcsillapodott, no és mondd, mijük van?! Csak a sok gond, meg a sok gyerek. Hallgathatják az örökös gyerekricsajt.

— Még mi is hallgathatjuk.

— Bajosan.

— Bajosan! Te ostoba szamár, akkor hát minek házasodtunk össze?

— Úgy gondolod, a gyerekek miatt? Kezdetben talán igen. De most már fityiszt, egy nagy kutyagumit! Én nem segítek a világra gyereket! Nem olvasol újságot, persze hogy nem olvasol. Meglátod, rövidesen megint

kitör a háború. A bitangok már várnak mások gyerekeire. Ezt kapják, ni! Kutyagumit kapnak!

[29]

A változatosság kedvéért máskor meg egy kis követ dugott Jano Filomenka mindkét cipőjébe. Mikor Filomenka felfedezte a csínyt, persze hogy megint nem hagyta szó nélkül:

— Hallod, Jano, még mindig mulattat téged az ilyesmi?

— Micsoda? Mi mulattat engem?

— Miért dugtál kövecset a cipőmbe?

— Már megint képzelődsz? Meghibbantál? Lehet, hogy másvalaki a ludas a dologban. Alighanem valami gyerek. Biztosan valami gyerek.

— Milyen gyerek? Vannak nekünk gyerekeink?!

— Idegen gyerek. Valami vásott kölyök. Biztosan már a gyerekek is készülnek a háborúra. Valamelyikük csúzlival lövöldözött, és a nyitott ablakon keresztül pontosan beletrafált a cipődbe!

— De hiszen két követ találtam. Az egyikben is egyet, a másikban is egyet.

— No és? Mi ebben a furcsa? A fickó kétszer lőtt. Meghúzta a gumit, és zúgott be az ablakon a kő, az egyik az egyik cipőbe, a másik a másikba. Mi ebben a furcsa? Hiszen már az este mondtam neked, hogy az emberek háborúra készülnek.

Jano bizony nem tévedett. Egyszer csak híre szalad, hogy kihirdették a mozgósítást. Erről írnak a lapok, ezt bömböli a rádió, de a kisbírók is városon, falun egyképpen ezt adják hírül dobszóval.

Az emberek ijedten futkároznak, az asszonyok jajveszékelnek: „Istenem, istenem, megint háború?"

Talán nem, legalábbis nálunk nem; a mozgósítás csak komolyabb előkészület és készenlét, de ha kihirdetik, mindig felforrósodik a levegő, sose lehet előjele semmi jónak.

Janónak is szólt a mozgósítási parancs. Szeptember közepe volt, épp javában állt a szüret. Jano zsémbelt, káromkodott, aztán összeveszett Filomenkával, mintha mindennek ő lett volna az oka.

Filomenka mérgelődött, de félt is, ám nem akarta ezt elárulni. Amikor Jano már indulóban volt, még akkor is odaszúrta neki:

— Mész már? No, csak menj, te vén ördög! Mondd meg nekik, hogy küldjenek el jó messzire. Nekem már elegem van belőled. Legalább meglátod majd, hogy amíg távol leszel, mennyit összekuporgatok.

— Ugyan miből? — vigyorgott gúnyosan Jano. — A szőlődből talán? Ha csak az öcséd vissza nem adná kölcsönbe! Ő is berukkol. A feleségének lesz mit sürögnie a gyerekek körül.

— Legalább most ne idétlenkedj! Ha a szükség úgy hozza, juszt is elmegyek, és segítek Borkának.

— No hiszen akkor már szaladhatsz is. De akár segítesz neki, akár nem, belőled nem gazdagszik meg, se te őbelőle.

Jano már az ajtóban volt. Filomenka megijedt, hogy el sem búcsúzik tőle, ezért odaszaladt hozzá.

— Ostoba szamár! Legalább végy búcsút tőlem!

Jano először habozott egy kicsit. De aztán vigyorra húzódott a képe.

— No látod! — ölelte át mind a két karjával a feleségét. — Ne félj semmit, Filomenka, nekem nem esik semmi bajom! Rögtön ahogy megérkezem a laktanyába, elcsenek egy pokrócot, becsomagolom, és hazaküldöm.

— Megbolondultál? Csak te ne küldj semmit! Elkövetsz valami butaságot, megharagusznak rád, és rögtön kiküldenek az első vonalba! Aztán még majd engem is zaklatnak.

— Hiszen lesz puskám, ki merne velem kikötni?

— Ne haragíts! Inkább arra vigyázz, hogy ne kelts fölösleges feltűnést! És most már menj! De nehogy útközben megállj valahol! Mert ha későn érkezel meg a laktanyába, akkor nemhogy pokrócot nem küldesz, de még az első vonalba se kerülsz ki. Miattam ne aggódj! Én téged nem féltelek, mert az ilyen naplopó pernahajdereknek sose esik semmi bajuk...

[31]

A laktanyában Jano nem sok időt töltött. Felhúzták rá az angyalbőrt, és nosza, menj, védd a határt! Ha legalább elszállították volna oda a jó népet! Ámde a hadsereg legfőbb urai óvilági módon fogták fel az ügyet: előbb vonaton, aztán a saját lábadon! Szerencse még, hogy mind a morva, mind a cseh falvak és kisvárosok lakossága rokonszenvezett a katonákkal, s egy

kicsit gondot viselt rájuk; hol egy ital vizet, hol egy almát, néha lepényt is vagy pogácsát nyújtott oda az embernek jó szívvel a segítő kéz. A sereg, ha elcsigázottan is, feltört lábbal és széttaposott bakancsban, szerencsésen elvergődött a nyugati határra.

De mi lesz tovább? Mindenkin erőt vett az izgalom. Pihenünk egyet? Vagy rögtön kitör valami?

Szerte a falvakban szállásolták el őket. Aki szerencsés volt, annak pajtában vagy istállóban jutott hely, egyeseknek még kamrában is. A katona, ha a szükség úgy hozza, kevéssel beéri. Megpillant egy szalmakazlat, rögtön nagyot kurjant: „Szüret! Ebben a kazalban remekül eléjszakázom!"

De lehetett is szó éjszakázásról?! Minduntalan riadó volt, vagy valamilyen gyakorlat. A tiszt urak ugyanis tudják, hogy a katonának nem szabad ellustulnia.

Aztán hirtelen minden abbamaradt. Csak várakoztak. Már riadóztatás sem volt.

Egyszer csak valaki jött a hírrel: „Mindent le kell adni! Puskát, egyenruhát, sisakot, pokrócot, még a kapcát is! Állítólag a franciák és az angolok elárultak bennünket, megegyeztek Hitlerrel, mi magunk pedig nem bírunk a némettel. Mindent le kell adni, megyünk haza!"

[32]

Jano még otthon is füstölgött:

— A krisztusát, hát hadsereg ez? Először hurrá, aztán meg semmi? Eleinte a tisztek pöffeszkedtek,

de aztán jobban elfogta őket a félsz, mint a közönséges bakát. Leadni, mindent leadni, senkinél nem maradhat egy gombostű se! Kinek a részére kell leadni? Biztosan Hitler részére. Megijedtünk Hitlertől. Mit ér az ilyen hadsereg? Hiszen még egy pokrócot se csórtam el! Ez is hadsereg?

— Fütyülj a pokrócra, Janko! — csitította Filomenka. — Lám, én se kuporgattam össze semmit. De így is jó. Fő, hogy épen, egészségesen kerültél haza!...

[33]

Csakhogy mitévő legyen az ember, hol keritsen munkát? Valamiből csak kell élni. Menjünk el a városházára, és kérdezzük meg, nem fogadnák-e fel Janót újra városi munkásnak? Könyörögjünk nekik?

Erről szó se lehet. Jano tud büszke lenni, sőt néha keményfejű is. Szerencsére azért holmi kisebb munka mindig kerülközik. Példának okáért jönnek az erdőigazgatóságtól, és azt mondják: „Jano, kevés az emberünk, nem győzünk mindent, de maga egy kicsit már olyan, mintha hozzánk tartozna, és ismer minden pagonyt, végigjárhatná az etetőket, és ahol hiány van, vihetne egy kis szálas takarmányt, szénát, aszerint, hogy hová mi kell."

Persze hogy Jano vállalja ezt. Nem kap érte tudj' isten, mennyi pénzt, de ha egyszer már kinn jár az erdőn, biztosan hoz haza legalább egy nyulat, és így szól Filomenkához:

— Találtam. Valami semmirekellő hurkot állított. Ha a nyúl beletévedt a hurokba, csak nem hagyom ott...

[34]

A tél már elmúlt, a hó elolvadt. A gyerekek kirajzottak az utcára, apró lyukakat ásnak a földbe, kisimítgatják, előszedik az agyaggolyókat, és golyóznak.

Egy nap nagy hévvel-lével állít haza Jano.

— Filomenka, tudod, mi újság? Önállóak lettünk! Már nem csehszlovák, hanem szlovák köztársaság vagyunk. Hallod a harangszót? Hallgasd csak!

— Hallom, hogy harangoznak. Hát aztán? Szól a harang, giling-galang! Azért még nem kell felfordítanod a házat.

— Filomenka, hát nem érted? Önállóak lettünk! Mostantól fogva mind urak vagyunk! Hitler pártfogol bennünket!

— Az a Lucifer?

— Igenis, pártfogol bennünket, van új, szlovák elnökünk is! Te ezt egyáltalán nem tudod felbecsülni.

— Ostoba szamár, inkább hoztad volna haza azt a sokat emlegetett pokrócot, vagy hoztál volna néhány konzervet!

[35]

Jano ment, hogy igyék egyet az önállóság örömére. Alkalmasint szeretett volna elbeszélgetni is az eseményekről valami komolyabb emberrel.

De balul ütött ki a dolog. Jano nyilván többet ivott a kelleténél, és netán nem volt aztán miből fizetnie. Vagy ha volt is, hiszen végső soron más is fizethetett neki, ő pedig aztán a beszélőkészségével igyekezett

az illetőnek leróni háláját, bizonyára túlontúl sokat szónokolt, és ez esetleg egy harmadiknak nem tetszett. Egy szó, mint száz: Janót a kocsmában valaki cudarmód helybenhagyta. Merő vér volt, amikor hazakerült.

— A Krisztus verje meg, ez a szabadság? Az ember egyet szól, máris nekiesnek! Fütyülök rájuk! A szabadságukra is, meg az önállóságukra is!

[36]

De nagy kár azért a pokrócért! Janónak még sokszor eszébe jutott a pokróc. Kár, hogy nem sikerült magával hoznia.

Tulajdonképpen miért kellett ott hagyniuk a pokrócokat? Kinek volt rájuk szüksége? Biztosan senki másnak, csakis a németeknek, hogy legyen mibe becsavarózniuk, főleg később, Sztálingrádnál. Mert ott már nem volt semmijük, szenvedtek a hidegtől, az éhségtől, és rettentően szorult a kapcájuk. Hogyne szorult volna?! Előbb mindent ripityára törtek, leromboltak, elpusztítottak, no és most? Kihez forduljanak, kitől kérjenek valamit? Úristen, hány ártatlan embert lemészároltak! Persze hogy aztán már nehezen szánhatta meg őket valaki egy kis tűzhellyel. No és nem mozdulhattak egy tapodtat se. Vártak, egyre vártak. Várták a benzint, a gázolajat, főképp pedig az élelmet, mert már az összes lovat megették, titokban vagy nyilvánosan is, mert ki akartak tartani legalább addig, míg Hitlertől megérkezik a csomag. Csakhogy Hitler mindent Göring által és annak hírhedt Luftwafféja által küldött, küldte nekik ládákban és csomagokban a golyót, a töltényt,

a gránátot, az aknát; de ez nem volt elég. Hiányzott a benzin, az ekrazit, a dinamit és a foszfor, főképp pedig az élelem: remegett a lábuk az éhségtől, úgy festettek, mint megannyi hulla, négykézláb másztak a hóban, és amikor a Göring szállította csomagok közül végre egynéhány megérkezett, egészen máshová estek le, sőt ha egyet-egyet megtaláltak is, mi volt bennük? Csupa vaskereszt, meg mindenféle német katonai kitüntetés. A kétségbeesés kerülgette őket, kést szorongattak a foguk között; valóban a tulajdon fogukon köszörülték a kést meg a szuronyt, és szünet nélkül lesben álltak, figyelték, kit kell hátba szúrni, vagy kinek kell elmetszeni a torkát. Ha úgy találták, hogy egy kis nyugalom van, becsavaróztak sátorponyváikba meg a pokrócaikba, amelyeknek egy része csakugyan a Böhmen und Mähren Protektorátusból származott; szerettek volna elaludni, néhányan örökre is, de ne adj' isten, hogy álom jöjjön a szemükre; éjjelente úgy rémlett nekik, hogy macskanyávogást hallanak, szörnyen féltek azoktól a bizonyos macskáktól, ám egyidejűleg szörnyűmód szerették volna megenni is őket, mert ott akkor minden szörnyű volt, és a nyávogó macskák egyáltalán nem macskák voltak, hanem csak kísértetek. Valószínűleg azok az emberek kísértették őket, akiket előzőleg lemészároltak! Akkoriban Hitler szörnyűmód rajta ült mindegyikükön, nyilván olyan nagy volt a feneke, s a tábornokok meg a marsallok Hitler püspökei voltak. Nekik is nagy volt a fenekük, és segítettek Hitlernek megszállni a világot. Vegyük például Göringet, annak bizony jókora feneke volt, no meg pocakja is! Bárhol hanyatt fekhetett a feltúrt földön, Németországot is beleértve, hiszen azután már mindenütt fel volt a föld

túrva, és össze volt vérezve, fekhetett a földön, és nézhette a Luftwafféját, ama bizonyos hírhedt légierőt. Doktor Goebbels, az meg csak szónokolt, mert rettentő kicsi volt, és az ilyen emberek, talán azért, mert az Úristen nem adott nekik nagy feneket, nagyon szeretnek szónokolni, és roppant mozgékonyak, pergettyű van a fenekükben; ha a pergettyű mozgásba jön, felkúszik egészen a szájukba, a fenekük pedig csak úgy sustorog. A szegény egyszerű emberek meg pusztuljanak! A németek mindent meg akartak szállni, csakhogy közben Sztálingrádnál szűkülni kezdett a fenekük. Hitler lefogyott, nem akarózott neki aludni sem; szándékosan viselte a parádés katonasapkát, és időnként a sapka ellenzőjét a homlokába húzta, hogy a tábornokai és marsalljai észre ne vegyék, milyen zavaros a szeme. Egyébiránt, meg kell hagyni, ugyancsak összezavarta és összebüdösítette a világot! Nem csoda, ha a katonái rettentően féltek a macskáktól, főképp a nyávogástól és nyivákolástól! Azután már mindegyikük hallotta, ott érezte a nyivákolást és nyávogást a gyomrában is, a fejében is, mindenütt, de nem merték ezt megírni haza. Hogyan írjanak, miről írjanak? Hiszen Németországban akkor roppant szigorú volt a cenzúra. Miért hozza az ember még a családját is kellemetlen helyzetbe? Másrészt meg, tulajdonképpen azt sem tudták magukról, hogy csupáncsak gyilkosok-e, vagy egyben öngyilkosok is. Lehet az ilyesmikről írni? Hiszen a haza nagy ritkán szól így az emberhez: Eredj, te gyilkos, ölj, és ölesd meg magadat is! A haza így szól: Menj, fiam, vér a véremből. Oltalmazz engem! Mutasd meg, tudsz-e hős lenni! Ha az ember megmondaná, mit gondol az egészről, annyi szent, hogy kapna a fejére.

Hány német jutott erre a sorsra! Nos, aztán úgy is fest a dolog. Ha nem írja meg az ember az igazat azon melegében, évek múlva már senki el se akarja hinni, hogy a németek között is akadt sok szerencsétlen, akik ugyan gyilkoltak, de ugyanakkor kétségbeesetten nyivákoltak, vagy kétségbeesetten nevettek. Mit mondjunk erről? Mit írjunk erről? Mit szólnak hozzá a többiek? Hát azok, akiket már benőtt a fű?

Egy azonban biztos: vannak a világon emberek, akik nem tudnak aludni, mert éjjelente még mindig üldözik őket a macskák!

[37]

Hanem most egy kicsit előreszaladtunk, bocsássa meg ezt nekünk a kedves olvasó.

Egyszeriben megszületik a városban a gárda. Eddig nemzetőrség volt. Ördög tudja, mért nevezték el a nemzetőrséget gárdának. A kiskésit, azt hiszem, mégiscsak zajlik valami! Minden ok nélkül nem viselnék az emberek ezt az uniformist. És hogy fénylik mindannyiuk lábán a csizma!

— Istenemre, Filomenka, azt hiszem, én is jelentkezem a gárdába.

— Hülyeség! Ugyan minek jelentkeznél? Mit csinálnál te ott?

— Azt, amit a többi. Gyakorlatozni és masírozni tudok.

— Itthon masírozz!

— Csakhogy ha benn leszek a gárdában, akkor aztán biztosan nagyobb szavam is lesz.

— Neked mindig csak akkora szavad lesz, mint eddig volt.

— De megpróbálni megpróbálhatom. Ha látom majd, hogy az egész nem ér semmit, könnyen búcsút veszek tőlük. Valakinek a csizmáját azonban biztosan ellopom.

[38]

Jano elment, hogy tudakozódjék, kipuhatolja, mi is a helyzet a gárdánál, de letörten tért vissza.

— Ez is csak kutyagumi. Ráadásul nem is kellek nekik. Majdnem megsértődtek, amiért ajánlkozom. Puskát úgyse adnának, a csizma meg hogy mindenkinek a sajátja. Az ilyen gárda nem ér egy ütet taplót. Rögtön meg is mondtam ezt nekik. Sőt a szemükbe nevettem.

— Mit mondtál nekik? — érdeklődött Filomenka.

— Hogy mit mondtam nekik? Megmondtam nekik, hogy nem is akarok belépni közéjük, hanem csak úgy vizsgálódom. Dühös voltam a puska miatt. Meg a csizma miatt is. De a csizmáról hallgattam. No mondd, minek a gárda, ha nem ad a tagjainak csizmát? Megmondtam nekik, hogy az egész, úgy, ahogy van, kutyagumit ér, nem szervezet ez. Fütyülni az ilyen gárdára! Többet ér az önkéntes tűzoltó testület.

— Ne légy ostoba! Valóban ezt mondtad nekik?

— Ezt hát.

— És ők?

— Kénytelenek voltak igazat adni nekem. Mindent elismertek, de aztán fenéken rúgtak. Csakhogy én tudom, ki rúgott meg. Meg is jegyeztem magamnak. Az utcáról bekiabáltam nekik: „Piszkos bugrisok,

várjatok csak! Ismerem én azt a csizmát, tudom, ki szeret úgy rugdalkozni, de egyszer még eszébe hozom ezt az illetőnek, mindnyájatoknak eszébe hozom, hanem akkor már majd nem segít rajtatok a gárda, sőt nem segít az egész tűzoltó testület sem!"

[39]

Csakhogy Jano még annak idején, amikor leszerelt, és hazafelé tartott, a vonaton megismerkedett egy bizonyos Marikával. Marika, úgymond, csinos nő volt, és állítólag megakadt a szeme Janón, a címét is megadta neki. Jano hát most, mivel otthon nem volt mit csinálnia, írt Marikának. Tulajdonképpen Filomenka írta a levelet. Jano csak diktálta. Helybenhagyta azonban általában azt is, amivel Filomenka meg-megtoldotta a diktátumot.

Együtt vitték el a levelet a postára, aztán kíváncsian lesték, hogy Marika válaszol-e.

Marika válaszolt. Méghozzá milyen szerelmesen! Drágájának nevezte Janót a levélben, és felkínált neki mindenféle ínyencséget, epret, málnát. Janót ez levette a lábáról.

— Isten az atyám, elmegyek hozzá!

— Te eszelős! Képes vagy elmenni egészen Nyitrára? Hiszen nős ember vagy! Aztán pénzünk sincs, mit csinálnál ott?

— Hát mit! Hiszen nem azért megyek, hogy megegyem Marikát. Csak meg akarom látogatni, és át akarom neki adni a te üdvözletedet is.

— Nem mondom, még ha úgy mennél Nyitrára mint

búcsújáró! Ott élt Szent Zoárd. Aztán Szent Cirill és Metód, akik még Zoárd előtt jöttek messze földről Nyitrára. Az összes szlováknak és az összes szlávoknak elhozták az írást az ősi Nyitra városába.

— No látod! És én még sose jártam Nyitrán. Felkeresem Zoárdot meg azt a két írástudót, és ha már ott leszek, talán ellátogatok az érsekhez is. Sose láttam még érseket.

— Szamár, azt hiszed, beengednek hozzá?

— Miért ne? Ha netán nem akarnának beengedni, azt mondom majd, hogy rokona vagyok az érseknek. Vagy pedig azért megyek el hozzá, hogy munkát kérjek tőle.

— No hiszen, te bolond! Talán tud az adni munkát ilyen buta embernek is? Vannak ott elegen, akikkel elvégeztesse a munkát, van ott mindenféle főtisztelendő úr, még kanonok urak is vannak.

— Hát aztán? Megkérem, hogy tegyen meg engem is kanonoknak!

— Ostoba szamár, csúfot űzöl ilyen szent dolgokból?

— Eszem ágában sincs. Csak látni akarok mindent. Először felkeresem Marikát, aztán azt a bizonyos Szent Zoárdot, hogy mesélhessek majd neked róla valamit, és ha jól kipuhatolom a helyzetet, ellátogatok az érsekhez is.

— Jano, hiszen az istenfélő ember!

— Talán nem is. Ha pedig olyan istenfélő, valamit talán ad. Mondjuk, megtéríti legalább a vonatköltségemet.

— Te szégyentelen, te pogány! Mások áldoznak az egyházra, te meg koldulni akarsz, s tetejébe magától az érsektől.

— Hiszen én is az egyház vagyok. Legalább az érsek majd látja, milyenek a báránykái. Én is a báránykája vagyok. Sose beszéltem még érsekkel. Ne félj, nem rontok el semmit! Ha kell, el is sírom magam. De aztán mindent szépen megbánok. Idehaza majd imádkozunk; imádkozunk az érsekért.

[40]

Egy hétig a színét se lehetett látni Janónak. Filomenka dühös volt rá, és fente a fogát, hogy majd leteremti, de amikor végül is betoppant, Jano oly vidám és annyira jókedvű volt, hogy Filomenkának úgyszólván minden mérge elpárolgott.

— Tudod, milyen szép város Nyitra? — kezdte elragadtatással Jano. — Zoárd semmi! Mert Zoárd, az az erdőben élt, böjtölt, barlangban lakott, és ott is hált. Csakhogy ilyen szent volt rengeteg! Vagy tán nincs a világon elég sok szegény ember? Hány gyerek, sőt felnőtt is éhen hal, vagy belepusztul a meghűlésbe, meg sok más nyavalyába, de nincs, aki szentnek nyilvánítsa őket! Erre talán azt mondja valaki, hogy hiszen azok pogányok voltak! De hát a pogánynak többet kell szenvednie? Könnyű szentnek lenni, amikor ezrével éheznek mások is, meg számtalan egyéb förtelem nehezedik rájuk! A szent csak azért szent, mert a halála után valaki felkarolta az ügyét, s aztán kiállított a nevére valami bizonylatot vagy igazolványt. A többieknek ki ad ilyet? Miért nem adnak az embereknek efféle bizonyítványt már életükben? Zoárd legalább a jó erdei levegőt szívhatta. Aztán csend vette körül, nem kellett

senkivel civakodnia. Legföljebb az ördöggel civakodott, de az se eshetett nehezére; ha az ember maga van, ráadásul közönséges, mindennapi ember, és az ördög kísérteni kezdi, elég, ha így szól hozzá: Hallod-e, te ördög, ne haragíts, cseréljünk helyet, mert ha akarok, tudok ám ördög lenni én is! Másrészt meg az istenfelő embert az ördög nem is igen meri megkísérteni. De ha netán mégis, nem sokra megy vele, hiszen egy állhatatos remete vagy vértanú fél lábbal úgyis már az égben van. Ha holmi gonosz emberek vagy az ördögök bántják, legalább az Úristen gyorsabban felhúzza őt mennyei trónusához. Engem senki nem húz oda! És csupa ördög vesz körül. Metód meg Cirill, az más káposzta. Hiszen püspökök voltak, és az egyházban a püspök legalább annyi, mint a hadseregben a tábornok. Ráadásul kieszelték az írást is. Legalább a gyerekeknek van mit tanulniuk. Mert akinek szép az írása, sőt ki is tudja eszelni az írást, az maga elkészíti a névjegyét, kiállítja magának a bizonyítványt, és ráhagyja az emberekre.

— Miket locsogsz itt össze? — pirított rá Janóra Filomenka. — Hiszen a pogánynál is pogányabbul beszélsz!

— Dehogy beszélek pogányul! Hallgass végig! Azért voltam Nyitrán, hogy ellenőrizzem a dolgokat, és bizonyságot szerezzek.

— Azt mondtad, hogy Marikához mész, azután felkeresed az érseket.

— Fel is kerestem. Adott tíz koronát.

— Tíz koronát? Ne hazudj! Aztán miért adta? El is fogadtad?

— Miért ne fogadtam volna el?

— Úristen, hát nem sült le a bőr a képedről?

— És az érsekéről nem sült le? Hiszen tíz koronát adhatott volna a káplánja is, vagy bármelyik kanonok. Valószínűleg nem elég jól sírtam.

— Ostoba szamár! No és hogyan jutottál be hozzá? Igazán sírtál?

— Persze hogy. Ingyen nem kaptam a tíz koronát.

— Hogy nem szégyelled magad! Alighanem gyengén sírtál.

— Sőt talán túlzásba is vittem. Tudod, nem gondoltam, hogy olyan könnyű bejutni az érsekhez. Elsírtam magam már a kanonok előtt, mert máskülönben tán be se eresztett volna, hiszen régi igazság, hogy az alacsonyabb rangúak mindig kevésbé megközelíthetők. De a sírás az sírás, aki sír, annak nem kell sokat magyaráznia. A kanonok bevezetett az érsekhez, csakhogy én már nem tudtam abbahagyni a sírást.

— No és azután?

— Ne sürgess! Az érsek leültetett. De milyen székre! El se hinnéd! Úgy láttam, selyemmel van bevonva.

— Selyemmel? De hiszen lehetett is.

— Csakhogy az érsek ugyanolyan széken ült. Én ültem a püspöki széken, ő az érsekin. Igen ám, de hogyan hagyjam abba a sírást?! Az érsek megszólított: „Nyugodjék meg! Mondja el, fiam, mi baja, mire van szüksége, mi történt magával?" Engem pedig már fojtogatott a sírás, és csak csukladozni, dadogni tudtam: „Főtisztelendő uram... szent atyám, mindnyájunk szent atyja... én a mi szent Zoárdunkhoz meg a dicső szent atyáinkhoz jöttem, én... én... én..." Vagyis hát nem tudtam folytatni. Hiszen még most is könnyezik a szemem.

— Azt hiszem, te csakugyan meghibbantál! Mit szipogsz, te farizeus, hiszen már nem vagy az érseknél?!

— Filomenka, csakugyan... Engem úgy elfogott akkor a szomorúság.

— Mitől fogott el a szomorúság?

— Az érsek kérdezgetett...

— Például mit kérdezett?

— Hogy hová való vagyok.

— No és te?

— Hát megmondtam.

— És most miért sírsz? Mi volt aztán?

— Az érsek kezembe nyomta a tízest.

— Vagyis keresztüllátott rajtad! Jano, én tudom, miért sírsz te. Biztosan összeszűrted a levet Marikával. Miféle nő az?

— Hát nő.

— De milyen?

— Olyan, amilyen.

— Ő is veled volt?

— Persze. Illetve tulajdonképpen nem. De mit vallatsz? — fortyant fel hirtelen Jano. — A vár alatt várt rám.

— No és azután? — faggatózott tovább Filomenka.

— Mi lett volna azután?! Elmentünk imádkozni.

— Ne hazudj!

— Elmentünk imádkozni. Valóban. Imádkoztunk az érsekért is.

— Hát utána hová mentetek? Hol voltál egész héten?

— Még hogy hol voltam! Hiszen tudod, hol voltam. Nyitrával ismerkedtem. Tudod, milyen város az, Filomenka? Biztosan neked is tetszene. Úgy lehet, egyszer valamikor még elnézek oda.

— Azt próbáld meg!

— Miért ne? Hiszen Nyitra gyönyörű város, és van ott jóformán minden. Vár is, érsek is, vannak misszionáriusok is, és tudod, milyen zenekar van ott? Egyetlen katonazenekar sem ér fel vele. Az ilyen városba érdemes elmenni. Biztosan elugrom oda még egyszer.

[41]

Nem telt bele két hét, Jano megint utazott Nyitrára. Ez alkalommal még hosszabb ideig maradt el. Filomenka mérgelődött, de nem tudott mitévő lenni; menjen utána, vagy hagyja az egészet a fenébe? Nap napután szeretett volna írni Janónak, meg annak a semmirekellő Marikának is, csakhogy elfelejtette a címet, Jano pedig szántszándékkal nem hagyta nála. A komisz tekergő biztosan mindent előre kitervelt; tartott tőle, hogy Filomenka esetleg meglepi. Hej, bizony, nagyot nézne, ha egyszer csak Filomenka szintén betoppanna!

Jano megjött, de mintha teljesen kicserélték volna; azért jött, hogy összeszedje a fehérneműjét, a gúnyáját meg az egyéb cókmókját; sok összeszednivalója nem volt.

A felesége szava már végképp nem fogott rajta. Megint csak arról kelepelt, hogy Nyitra milyen gyönyörű város, és a váron, a Kálvárián, a kolostorokon meg a templomokon kívül vannak ott üzletek is, üzlet üzlet hátán, aztán azok a nagy malmok, a folyó, a folyón túl a repülőtér, és van ott egy nagy gyár is; egy szó, mint száz: ő abban a gyárban meg a malmokban állásra tett szert!

Filomenka nem hitt neki. Főképp azt találta gyanús-

nak, hogy Marikát meg se említette. Legtöbbet az állásról fecsegett. Jano lelkesedése elszomorította Filomenkát.

— Minek neked az állás? Hiszen te nem tudsz dolgozni!

— Két állásom is van. Egyik jobb, mint a másik. Még nem tudom, melyik mellett döntök. Már mind a két helyen várnak. Meglátod, mennyi pénzt küldök neked.

— Pénzt küldesz? Csak legyen, aki elhiggye! Te még a házba egy lyukas garast nem hoztál. Amit pedig hoztál, azt mindig rögtön másnap elverted.

— Csak tarts ki! Majd ha egy vagy két hét múlva hazajövök, meglátod, olyan vasárnapot csapunk, aminőt még soha. Hozok talán libát is. Tudod, mennyi ott a piacon a liba?! Mire van a tepsi? Fel kell avatnunk. No és ide süss! Mit szólsz hozzá? — hajtogatott szét Filomena előtt Jano egy virágos női ruhát. — Szándékosan nem mutattam meg eddig. Látod ezt a minőséget? Tapogasd csak meg! Próbáld fel, a tied!

— Nem kell. Hozzá se nyúlok. Hiszen nem is új. Aligha vetted.

— Azt mondod, hogy nem új? Akkor te vak vagy. Vadonatúj! Csak nem gondolod, hogy használt ruhát veszek neked! Nézd meg jól! Csak egy kicsit végig kell rajta menni a vasalóval.

— Fütyülök rá! Terád is! Azt hiszed, nem tudom megkülönböztetni az újat a használttól?

— Mered azt állítani, hogy nem szép?! Hiszen olyan, mint az új. Új is, egészen olyan, mint az új. De ha nem volna is új, számít az?! Mondjuk, hogy ajándék.

— Kinek az ajándéka? Egész biztosan Marikáé. Talán szükségem van nekem a te Marikád ajándékára?

— S miért ne? Miért volna mindjárt az ő ajándéka? Miért olyan csípős mindjárt a nyelved? Olyan büszke és kényes vagy, hogy neked senki nem küldhet ajándékot? Ha az öreg ördög ajándéka volna is, én hoztam neked. Ha nem akarod most mindjárt felpróbálni, felpróbálhatod holnap. Nekem úgyis mindegy. Holnap már nem látsz itt. Holnap szednem kell a sátorfámat, mert holnapután már munkába lépek.

[42]

A ruha épp jó volt Filomenkának. Csupán az bosszantotta, hogy Marikától van. De hamarosan megbékélt ezzel is: Csak akkor viselem majd, ha Jano nem lesz itthon! Az pedig tudj' isten, mikor vetődik haza! Munkát aligha talált. Hazug fráter. Biztosan most is hazudott. Lehet, hogy csak lófrálnak Marikával, végiglófrálják az egész országot. Mire Jano hazakerül, talán el is nyüvöm a ruhát.

Csakhogy aztán már nem tudott olyan rettentően haragudni Marikára. Cafka, annyi szent, rendes nő nem adná össze magát idegen férfival. No de hordani a ruháját, és szidni őt?... Fütyülök mindkettejükre! Vigye el őket az ördög!

[43]

Nem sokkal utóbb Jano köldött pénzt, nem sokat, de így is megörvendeztette Filomenkát. Néha az embernek örömet szerez egyetlen korona is, főképp ha

a legjobbkor jön. Nos hát akármilyen ember Jano, annyi idő múltán egyszer mégis jó színben mutatkozott meg Filomenka előtt.

Sőt később küldött neki csomagot is, majd utána még néhányat, összesen ötöt vagy hatot. De mindegyikből csupa haszontalanság került elő. Az egyikben egy csomó mézeskalács volt, a másikban két repedt gramofonlemez, egy kis zacskó szemes kávé, egy doboz biztosítótű, egy narancs meg egy darab szagos szappan, sőt egy kis zacskó agyaggolyó, amivel a gyerekek szoktak játszani. Filomena a golyókat elvitte az öccse gyerekeinek. A többi csomag szintúgy efféle dibdábságot tartalmazott, de mindegyikben volt egy kis csomag liszt is. Filomenka először azt hitte, hogy a liszt azokból a bizonyos malmokból származik, no de aztán Jano megírta neki, hogy nem: minden, a liszt is Marikától van. Filomenka kárörvendve nevetett: „Akkor hát már elkezdte! Már kicsinyenkint fosztogatja! Úgy kell a cafkának! Minek csábította őt el?!"

[44]

De aztán elmaradtak a csomagok. Nem jött Janótól levél sem, Filomenka hiába várta. Mikor már sok idő eltelt, Filomenka megpróbált maga írni Janónak. Vagy két hét múltán visszajött a levél. A posta értesítette a feladót, hogy a címzett a megadott helyen nem lakik, jóllehet a borítékon az a cím volt, amelyet Jano a csomagokon feltüntetett.

Majd lépten-nyomon kellemetlenségei támadtak Filomenkának. Először beállított a csendőr, és azt kérdezte:

— Filomena, hol a férjed?

— Tudom is én!

— Hogyhogy nem tudod? Kinek kell tudnia? Már hosszabb ideje nem látni itt.

— Én nem tudok róla semmit. Miért nem hagytatok neki békét? S miért nem adtatok neki valami rendes munkát? De ti inkább elvettétek még a puskáját is. Ha megengeditek, hogy vadászgasson, gondot viselt volna a vadra is, a határra is. Mert ő csak abban lelte kedvét. Más nem is igen érdekelte. Számít az, hogy hébe-korba fogott egy nyulat vagy fácánt? Nincs talán a határban elég nyúl? Mikor ki kellett vinni a sót a vadnak az erdőre, tán egyszer is megtagadta? Évről évre ő cipelte ki a hátán az összes sót, eljárt etetni is, nem tartotta vissza a hófúvás sem. Mikor a kemény, hideg télben az urak benn ültek a meleg szobában, ő egymaga járta végig az etetőket, és aztán csak jelentette az uraknak, hogy minden rendben van. Télen odamehetett a vad közé, az őzikék a tenyeréből ettek. Jano csak úgy minden ok nélkül nem bántotta a vadat, hiszen ha városi ember volt is, együtt nőtt fel a vaddal. Azt hiszitek, ha lett volna puskája, az egész vadállományt kilövi? A vad ismeri a maga emberét, nem felejti el, ki vitt neki az erdőre sót vagy szénát. Az ilyen ember aztán nem érdemel meg egy nyulat vagy foglyot? Hajtónak jó volt? Nélküle meg se kezdődhetett a vadászat. Az urak mindig puskával mentek vadászni, ő meg, aki egész esztendőben gondját viselte a vadnak,

hozzá se szagolhatott a puskához, csak az urak kiszolgálója lehetett, noha azoknak az uraknak legtöbbje olyan vadász volt, aki nem tudott különbséget tenni a kakas meg a tojó között. Nem adhatták volna meg neki az engedélyt? Ahelyett, hogy a nyakára küldték a csendőröket? Ti pedig, bitangok, rögtön szaladtatok, nehogy lopni, vadorzóskodni merészeljen! Ti loptatok, engem is megloptatok! Mert a puska ára az én pénzemből, az én örökségemből került ki!

— No de most már elég! — szólalt meg élesebb hangon a csendőr. — Nem azért jöttem, hogy prédikációt hallgassak. Hol van Jano?

— Keressétek meg!

[46]

Filomenka évekig nem tudott semmit Janóról. Időről időre betolta hozzá a képét a csendőr, érdeklődött Jano felől, de Filomenka nem mondhatott neki semmit. Elismételte ugyanazt, amit mondott rögtön az elején, amikor a csendőr először kereste Janót. Sőt egyszer ráripakodott a csendőrre:

— Kotródj, te nagy mihaszna! Tűnj el, és többé meg ne lássalak itt! Mért jársz ide engem zaklatni? Hiszen én nem kergettem el Janót a háztól. Önszántából ment el. Vagy, úgy lehet, ti űztétek el. Kotródj, és többet ide ne gyere!

Rá két napra megjelent Filomenkánál két gárdista, és most ezek kérdezték ugyanazt:

— Hol a férje?

Kidüllesztette feléjük a fenekét:

— Itt ni! Mit akartok, ti fekete haramiák, miért nem hagytok békét az embernek?!

Ezzel befutott a szobába, és magára zárta az ajtót.

— Nono! — fenyegetőzött az egyik hívatlan vendég. — Jó lesz tisztességtudóbban viselkednie! Nehogy véletlenül ráfizessen!

Próbálgatták kinyitni az ajtót, aztán elmentek.

[47]

A város élete mind mozgalmasabb lett. Megszaporodtak az egyenruhák: csendőrök, Hlinka-gárda, Hitlerjugend, szlovák katonák, majd később német katonák, Hlinka-ifjúság: farkaskölykök, sasok, ifjak. Csakhogy ezek a farkaskölykök, ezek a szlovák sasok és szlovák ifjak, hm, ezeknek csak a sapkájuk volt egyforma, alkalmasint egész uniformisra nem futotta nekik. De volt itt szép számmal protektorátusi fiú is, azt beszélték róluk, hogy cseh diákok, német dalt énekelve napról napra kijártak futóárkot ásni; ástak akkor is, ha esett, akkor is, ha havazott, s amikor délben a tábori konyha elvitte nekik a főtt répát vagy csicsókát, szegények, nem tudtak betelni vele. Este pedig, nemegyszer bőrig ázva, elcsigázva, fülig sárosan újra végigmasíroztak a városon, sosem valami cseh, hanem mindig csakis ugyanazt a német dalt énekelve.

A Hitlerjugendnak voltak dobosai és síposai is. Amikor a Hitler-ifjak az utcán masíroztak, minden csak úgy döngött, és a házak ablakai meg a kisebb-nagyobb boltok kirakatüvegei csak úgy csörömpöltek. Néha viadalt rendeztek egymás között; parancsnokaik felosz-

tották őket több csoportra, az egyes csoportokat más-más irányban kiküldték a városból, aztán megkezdődött a hajsza keresztül-kasul a határban, a szőlőkön, a réteken, a szántásokon át, dombon, lapályon, árkon-bokron keresztül, s amint az egyik csoport szembe találta magát a másikkal, bizony nem gyerekjáték, sőt még csak nem is valamiféle gyakorlatozás volt, ami kezdetét vette. Istenemre, azok a kölykök halálos komolyan dulakodtak és verekedtek. Aki pedig ilyenkor a mezőn vagy a szőlőben dolgozott, kénytelen volt a fejét csóválni: „Uramisten, mi folyik itt? Miért kínozzák úgy ezeket a gyerekeket?!" De másnap ezek a gyerekek már megint büszkén masíroztak az utcán a dobpergés ütemére, és a sípok magas tónusú, éles hangja merészen ostromolta a kisebb-nagyobb házak ablakait meg a boltok kirakatüvegeit, no persze csak addig, amíg a parancsnok vagy a nevelő nótát nem vezényelt: „Hopsasa, jajija, ganze Kompanie chacha!..."

A Hlinka-ifjúság, hm, ha akarta volna, se lett volna képes állni a versenyt amazokkal. A csónaksapka nem pótolhatta a teljes egyenruhát. Aztán hiányoztak a dobok is, meg a sípok. Volt ugyan egy árva dobjuk, de még ahhoz is hiányzott a rátermett dobos. Rendszerint maga a parancsnok vitte a dobot, de mindig csak egy verővel ütötte. Alighanem az egyik verőt elveszítette valahol, vagy valaki ellopta tőle, de lehetséges, hogy annak az embernek, mármint a Hlinka-ifjúság helyi vezetőjének a fél keze még gyerekkorában kificamodott, no és fél kézzel hasztalan verte a bőrt. Viszont annál jobban biztatta a gyerkőcöket: „Frissebben, fiúk! És vágjátok a lépést, keményen! Bal, bal, bal!..." Csakhogy mi

haszna, ha ő maga is megtévedt?! Balt kiáltott, ezzel szemben mindig a jobbjával ütött, márpedig a láb követi a kezet! Balt kiáltott, jobbra zuhintott! Aztán úgy is festett az egész!

Énekelni pedig egyáltalán nem tanította meg a legényeit. Mintha bizony nem telt volna ki az idejéből. Megtanulhattak volna persze az iskolában is egy-két valamirevaló dalt. Tanították, de nem tanították meg őket. Ám a fiúk, ha a tanítójuk vagy a vezetőjük, azaz a felsőbbség nélkül masíroztak, bizony hogy kitettek magukért!

Lipscher úrnak bánatára
leégett a kerámia,
csempéit sirathatja.

Gőz süvít, zúgnak a gépek,
üszkös gerendák merednek
az Ispotály utcára...

Nos, ki mit gondol, ki eszelte ki ezt a kis dalt? Egy kis süvölvény. Egy kerámiaipari tanonc. A dalt felkapták. Az egész város énekelte.

Mikor a gárda masírozott, hm, az már jobb benyomást tett. Csakhogy a gárdisták jobb húsban is voltak, és mindegyikük lábán csizma, a csizma sarkán pedig patkó. Ha már valaki bekerült a gárdába, jól megvasaltatta a csizmáját. Biztosan mind jancsiszegeket is verettek a talpába. Mert a csizma amúgy csak dobbant, de a vas, a talpszegek a patkóval együtt pengenek is melléje. Cving-cvang, cving-cvang, ember legyen a talpán, aki pontosan meg tudja mondani, vagy le tudja

írni, hogy amikor a csikorgás-pengés egybevág a dobbantással, milyen teljes hang kerekedik ki ebből. Akinek a fülét egyszer megütötte, az már mindent tud, pusztán ebből az összecsengő hangból kideríti, hogy a nehézsúlyúak, vagyis a gárdisták menetelnek. Kár, hogy masírozás közben nem gyújtottak nótára ezek is! Az ilyen makkegészséges, javakorabeli férfiaknak már érett a hangjuk. Csakhogy ők aztán amit itt elmulasztottak, pótolták más helyütt. Egyesek a csapszékben, mások a kávéházban.

No és itt vannak továbbá a katonai laktanyák is. A parancsnok, aki máskülönben finom ember, a laktanyában szigorú, irgalmatlanul meghajszolja a katonákat; reggelről reggelre az utolsó emberig: gyerünk bemelegíteni! Ez pedig kinn zajlik, a széles utcán, amelyet egyik oldalról lezár a városfal, s ennek megvan az az előnye, hogy errefelé nem közlekedhetnek gépkocsik, sem egyéb járművek, vagyis a bemelegítést nem zavarhatja meg semmi, egyébként azonban a civil népséghez tartozók, vagyis akik gyalogszerrel közlekednek, az asszonynép, a gyerekek, de a kerékpározók is, nyugodtan császkálhatnak, futkározhatnak itt keresztül-kasul, fel-alá, sőt be is lehetne lovagolni az utcába, vagy lovas kocsival behajtani, csakhogy aztán az illetőnek a városfaltól vissza kellene fordulnia, vagy esetleg elidőzhetne itt egy kicsit, és elnézelődhetne a katonákon; egy szó, mint száz: a hadsereg arculatán fölösleges járkálással nem szabad szeplőt ejteni. Hadsereg! Pirinyó hadsereg ez, tulajdonképpen csak egy darabka a hadseregből, néhány szlovák katona, akik az utcán végigcsörgedező patakban mosakszanak, s akiknek reggelről reggelre felkínálkoznak a rákok: nesztek, legalább az ollónkat

tépjétek ki, de a katonák fitymálva fordulnak el a rákollótól, csak megmosdanak, aztán sietnek felöltözni; se több, se kevesebb, pontosan annyi katona, amennyi egy ilyen kis városnak dukál, de miután már megmosdottak, és kihuzakodva, felszerelkedve felsorakoznak a laktanya túlsó oldalán húzódó főutcán, majd díszlépésben elindulnak a tér felé, főképp pedig amikor már az enyhén lejtő téren haladnak, s a trombita eleven, friss hangjára vágják a díszlépést, megvan az egésznek a maga pengése, csikorgása, dobogása, sőt minden dobbantás legalább egy hatos árával erősebbnek tűnik fel, mert az ilyen takaros, helyre kisvárosban néha csakugyan pontosan, szigorúan, világosan és csakugyan keményen hangzik a cvank, a cvink; láb lábhoz igazodik, csikordulás csikorduláshoz, pendülés pendüléshez, dobbanás dobbanáshoz, vágják a rezet, tízet, százat, tízezret, majd fokozatosan már csak kocognak, de még mindig ütemre, ebben a takaros, helyre kisvárosban koppantás koppantást követ, kopp, kopp, kopp, törik a, törik a, törik a mákot...

Egyszer-egyszer, de ilyenkor a trombitának el kell hallgatnia, igen, egyszer-egyszer ők is énekszóval vonulnak végig a városon. Sok dalt ismernek, de a legszívesebben arra gyújtanak rá, mely a zólyomi fekete várról szól. Szép lassan kezdik, de aztán belemelegedve felviszik a hangot. Sőt egyik-másik szót meglebegtetik, fodrot vetnek rá, és húzzák, nyújtják, mintha csak zászlót akarnának maguknak belőle fabrikálni, mi több, ez a hullámzó, lengő szó úgy megnyeri a tetszésüket, hogy a kedvéért az egész sort megismétlik.

A zólyomi fekete vár nekem integet.
Azt üzente a rózsám, hogy sej, nagyon szere-e-et,
Azt üzente a rózsám, hogy sej, nagyon szeret...

Ott van az a zászló? Szere-e-et! Ha hozzávesszük a dallamot is, szentugyse, zászló!

De tetszik nekik a refrén is, sőt az még jobban tetszik nekik, mert mindig oly nagy kedvvel fújják, mintha a parancsnok azt mondta volna, hogy fogja ki-ki a csajkáját, és menjen, itt az ebédidő, sőt úgy fújják, mintha már tele volna a csajka.

Kislány az udvaron,
szeme a napnyugton,
bánatosan nézi...

No és így tovább. Nem kell itt mindenről beszélni. Tán nem elég a zászló meg a csajka? Mi egyébre van szüksége a katonának? Még ha a laktanyában teletömik is a fejét mindenfélével, s meggyőzik, hogy az ágyú fontosabb, és összehasonlíthatatlanul többe kerül, mint a csajka, a katona rábólint, magában mégis azt gondolja, hogy az ágyú sose ér fel a csajkával. Hiszen akarja, vagy nem akarja az ember, a csajka az ágyú mellett is eszébe jut, míg a csajka mellett, akár az üres csajka mellett is, elüldögélhet egész nap, sőt egy egész hétig, semmi nem juttatja eszébe az ágyút, semmi nem készteti, hogy az ágyúra gondoljon, és bizony aligha fog rágondolni. Hacsak nem a csajka miatt. Valaki itt közbeszólhat: talán érdemes a csajkáért harcolni; valaki azt gondolhatja magában, hogy ha ez másképp nem megy, akár ágyúval is, sőt, hogy még ha netán elveszti is az ember

az ágyút, a csajkáért akkor is harcolni kell. Hát jó! De érdemes-e az ágyúért harcolni csak azért, mert valóban az ágyúról van szó, s mert sokkal többe kerül a csajkánál? Érdemes az ágyú miatt elveszíteni a csajkát? Persze ostobaság ilyen összehasonlításokat tenni, ámde a valóság minden ostobaságot felülmúl. A csajka és az ágyú között csakugyan megvan az összefüggés. De a csajkában van valami természetes, sőt tán olyasmi van benne, amit a legtermészetesebbnek vehetünk, mert ha nincs bögrénk, poharunk, sőt csajkánk sincs, és véletlenül elvetődünk egy patakhoz, szájunkhoz illesztjük az összefogott tenyerünket, rögtönzünk magunknak csajkát. A forrás is csajka. A csajkából eszünk, a csajkával merítünk, a csajkából oltjuk szomjunkat. Nem természetes ez?

Ezzel szemben az ágyú, a legjobb, legdrágább és legerősebb ágyú is, az ég szerelmére, emberek, hiszen az ágyú csak közönséges acélbarom! Szünet nélkül csutakolni kell, később etetni. Ha nincs mit falnia, felfalja a csajkáinkat, s ha aztán valahol eldördül, teleköpi a levegőt csupa apró miegymással, amelyek némelyike kisebb a gombostű fejénél, de vannak közte még apróbb, még vékonyabb darabkák, ezek már csak közönséges tűzőtűk és varrótűk, s állítólag a szemre nagyon megfelelőek. A tábornokok dicsérik, a jó minőséget látják benne: mennél többet dörög, annál jobb, s ha aztán annak rendje-módja szerint szétfröccsen a töltet, még jobb, legalább többeket lever lábról. Csakhogy a tábornokok mindig a megfigyelőhelyről s legszívesebben távcsövön át nézik a dolgot. Ha valamelyik katona ilyenkor átváltozhatna fecskévé, szépen

odarepülne a megfigyelőhely fölé, és rápiszkítana valamelyiküknek a csónaksapkájára. Ám ha nem kell az ágyút emlegetnünk, inkább ne is gondoljunk rá, vagy mondjuk azt, hogy nem tudunk róla semmit. A tudatlanságunkért nem büntethetnek meg bennünket. Ha netán majd ki akarnak oktatni, hagyjuk magunkat kioktatni! Egy azonban biztos: ha az ágyú diadalmaskodik is a csajka fölött, nem az ágyúnak, hanem a csajkának van igaza. Hiszen az ágyúról még csak ki sem lehet eszelni semmi épkézláb dolgot. Próbáljon például valaki énekelni az ágyúról! Hahaha, már hallom! A csajkáról, ha kell, én is kifundálok valamit, mert a csajka nemegyszer maga is dalra gyújt. Az ágyúnak szüksége van a csajkára, a csajkának az ágyúra bizony soha. Ni, majdnem rímel, még ha rossz is a rím. A katonának persze énekelnie kell az ágyúról is, de ezek a nóták csapnivalóak: ha valamelyik mégis jó, csak azért jó, mert álcázva van benne az ágyú, megbújik a többi szó között, no meg a dallamban. A muzsikus, ha morfondíroz is, az mindig csak morfondírozás, de amikor már alkot, amikor már valóban muzsikál, komponál, az aztán már muzsika. De a muzsikus arról muzsikálhat, amiről neki tetszik. A muzsika mindig csak muzsika. Ha van egy jó dallamunk, és jó a ritmus is, esetleges parancsra vagy csupán óhajra, a dallamba akár a kutyagumit is becsomagolhatjuk. A muzsika csak muzsika lesz. Nevetséges volna azonban, ha a kutyagumi azzal kezdene hencegni, hogy ő csinálta a muzsikát. A muzsikával egész laktanyák se mérkőzhetnek, míg a laktanyákkal megbirkózik néhány muzsikus. És ugyanez áll a többi művészetre is. Vegyük például ezt a dalt:

A pozsonyi nagy kaszárnya ki van festve,
festik a legények dallal, nótás kedvvel.
A legények dallal, a lányok könnyükkel.
A pozsonyi nagy kaszárnya ki van festve.

Talán nincs a kaszárnya csakugyan szépen kifestve? A festő is, a muzsikus is, a költő is rá kell hogy bólintson. No és ki festette ki? Ők hárman. Vagy mindhármuk nevében az egyikük. Tudta, kit kell a dalba megidéznie, és mit kell magával hoznia. Dalt a dalba, no meg finomításul egy kis könnyet, mert talán nincs elég könny? Lehet, hogy ez most itt nem illik bele az elbeszélésünkbe, de a dalba beleillik. Ámbátor a könnyet rendszerint hígítószerül használják a dalokban. Persze jól el kell keverni, és jól fel is kell vinni a falra, mert máskülönben kiütközik alóla a kaszárnyai alapszín. Az pedig milyen? Noha a laktanyákban minden zöld, sose igazi zöld az. Mindig hiányzik belőle az üdeség. Ha nem, hiába kérkedik a parancsnok vagy éppenséggel maga a tábornok, hogy ő festette ki olyan szépen a kaszárnyát. Ő csak bemázoltatta, nem kifestette! Ha már megvan a dal, és jó is az a dal, könnyű a kaszárnyát kifesteni!

No de mozduljunk már tovább. Meg kell emlékeznünk a német katonákról. A mi szlovák katonáinkat lefegyverezték, és most ők menetelnek nap nap után a városban. Ha nem vonulnak is díszlépésben, csattog a léptük. Ámde nemigen akarózik már nekik se a rezet kivágni, se festeni. A fiatalabbaknak talán igen, de az idősebbeknek nem, mert egészen megőszültek már a mundérban. Azért is olyan szűkszavúak és mogorvák. Kerülköznek az alakulatban inasok és diákok, munkások

és pincérek, de az idősebbek között akad néhány bajor falusi bíró, jóllehet Bajorországban a falusi bírót valahogy másképp hívják. Richtig, csakugyan másképp. De őkelmék, gondolom, csakugyan jobban szeretnének Bajorországban lenni, és úgy lehet, gyakorta megfordul a fejükben, hogy valóban lehetnének falusi bírók, vagy ha nem is, legalább a mezőn végezhetnék a maguk munkáját, munka után beülhetnének a csapszékbe, vedelhetnék a sört, és szidhatnának másokat, szidhatnák az igazi falusi bírókat. De az is lehet, hogy mi a bajor falusi bírókat összetévesztettük az osztrákokkal. Annyi baj legyen! Hiszen Ausztriában is kell, hogy legyenek falusi bírók. Mi azonban csak azokat ismerjük, akik itt vannak. Istenemre, ezek az inasok, diákok, munkások és pincérek, bajor és osztrák falusi bírók, parasztok, kézművesmesterek és segédek, ha szótlanoknak látszanak is, ha kell, tudnak rikácsolni! Elég, ha egyet szól az ember, már viszik, képesek habozás nélkül fasírozottat csinálni belőle, vagy elküldeni a koncentrációs táborba, ha ugyan nem mindjárt oda, ahol a szappant főzik.

No és itt vannak még a városi tűzoltók, akikre tán jobban illenék a mészoltó név, mivelhogy tüzet nemigen oltanak, mert ha felkészülten várják a tüzet, sose ég, ha meg valahol valami kigyullad, mindig épp akkor romlik el a fecskendőjük; míg odaérnek a helyszínre, rendszerint vége a tűznek, mert mindig valami száraz anyag gyullad meg, és egykettőre ellobban; ha meg olyasvalami fogott tüzet, ami lassabban ég, mindig megelőzik őket mások, az ügyesebbek, és azok aratják le a dicsőség babérját. Ha elvétve mégis idejekorán érkeznek, akkor meg az egész egy nagy semmi, valami épp hogy csak pislákol, és az emberek már így fogadják

őket: „Minek jöttetek, hisz nincs ott semmi?! Valami korhadt szir-szar füstölög!" Máskor pirinyó kis tűzről van szó. Hányszor a tömlőt se érdemes legombolyítaniuk. Ilyenkor a legszívesebben felszítanák a tömlővel azt a csöppecske tüzet. Sőt elő is fordult már velük, hogy nagy serényen kihúzták a tömlőt, és akkor vették észre, hogy valami öreg nyanyó elment hazulról, de a fazekat a tűzhelyen felejtette, és megégett a káposztája. No hiszen meg is adták aztán neki istenesen! Telezúdították vízzel a konyhát, a szobákat, a szekrényeket, még az ágyneműt is. Legalább a nyanyó majd máskor elővigyázatosabb lesz! Nos hát így megy tűzoltóéknál. Mindamellett elegen vannak, közülük ketten hivatásosak. Az emberek persze azt beszélik, hogy éppen ők ketten, a szakavatottak azok, akik a fecskendőt elrontják. Folyton javítgatnak rajta valamit. Miért kell a fecskendőt javítani? Hiszen adja csak az ember a gyerek kezébe a szivattyút, rögtön odavan. Nos, azok ketten pontosan olyanok, mint a gyerekek, örökké próbát tartanak, szivattyúznak, reparálnak, s amikor aztán végre elkészültek a javítással, a fecskendő felmondja a szolgálatot. A parádézáshoz azonban értenek! Időnként kitolják a fecskendőt az utcára, ketten felugranak rá, a többiek megfelelő számban kétoldalt felsorakoznak melléje, a maradék pedig a fecskendő mögött menetel, menetelnek akkor is, ha a motor nem gyújt be, mert az utca enyhén lejtős, nevetnek, meg olykor össze is szólalkoznak. Az emberek a gyalogjáróról odakiabálnak nekik: „No, mi van? Mentek? Már benneteket is kihajtottak? Elküldtek az első vonalba? Rendesen oltsatok! Végre egyszer már elolthatnátok valamit!"

[48]

Janónak híre sincs. Ugyan hol lehet? Együtt él Marikával, vagy pedig kerített már magának másik ugyanolyat?

Minek is mentem férjhez?! — kesergett magában Filomenka. Nem megmondta édesanyám, hogy a férfiak gonoszak? Persze hogy gonoszak! Némelyik veri is a feleségét. Hányszor panaszkodtak a barátnőim!

Persze Jano nem volt a legrosszabb, egyszer se ütötte meg Filomenkát. Ezzel szemben csavargó volt. De még milyen csavargó! Hol lehet? Hogy mehetett neki lépre Filomenka?

Talán merő véletlen volt az egész. Ha akkor nem ered utána annak a madárnak...

[49]

Filomenka olvasott a sárgarigóról, de nem is kellett olvasnia róla, anélkül is tudta, hogy a sárgarigó költöző madár. A németeknél Pfingstvogel a neve, ami állítólag azt jelenti, hogy pünkösdi madár, mert úgymond, a sárgarigó pontosan pünkösd napján érkezik meg Németországba. Nálunk hívják még aranymálinkónak is.

Nagyon szép és nagyon hasznos madár. Töméntelen hernyót megeszik. Felfalja a legszőrösebb hernyót is, amelytől más madarak undorral elfordulnak. De a szépségének ez nem árt. Végső soron az ember is mi mindent kénytelen megenni. Ha a sárgarigónak esze volna, talán undorodnék az embertől. A vaddisznó, de

a házisertés is nemegyszer meghempereg mindenféle sárban vagy más mocsokban, mégis mennyire ízlik mindnyájunknak a sertéshús! Csak volna az embernek mindig pénze rá!

A hím sárgarigó szebb a tojónál. A hím szebben is énekel. De ez a többi madárra is érvényes. Érvényes alighanem az emberekre is, de nem mindig. Az ember mégsem madár.

De a hím agyafúrtabb is. Nagy kópé, valahogy mindig túljár a tojó eszén. Először csábítja, minden lehető módon körülhízelgi, teszi neki a szépet, énekel neki: „Tilió, mi jó? Érik a dió!" De azután? Azután egyszerűen fütyül rá, magára hagyja a gondjaival!

[50]

Egyszer, a háború már a vége felé tartott, nagy zihálva betoppant Filomenkához az udvarba egy fiatalember; alkalmasint tovább akart menni, de nem volt hová, meglátta maga előtt a kerítést, azaz a városfalat.

Filomenka épp az udvaron állt.

— Mi az, fiatalúr? — kérdezte. — Mit keres? Hová fut?

A fiatalember nem is köszönt, csak dadogott valamit, aztán pironkodva gyufát kért.

Filomenka bement a házba, a fiatalember pedig félénken a nyomában. Meglátta az asztalon a kenyeret, és tüstént abból is kért.

Filomenka lekanyarintotta részére majdnem a cipó felét.

Közben a fiatalember körülnézett.

— Látom, hogy szűkösen él — mondta. — De ha lenne legalább egy kocka cukor...

— Kockacukrom nincs, csak kristály.

Hamarjában nem talált azonban egy darab papírt sem, amibe a maréknyi kristálycukrot töltse, nos, a fiatalember odatartotta a zsebét! Közben eszébe jutott a só is, meglátta az asztalon a sótartót, kivett belőle egy marékkal, és bele ugyanabba a zsebbe!

Aztán futott tovább. Filomenka sietett utána. A fiatalember meglátta a kis kaput a városfalban, próbálta kinyitni.

Filomenka félt, hogy elrontja a zárat.

— Várjon, kinyitom.

Egykettőre ott volt a kulccsal. Kinyitotta a kaput. A fiatalember előbb óvatosan kikémlelt, s amikor látta, hogy a közelben tiszta a levegő, kisurrant.

[51]

Igen ám, de vagy fél óra múlva megjelent az udvaron egy német járőr. Egy altiszt és két közember. Az altiszt ugatott és pattogott. A közkatonák egyike tolmácsolt.

— A parancsnok úr azt mondja, hogy jelentés érkezett a maga barátaitól, hogy bejött ide egy katona, és itt rejtőzik.

— Miféle katona? — kérdezte csodálkozva Filomenka. — Nem jött be ide semmiféle katona. És nem is rejtőzik itt senki.

— Azt mondják, ide jött be. Reggel elkapta a járőrünk, de sikerült kereket oldania.

— Semmiféle katona nem járt itt. Csak egy siheder

szaladt be az udvarba. Gyufát kért, meg egy darabka kenyeret. Adtam neki, amire szüksége volt, aztán szaladt tovább. De az csak gyerek volt még. Kért cukrot is, adtam neki azt is, bár nekem se sok van. Ő aztán a cukor tetejébe szórta még a sót is.

— És hol van? Hová ment?

— Hát én tudom? Úgy láttam, nagyon siet.

— Melyik irányban futott?

— Tudom is én? Ki a városkapun, egy darabig az úton szaladt, aztán befordult a szőlők közé, de hogy hová siet olyan nagyon, azzal én nem törődtem. Mi közöm hozzá? Adtam neki, amit kért, mert máskülönben úgyis elvitte volna mindenemet. Mostanában sok mindenféle embert látni a városban.

A katona egy ideig a parancsnokkal tárgyalt, aztán újra Filomenkához fordult:

— És miért adta neki azokat a dolgokat?

— Miért? Hiszen kérte. Nekem bizony nincs sok semmiből. Ha vonakodni kezdek, talán mindenemet elrabolta volna. De igazán nem katona volt, hanem csak olyan suhancféle. Arra gondoltam, hogy valami hibbant. Normális ember nem rakja a sót a cukor közé.

— Hát valóban nem tud róla semmit?

— Mit tudhatnék róla? Jött, és elment. Nekem aztán semmi közöm hozzá.

A németek egy ideig megint tanakodtak. Filomenka már sejtette, hogy jó vége ennek nem lehet. De aztán vigasztalódni próbált. Azért, mert valakivel jót tett, azért semmi bántódása nem eshetik. Meg se fordult a fejében, hogy még különösebb kellemetlenségei lehetnek.

— A parancsnok úr azt kérdezi, hogy férjnél van-e — faggatózott tovább a katona.
— Igen is, meg nem is.
— Ezt hogy érti?
— Férjhez mentem, de férjem nincs.
— Ne tréfáljon.
— De hiszen nem tréfálok.
— Akkor hát hol a férje?
— Nincs férjem.
— Meghalt?
— Dehogyis halt meg! Itt hagyott.
— Tehát él?
— Valószínűleg él.
— Hol?
— Tudom is én, hol?! Alighanem valahol a pokolban.
— Nem tud róla semmit?
— Végképp semmit.
A németek megint tanácskoztak. Végül is a katona így szólt:
— Sajnáljuk, asszonyság. Velünk kell jönnie az Ortskommandóra.

[52]

Az Ortskommandón minden megismétlődött. Ugyanazok a mondatok, ugyanyzok a kérdések és feleletek. A különbség talán csak az volt, hogy a parancsnok hol ordítozott Filomenkával, hol meg nyájasan beszélt hozzá. De aztán valósággal felbőszült. Filomenkának ott kell állnia a fal mellett, de nem volt szabad megtá-

maszkodnia. A parancsnok pedig majd keresztülszúrta a tekintetével, és szünet nélkül üvöltött.

A katona tolmácsolt:

— Ha nem mondja meg az igazat, a parancsnok úr becsukatja magát. Agyon is lövetheti.

— De miért? — fakadt sírva Filomenka. — Hát tehetek én arról, hogy valaki bejön hozzám, és kér tőlem valamit? Az uram dolgában is mit tehetek? Mi hasznom az uramból? Nem tudok róla semmit. Hogyan mondjam meg maguknak, hol van, ha nem láttam már esztendők óta?

A parancsnok megunta a dolgot. Ráordított a katonákra, hogy zárják be az asszonyt.

[53]

Filomenka azt hitte, hogy börtönbe viszik, de belökték egy pajtába, és rázárták az ajtót. Az első pillanatban ennek megörült. A falusi ember nem ijed meg a pajtától. Már csak kedvesebb neki, mint az igazi börtön! Egy kicsit nevetségesnek is találta a helyzetet: „Ostoba szamarak, ordítoznak velem, mintha bizony valakitől elloptam volna valamit! Hiszen nem mást ért kár, hanem engem, szép is volna, ha ezért még meg is büntetnének! No és pajtába zárnak! A pajtától meg nem ijedek! Csak ne tartsanak itt sokáig! Lehet, hogy kidühöngik magukat, aztán mehetek haza...“

Eltelt egy óra, kettő, eltelt három óra. Dél már rég elmúlt. Filomenkának korogni kezdett a gyomra, de csak nem jött senki. Csak nem feledkeztek meg róla?!

Hogy felhívja magára a figyelmet, elkezdett énekelni.

Erre a közelben tüstént csaholni kezdtek a kutyák. Alkalmasint nem tetszett nekik az énekszó.

Filomenka elhallgatott. Rövidesen elhallgattak a kutyák is. Aztán Filomenka hallgatózott. Úgy találta, hogy sehol semmi nesz.

Tán csak nem hagyják itt éjszakára?! Az hiányozna még! Elment a jó eszük? Hiszen nem vétett ő semmit. Miért kínozzák? Meddig akarják itt tartani? A tetejébe ebéd és vacsora nélkül! Vagy tán csakugyan megfeledkeztek róla?

Újra elkezdett énekelni. Azon nyomban a kutyák is rákezdték. Annyi baj legyen! Ha nagyobb lesz a ricsaj, hamarabb ide jön valaki. Filomenka énekelt, egyre énekelt. A kutyák pedig csaholtak, egyre csaholtak. Nekidühödve ugattak!

Hirtelen kinyílt az ajtó, Filomenka előtt felbukkant egy szeplős képű, lesoványodott fiatalember, és mondhatni, ijedt, kissé fojtott hangon kiáltotta:

— Ruhe!

Filomenka talán el is nevette volna magát. Csakhogy a fiatalember rászegezte a géppisztolyt.

— Drága gyerekem, miért szegezed rám azt a micsodát? Hiszen nem vétettem én senkinek semmit. Reggel óta koplalok. Még csak nem is énekelhetek? Mi a bajotok velem igazában? Miért tartotok itt? Mikor akartok hazaengedni?

A fiatalember talán mondani akart valamit, de nem tudott szlovákul. Sőt talán nem is volt szabad sokat társalognia a rabbal. Mintha félt volna tőle. Alighanem a feljebbvalóitól is félt. Biztosan félt tőlük, mert izgatott volt, zavartan nézegetett hátra, s mielőtt becsukta az ajtót, még egyszer megszólalt figyelmeztetőn:

— Ruhe! Kutya nem aludni! Csend itt lesz!

[54]

Reggel újra elővezették Filomenkát a parancsnok elé. Meglepte őt, hogy ott ül a helybeli esperes, és kétlépésnyire tőle ott áll három lehorgasztott fejű fiatalember. Mind a hárman a városban laktak, de Filomenka egyiküket sem ismerte. Állítólag az este összebeszéltek, hogy kiszabadítják őt a pajtából, de valaki beárulta őket. Azon nyomban lecsaptak rájuk, és egész éjjel gyötörték őket a kopók. Az emberek hírül vitték a dolgot az esperesnek, és az eljött, hogy mind a négyükért közbenjárjon.

Valószínűleg sokáig beszélgetett a parancsnokkal, mert most elég gyorsan zajlott minden. A parancsnok feltett még néhány kérdést, és amikor Filomenka válaszolt, az esperes néhány szóval mindig kiegészítette a válaszát. Az esperes németül beszélt a parancsnokkal, de azért Filomenkához is oda-odafordult, és a német szövegbe szlovák szavakat kevert, hogy Filomenka tudja, miről beszélnek.

Végül ezt mondta:

— Herr Kommandant, hiszen látja, kiről van szó! Dummkopf! De máskülönben jó, nagyon jó teremtés. Az egész város tanúsíthatja ezt. Öt esztendeje már, hogy nem látta a férjét. Wirklich!

A parancsnok bólintott.

— Gut! — mondta. Aztán Filomenkához fordult: — Bitten Sie Kaffee?

Filomenka, bár nagyon szeretett volna már valamit a szájába venni, megrázta a fejét:

— Nem, nem, nem kérek semmit! Csak haza akarok menni!

A parancsnok még dörmögött valamit, aztán felállt, kezet adott Filomenkának, és mosolyogva mondta:

— Entschuldigen Sie, bitte! Aber passen Sie auf! Auf Wiedersehen!

— Elmehet! — mondta az esperes, majd a fiatalemberekhez fordult: — Maguk is, de máskor legyenek óvatosabbak, ne kövessenek el valami butaságot!

[55]

Filomenka otthon kedvére jóllakott; megevett mindent, amit hamarjában készített, és ami megehetőt talált. Aztán sokáig üldögélt az asztalnál, és eltűnődött azon, hogy lám, milyen könnyen bajba sodródhatik az ember. Hát már valakivel jót se tehetünk? Máskor óvatosabbnak kell lennie, többé senkit be nem ereszt a házba!

De mindennek Jano az oka, senki más! Ha itthon marad, ha nem viszi el az ördög, persze hogy talán Filomenka is békességben élhetne. Bár törné ki a nyakát valahol a bitang tekergője! Hát férj az ilyen? Hogy is mehetett lépre neki akkor ott a szőlőben Filomenka? Először csak vizet kért, de aztán annyi mindent összebeszélt, ki nem fogyott a szóból, még a házhoz is eljárt, addig-addig, hogy levette őt a lábáról. Érdemes hinni a férfiaknak? Rábeszélte őt, hogy adjon el mindent, és lám, ezáltal hová juttatta?! No hiszen, inkább soha ne is kerüljön a szeme elé! Ha Filomenka a falujában

marad, ha egyáltalán nem megy férjhez, most is nyugodtan gazdálkodhatna, élhetne szépen magában, nem szenvedne szükséget, és nem kellene fájdítania a fejét ilyen fölösleges butaságokkal. Mi haszna az urából? Ha legalább gyerekei volnának! De hát az a semmirevaló még arról se tudott gondoskodni! Minek is, ugyan minek is volt ez az egész? Filomenka szerette egy kicsit Janót, később talán nagyon is szerette, de megérdemelte ezt az a bitang? Közéjük állt Marika, az a bolond, és minden dugába dőlt.

De mit tehetett ő? Talán parancsolhatott Janónak, vagy megtilthatott neki valamit? Mindenbe belenyugodott, sőt még megörült, amikor Jano ruhát hozott neki Marikától. Eladta Janót Marikának a ruháért, meg azért a néhány kacatért, amit úgyis Jano lopkodott össze. Vagyis hát Filomenka saját magát is okolhatja. Bizony. De hogy eljött a falujából, az nagy kár. Hej, nincs a világon semmi, ami a faluval felérne, falun minden más, könnyebb ott az élet, és vidámabb is, de még mennyire, hogy vidámabb! Több ott a fecske is, meg a mindenféle más madár. Mikor, annak idején, a szőlőben dolgozott, hányszor csak úgy zengett az erdő. Daloltak a fülemülék, csízek, stiglicek, pacsirták, pirókok, dalolt a sok-sok rigó. Nemegyszer hallotta a hangját a kis vörösbegynek is, amelynek, azt mondják, azért piros a begye, mert amikor Krisztus a kereszten függött, megpróbálta kihúzni kezéből a szeget. A harkály néha olyan erősen kopácsolja a fát, hogy szinte véresre sebzi a csőrét. Ő a fák orvosa. A fák sem lehetnek meg orvos nélkül. Aztán a kakukk; beszálldosta az egész erdőt, nem tudta, hol mindenütt, hány és melyik fészkekbe tojt egy-egy tojást. A kakukknak nyáron

gondban fő a feje. Lesz-e elég kakukkfióka? Nem dobálják-e ki őket fészkükből az idegen tojók? Lesz-e elég táplálék a kakukkfiókák részére? No meg az idegen fiókák, illetve tulajdonképpen a tulajdonos madárszülők családja részére? Jaj, istenem, mennyire tömve voltak mindig azok a kis fészkek csupasz vagy épp hogy csak pihésedő fiókával! A hím a tojóval együtt röpdöshetett szakadásig. A fészek napról napra szűkebbé vált, és a pihenés helyett mindig csak a csőrüket tátogató, éhes fiókák várták őket, ámde ha volt a fészekben éhes kakukkfióka is, néha amazokból a kis csipogókból egy vagy kettő eltűnt, kiestek a fészekből, s aztán a szüleik hiába keresték őket szerte az erdőben. De hát mitévő legyen a kakukk, ha esztendőről esztendőre olyan sokat tojik? Kénytelen más madarakkal kiköltetni, és felneveltetni kicsinyeit. Csakhogy ha a csupasz fiókákból felnő a sok kakukk, az kész haszon, felfalják a legrútabb hernyókat. Persze mi öröme származik ebből a kisebb madaraknak? Valószínűleg az ember örül neki: az erdőben sok a kakukk, kevesebb lesz a hernyó! A sárgarigó szintúgy nem kegyelmez a hernyóknak. De máskülönben nagy kópé ez a kis dalos. Illetve nem is olyan kicsi, elég nagy madár. Csak úgy rezegteti a szárnyát, és csak úgy röpdös az erdőben. Az ember utána ered... Ne is gondoljunk rá!

[56]

A háború után Jano megjött, eljött, hogy legalább megmutassa magát Filomenkának, és megtudakolja, hogy ment a sora. Talán egy kicsit fel is akarta vidítani.

Csakugyan, Jano jókedvűen toppant be. Egy kicsit le volt fogyva, de különben nem festett rosszul. Az öltözékén sem lehetett különösebb kifogásolnivalót találni.

— Hogy vagy, Filomenka? Mi újság? Egészséges vagy? Hogy volt, mint volt? Minden rendben van? Nem esett semmi bajod?

— Jókor kérdezed! Pontosan úgy vagyok, ahogy törődsz velem. Hol voltál mostanáig? Jobban tetted volna, ha vissza se jössz!

— Ugyan már, Filomenka! Mért vagy olyan mérges? Ezt kapom a szíves fogadtatás helyett? Vagy tán már meg se látogathatlak, és nem is kérdezhetek tőled semmit?

— Hát bizony... Mért nem maradtál ott, ahol eddig voltál? Azt hiszed, szükségem van rád? Minek? Százszor megbántam már mindent. Nem szégyelled magad, Jano? Még ide mered tolni a képedet? Ha olyan szándékkal jöttél, hogy itt maradj, Úristen, már előre tudom, mi vár rám.

— No, mi vár rád?! Mitől félsz? Míg én talán örülök, hogy egyáltalán élek, és vége a háborúnak, addig te, bár még el se mondhattam neked semmit, nekem ugrasz, jó, hogy le nem köpdösöl, mintha azon bosszankodnál, hogy még nem nőtt ki síromon a fű.

— Bitang csavargó, bár már kinőtt volna, bár már zöldellne fölötted! Fölösleges gondokat, gyötrelmeket okoztál nekem. Szünet nélkül zaklattak miattad, szünet nélkül keresett itt hol ez a pokolfajzat, hol a másik, hol meg a harmadik; a csendőrök, a gárdisták, majd rögtön utána a katonák, szünet nélkül rettegésben éltem, nem

volt egy nyugodt pillanatom. Egyszer majdnem az életembe került, hogy egy bizonyos fiatalembernek adtam egy darabka kenyeret meg pár szál gyufát. Jöttek a német katonák, először a fiatalember felől érdeklődtek, aztán meg terólad faggattak, hogy hol vagy, mit csinálsz, miért nem vagy itthon, mit mondhattam nekik?

— Erről már hallottam a városban. Kitalálhattál volna valamit.

— Mit találhattam volna ki? Azt hiszed, lehetett a németekkel beszélni? Úgy hajtottak végig a városon, mintha loptam volna, vagy még nagyobb bűnt követtem volna el. Kaffogtak rám, ketten, négyen, hatan, aztán bezártak egy pajtába, mint valami rossz kotlóst, amelyik agyontaposta a csirkéit, és nem való már másra, csak arra, hogy lecsapják a fejét.

— Valóban olyan komiszul bántak veled? — kérdezte Jano. — Meg is vertek?

— Nem vertek meg. De ha meg akartak volna verni...

— No és tulajdonképpen miért? Mi miatt?

— Egy darabka kenyér és pár szál gyufa miatt, no meg egy marék sózott cukor miatt, mert az a fiatalember belekeverte a sót a kristálycukorba.

— Akkor hát nem vertek meg. No látod! Engem azonban igen, Filomenka! Úgy megvertek, hogy majd belepusztultam. Vertek agyba-főbe, szájon vertek, ágyékon rugdaltak, rátapostak az ujjaimra, eltörték a kulcscsontomat, néhány bordámat is eltörték, de ne hidd, Filomenka, hogy gyógyítottak, eszük ágában sem volt gyógyítani!

— Megtébolyodtál, Jano?

— Bizony kis híján megtébolyodtam. Reggeli helyett

mindig szájon vertek. Ni, a fogaim! — tátotta el a száját Jano, és eszelősen nevetett. — Hová lettek a fogaim?

— Lehetséges ez? Hát lehetséges ilyesmi?! Kik bántak így el veled? Ők? A németek? Az ég szerelmére, és miért?

— Egy kis liszt miatt.

— Liszt miatt? Milyen liszt miatt? Lisztet loptál? Istenem, hát miért loptál?

— Nem loptam. Csak cipeltem.

— Hová?

— A hegyekbe.

— A hegyekbe? Úristen, te még mindig nem tettél le erről? Hová, milyen hegyekbe? Mindig cipelsz valahová valamit. Mit vittél? Biztosan sót meg szénát. Miért emlegetsz lisztet?

— Vittem sót is, de csak két alkalommal. Többnyire krumplit vittem, meg babot, kenyeret vagy lisztet. Néha húst is. De elkaptak, amikor épp egy zsák lisztet cipeltem.

— De hiszen akkor azt te nem a vadnak vitted, hanem emberek részére! Biztosan partizán voltál. Volt puskád. Látod, Jano, az a te puskád!

— Nem, nem voltam partizán, puskám se volt. Én csak élelmet hordtam.

— És ezért kínoztak így meg? Hiszen te örökké cipelsz valamit, mindig ezt tetted, gyerekkorodtól hordtad az erdőre a szénát, a sót, miért nem mondtad meg ezt a németeknek?

— Megmondtam. Csakhogy akkor egy zsák liszt volt a hátamon.

— De hiszen a lisztből kenyér lesz!

— Azt hiszed, a németek ezt nem tudják? Csakhogy a háborúban mindenre más a mérték, és más a taksa. A kenyérrel is másképp gazdálkodnak. Egyik pillanatról a másikra egy darab kenyér, egy zsák liszt, sőt esetleg egy csipetnyi só, egy kocka cukor vagy néhány szál gyufa miatt valaki elmetszi az ember gégéjét, kiveri a fogait, eltöri a bordáit, megtapossa az ujjait, és amikor belerúg a hasába, szájon vagy ágyékon rúgja, még ordít is: Dögölj meg, disznó, meg kell döglened a kenyered, a tetves, undorító kenyered miatt! S ráadásul szlovákul ordítoznak az emberrel, ékes szlovák nyelven! De semmi mód rá, hogy a szerencsétlen megkérdezhesse, kié volt az a bakancs? Kitől kérdezze meg? Nem is hinnéd, Filomenka, hol mindenütt lehet szlovákot találni! Isten az atyám, még német egyenruhában is. Egyszer csak arra eszmélünk, hogy aki rugdal bennünket, vér a vérünkből, a szlovák is ki tudja verni a fogainkat, főképp, ha német bakancs vagy német csizma feszül a lábán. Ha nem jutott neki német csizma, véresre rugdalja az embert a bocskor vagy a botos orrával is. Vannak ilyen szlovákok! Ámde mondja meg az ember ezt valakinek! A könyvek erről hallgatnak. A könyvek szerint mindnyájan szelíd galambok, istenfélő emberek vagyunk, sok a költőnk, énekmondónk. Bizonyára ilyen az is, aki a németeknek segített kiverni a fogaimat, eltörni a bordáimat, de már levetette az egyenruhát, és most, úgy lehet, a nála kevésbé avatottak részére valami kis imát szerkeszt valahol, vagy verseket ír.

— Jano, és hogyan keveredtél ki a bajból?

— Megszöktem.

— Megszöktél? Hogyan?

— Magam se tudom. Talán csodának köszönhetem.

Bejöttek hozzám a pincébe, azt hittem, már le akarnak puffantani, vagy útnak indítanak valamelyik táborba, de azt kérdezték tőlem, értek-e a kőművesmunkához. Azt feleltem, hogy igen. Kivezettek a pincéből, odaállítottak egy helyenként megrongálódott, középmagas fal mellé, és azt mondták, hozzam rendbe. Két napig javítgattam a falat, valamicskével javult a kosztom is, úgyhogy néha még boldog is voltam, de a másik pillanatban már a kétségbeesés kerülgetett, mert a fal tetejéről gyümölcsöskerteket lehetett látni, és úgy szerettem volna nekiiramodni azoknak a gyümölcsösöknek! De nagyon gyengének éreztem magam, azonkívül szörnyen fájt a hátam is, a mellem meg szúrt, időnként alig tudtam lélegzetet venni. Nem hagyott békén a dolog. Többször elismételtem magamban: Ó, istenem, ha csak egy kicsivel volnék jobb bőrben, tán sikerülne kilesnem a pillanatot, amikor az őr nem néz ide, leugranék a falról, és uzsgyi, el az almafák meg a szilvafák között! Ha utánam lőne is az őr, nem biztos, hogy eltalálna, megoltalmazna a gyümölcsös, sikerülne valahol elrejtőznöm, és nem találnának rám. Aztán a harmadik napon, az őr valószínűleg csakugyan nem tartotta rajtam mit tudom én, milyen éberen a szemét, egyszóval leugrottam a falról, és futottam, valóban majd a lelkemet kiadva. Futnom kell, ha a tüdőmet kiköpöm is! Az őr elég későn kapott észbe, mire lövöldözni kezdett utánam, nekem már csak néhány lépés hiányzott hozzá, hogy eltűnjek egy szalmakazal mögött. Ott egy kicsit kifújtam magam. De tovább kellett futnom. Édes istenem, megmenekülök? Az őr nem szaladhat utánam, a helyén kell maradnia, de a lövöldözéssel riadóztatja a többieket, és biztosan lesznek,

akik az üldözésemre indulnak, édes istenkém, hová rejtőzzem? Kisvártatva már hallani a kutyaugatást. Nem menekülök meg előlük, a fejemet rá, hogy nem menekülök meg előlük! Futok, egyre futok, hellyelközzel hátranézek, a katonákat még nem látni, de egy iromba nagy kutyát igen. Vágtat utánam, és egyre közeledik. Hatalmas dög. Farkaskutya! Sőt nem is farkaskutya, hanem igazi farkas! Ha rám ugrik, tüstént leterít, és a katonák aztán itt helyben lepuffantanak. Meghalok! Minek fussak hát? Megállok. Egyik kezemmel csapdosni kezdem a combomat, a másikkal integetek a kutyának, és bolondmód röhögök: „Gyere, pajtás, gyere!" Még elébe is megyek, a kezem is széttárom, de a nevetést nem hagyom abba: „Ugorj rám, pajtás, ugorj rám! Én, amióta élek, soha egyetlen kutyát nem bántottam, te engem mégis szét akarsz tépni?! Miért, no miért?" Ez egy kicsit meglepi a kutyát, de azért csak támad, csahol, morog, csattogtatja hatalmas fogait, biztosan legszívesebben belém kapna. „Hát mért ugatsz? Mért vicsorogsz? Kire vicsorogsz? Énrám? Miért? Mit vétettem neked? Nyugodtan, csak nyugodtan! Még ha német kutya vagy is, mondd, mit vétettem neked? Ruhig, inkább ruhig!" A kutya zavarba esik; abbahagyja az ugatást, de morog, még egyre morog. „Ide figyelj, hagyd abba! Ne morogj már! Hiszen te vén kutya vagy, és én igazán soha egyetlen kutyát nem bántottam. Hagyd abba, öreg pajtás! Nem szabad, hogy csalódjam benned, nem árulhatsz el!" Egyszer csak a fűben felbukkan egy nyúl. Odamutatok: „Nézd csak, tapsifüles! Gyerünk utána! Komm! Gyerünk a tapsifüles után!" Megiramodom, és a nyilván már összezavarodott kutya szintén futásnak ered, mihamar

megelőz, és, huncut legyen a nevem, ha nem igaz, száguld a nyúl után.

— Jano, valóban igaz ez? Csakugyan így történt? Nincs benne semmi, amit úgy találtál ki?

— Miért találtam volna ki valamit?! Hiszen az ember azt se képes mind elmondani, ami megtörtént. Szavamra, elloptam azt a kutyát a németektől. Csak hát hogyan? Előbb magamnak kellett kutyává változnom. Mert a kutya a nyulat nem fogta meg, féltem hát, hogy visszamegy a gazdáihoz, újra űzőbe vesz, hagyja magát megint rám uszítani. Tovább kellett szédítenem, bolondítanom. „Komm, komm, öreg pajtás, ne nézegess hátra, ne cikázz, ne vinnyogj, ne szaglássz, a világért vissza ne menj! Mért akarsz visszamenni? Megint rám uszítanak, és megint űzőbe veszel, már hozzák részemre a kötélhurkot, gyere, menjünk, segíts sietni, tarts velem lépést." A kutya nyüszített, de aztán abbahagyta. Egyszóval megszöktünk a németektől. Később magam is csodálkoztam a dolgon, szinte el se tudtam hinni. Egy szalmakazalban töltöttük az éjszakát, és a kutya, az a hatalmas farkaskutya még melegített is engem. Másnap reggel újra megtettünk egy kis utat, aztán kiszemeltem egy falut, óvatosan megközelítettük, és még nagyobb óvatossággal besurrantunk egy udvarba. Megszólítottam a gazdát vagy talán a bérest, mit tudom én, elég az hozzá, hogy az illető épp szénát vitt a tehenek jászlába. „Jó ember, az isten áldja meg, adjon nekünk valami ennivalót! Rettentő éhesek vagyunk, a németektől szöktünk meg! Én beteg vagyok, több bordámat eltörték, sőt mondhatnám, teljesen össze vagyok törve! Ez a kutya meg német farkaskutya, de már dezertőr, velem együtt szökött, és megmentette az életemet."

Az atyafi egy kicsit habozott, de közben kijött az udvarra a felesége, meg még egy fiatalabb fehérnép, nyilván amannak a lánya, majd egy nagydarab legény. Ez utóbbi alig nyitotta ki a száját, a kutya morogni kezdett. Megismétlem a kérést, mármint hogy adjanak valami ennivalót, nekem is, a kutyának is. Egy darabig faggattak, aztán adtak valamit. Ámde időközben megszaporodtunk, egyre többen lettek a kíváncsiskodók. Istenemre, kezdtem félni. Úgy rémlett, hogy többen gyanakodva sandítgatnak rám, főképp pedig az iromba nagy kutya nem tetszett nekik. Egyszer csak valaki azt mondja: „Hiszen ez a kutya veszett! Nézzétek, csurog a nyála, de látszik a szemén is!" Meglepődtem. Látom, hogy a kutya szájából valóban folyik a nyál; csakugyan beteg volna, és veszettségről volna szó? A teremtésit, ha ez igaz, akkor talán énbennem is bennem a veszettség, elkaptam a kutyától, vagy az éntőlem! Megszólal valaki: „Kössétek fel ezt a fenevadat, hiszen katonai kutya, ki tudja, hány embernek kapta el már a nyakát, és hányat fojtott meg?" Nem jut rá idő, hogy vitába szálljak velük, és megmagyarázzam, hogy a kutyát a veszettségből ki is lehet gyógyítani. A férfiak egyike pisztolyt ránt elő a zsebéből, és kettőt beledurrant a kutyába. Aztán így szól: „Jó mélyen ássátok el! Ez meg itt — — mutat rám —, hiszen láthatjátok, milyen állapotban van, és hogyan hörög! Talán tüdőbeteg! Úgy lehet, kicserélték a tüdejét tüdővészre. De talán szintén megkapta a veszettséget is. Kerítsetek számára orvost!" Úgy is tettek. Istennek hála, meggyógyultam.

— Valóban egészséges vagy már, Jano? Hát bizony sokat szenvedtél! Én meg neked estem! Kiabálva fogadtalak. Ne haragudj!

De Jano másnap már közölte Filomenkával, hogy csak körülnézni jött haza. Megy Csehországba.

— Csehországba? Minek? Nem volt még elég? Mit vettél megint a fejedbe? Minek mész Csehországba? Mit akarsz ott csinálni?

— Megbeszéltem a barátaimmal. Állítólag ott jól lehet keresni.

— De hiszen te nem tudsz dolgozni. Mikor dolgoztál te? És mit dolgoztál? Világéletedben csak rohangáltál egyik határból a másikba, a vadat riogattad. Ha dolgozni akarsz, találsz munkát itt is. Én is állásban vagyok.

— Állásban vagy! De mit dolgozol?

— Amit dolgozom, azt dolgozom. Ha nem keresnék is sokat, valamit csinálnom kell. A munka nem árt meg az ember becsületének.

— Filomenka, ezzel csak a szegény ember vigasztalja magát. De az urak nevetnek az ilyesmin. Talán a becsületes embernek nem kell ennie? Én már torkig vagyok mindennel, egyszer végre már jól is akarok lakni. De nemcsak erről van szó. Mondd meg, mit dolgoznék itt?

— Bármit. Talán nincs ezen a vidéken elég munka? Hisz itt mindig volt elég munka. Sok ember járt el ide dolgozni Ostravából meg Kysuca vidékéről is. Vagy tán nem emlékszel, mennyien sütötték közülük mindig a makkot a Szent Flórián körül? No és ami a gazdagokat illeti, miféle gazdagok voltak azok? Mintha itt gazdagok nem is lettek volna. Mert mijük volt a gazdagoknak? Szőlejük, csakis szőlejük, no meg a szőlőből szerzett pénzük. A szegény ember koplalt, a gazdag meg zsugorgatott. Éjjelre a vánkosa alá dugta az erszényét,

de rendes ágyat nem vett magának. Mi volt hát a különbség?

— Akkor is volt különbség.

— Volt? Miben? Csakis a pénz dolgában.

— Nekem nem volt pénzem. Akinek volt, az pöffeszkedhetett itt.

— Ostoba szamár, te is pöffeszkedhettél volna! Pöffeszkedj most!

— Fütyülök rájuk, az egész iszákos népségre. Noha magam is iszákos vagyok, szeretek a pohár fenekére nézni. Már gyerekkoromban rászoktam a borra. No mondd meg: rendszerint mit kaptál reggelire gyerekkorodban?

— Mikor mit. Kávét, tejet, néha bort is.

— Én leginkább csak bort. Hiszen tejre elvétve futotta. Reggeli helyett kaptam egy vagy két deci forralt bort.

— De hiszen ez így volt mindenütt.

— A fenét volt így mindenütt! Csak ezen a vidéken. Az iskolában meg azt mondogatták, hogy a tej egészségesebb.

— No és talán nem?

— Dehogynem. Úgy beszélsz, mint a tanító néni! Csakhogy tej nem volt. Nem jutott rá pénz. Ha világéletemben nagyra becsültem is a tanítókat, néha úgy rémlett, hogy egyik-másikának a fejében agyvelő helyett csak valamiféle stencil van, illetve bőr borítja az agyvelejét. Alighanem rábőrösödött a tej. Valahányszor egy kis rendszerváltozás jött, többnyire cserélődnie kellett a tanfelügyelőnek is, ha pedig maradt a régi, ugyanaz a vén szivar vagy vén totyakos volt kénytelen beszaladgálni az összes iskolát: kartársak,

kartársnők, új tantervünk van, új stencilünk van! Tanfelügyelő úr, kettő meg kettő az négy? Igen, kartárs úr, kettő meg kettő az négy! Nos, kedves gyerkőcök, kettő meg kettő az négy, szépen tanuljátok meg! Tanító úr, még mindig virágoskert a hazánk? Persze hogy virágoskert, a leggyönyörűbb virágoskert! És énekóránk nincs? Nincs, ma már nem lesz énekóránk, hisz tegnap volt. Csak heti két énekóránk van. Fütyülünk akkor a számtanra! S ezzel a gyerekek, uzsgyi, ki az iskolából a kertbe. Ám a templomban, hm, ott néha kedvemre énekeltem. Az áldóját, a decemberi hajnali miséken csak úgy zengett a templom! Hogyisne zengett volna, mikor a jámbor hivők legtöbbjében benne volt már a két deci, sőt olyik-másikban a fél liter. Az Úristen csak kocogtatta sarkával a padlót. Szent Péter ott állt a mennyország kapujában, és hunyorgatott isten báránykái felé: lutheránus, katolikus, lutheránus, katolikus, uram, ezek a fajankók, akik most ide betódulnak, biztosan szlovákok, hányd őket ott valahol egy csomóba, és keverj közéjük legalább egy jókedvű csehet, hadd készítsen nekik a mennyországban körhintát.

— Látod, szamár, magad űzöl csúfot magadból! Miért akarsz Csehországba menni?

— Mert megkedveltem a cseheket. Csehországot azonban nem ismerem. De most már megint egy ország vagyunk, Csehország a hazám.

— A hazád? Hiszen te nem vagy cseh. Mit daloltál a háború előtt? Ki dalolta, hogy nosza, csehek, most mehettek gyalog Prágába?

— Én daloltam? Csak én? Ki nem dalolta? Hiszen az egy nóta volt. Talán én fundáltam ki? Csakhogy

a csehekre meg a szlovákokra jobban ráillenék egy másik nóta. Az, amelyik a cigányokról szól.

Meghalt a cigányasszony a pusztán,
a cigány nép marakszik a dunyhán.
Hé, cigányok, kettő ám a dunyha!
Osztozzatok meg hát szépen rajta!

— Ismered?

— Persze hogy ismerem.

— Mintha csak ránk szabták volna. Benne van a történelmünk. Egy darabig egy dunyhánk van, aztán kettő, majd megint egy, de már nagyobb, csak hát ha szünet nélkül nyüzsgünk alatta, ne csodálkozzunk, hogy az üstökünk teleragad pihével. Más a neve a zsáknak csehül, más szlovákul, de azért zsák az akkor is. Egyikünk ebet mond, a másikunk kutyát, no és? Megértjük egymást. Csak a dunyhát nem szabad ráncigálnunk. Mert elrepedhet, vagy pedig valaki esetleg dühbe gurul, és felordít: Emberek, legyetek észnél, ne ráncigáljátok a dunyhát, hiszen ki van alóla a fenekem, nem szeretnék megfázni!

Jano újra énekelni kezdett:

Egyik cseh, a másik szlovák,
de csak közös a zsák!
A cseh él-hal a vurstliért,
drótozhat a szlovák.

Mikor jöttem Csehországból,
elfogyott a drótom.

Felültem a körhintára,
odalett a zsákom.

A cseh szeret muzsikálni,
vígan trombitálni.
A szlovák meg azt dalolja:
Drótozni, fótozni!

— Úristen, te hóbortosabb vagy, mint voltál! Pedig én már azt hittem, hogy legalább egy kicsit benőtt a fejed lágya. De nem! Minek házasodtál te meg? Azt hiszed, nem tudom, miért akarsz Csehországba menni? Biztosan így egyeztetek meg Marikával.

— Marikával? Ojjé, hol van már a Marika! Ezer éve nem láttam. Ha megmaradok mellette, aligha hordom a lisztet a hegyek közé.

— Akkor hát mit találsz ki mindenfélét?

— Tudod, Filomenka, volt ott a hegyekben az emberek között egy cseh is, egy bizonyos Janoušek. Nos, ez a Janoušek megkedvelt engem. Elmondta, hogy odahaza Csehországban felesége van, meg hét gyereke, és nagyon aggódik értük. Én aztán, ha a közelében voltam, szántszándékkal csupa ostobaságot beszéltem, szándékosan tréfálkoztam, és tudod, miért? Mert együtt éreztem Janoušekkel, én is aggódni kezdtem a gyerekeiért. De ezt soha el nem árultam neki.

— Jano, hiszen nekünk is lehettek volna gyerekeink.

— Lehettek volna. Csakhogy nem voltak. Nincsenek is. Nos, egy alkalommal Janoušek átadta nekem a zsebóráját, és megkért, hogy vigyem el a javítóba. Elvittem.

Aztán útra keltem a liszttel. A többit már tudod. De Janoušek a mai napig sem tudja, miért nem vittem vissza neki az óráját.

— És téged ez bánt? Hiszi a piszi! Hiszen világéletedben loptál. Most meg egyszerre olyan finnyás lettél?

— Mit loptam? Kitől mit loptam el? Hiányzott valakinek? Talán nekem hiányzott. Ha elloptam valamit, mim maradt belőle? Csakhogy Janoušek óráját nem loptam el. Az az ember engem megkedvelt. Hiszen meghívott Csehországba is. De elfelejtette megadni a címét. Talán azt gondolta, hogy majd máskor. Most meg biztosan úgy vélekedik, hogy meg se érdemeltem volna a címét. Sőt azok az apróságok is, akikért Janoušek annyit aggódott, egyszer majd azt hihetik, hogy épp a legnehezebb időkben, amikor ők otthon szenvedtek, koplaltak, és estéről estére imádkoztak apukájukért, aki meg a szlovák hegyek között szenvedett, koplalt, és a kétségbeeséssel küzdött, egy bizonyos valaki, aki időről időre egy kis paszulyt, krumplit vagy lisztet vitt a hátán a hegyekbe, persze sose a magáéból, ellopta az apukájuk óráját.

— Ez mind butaság! Most, hogy vége a háborúnak, ki siránkoznék egy vacak zsebóráért? Az emberek örülnek, hogy életben maradtak, hazatért a férjük, a testvérük vagy az apukájuk! Csak te vagy ilyen szélházi, ilyen szamár, és egész váratlanul még lelkiismeretes is! A feleségedre fütyültél, gyerekeid nincsenek, nincsenek hát komolyabb gondjaid se. Más órája miatt fáj a fejed. Miféle óra az tulajdonképpen? Hol van? Mutasd!

— Nincs nálam.

— Nincs nálad?

— Nincs. A háború után már nem tudtam megtalálni azt a bizonyos órást.

— Hát te még az órást is keresed?! Szentséges Úristen, tebelőled püspök válhatott volna vagy legalábbis prédikátor. Hirdethetnéd az igazságot, és taníthatnád a tisztességet. Mindent tudsz, de a legfontosabbat nem tudod. Még az ostoba madár is visszatalál a fészkére, vagy tud rakni új fészket: a pacsirta a földre, a harkály a fa odvába, a fürj a földre, a sármány a földre vagy a bokorba. A fecske az emberek közelében érzi jól magát, az eresz alá rakja fészkét, és ha kirepül belőle, hamarosan visszatér belé. Minden madár ragaszkodik a fészkéhez, ha bármilyen messzire száll is el, mindig vissza tud térni.

— Ez nem egészen így van!

— Hanem hogyan? Tán a madár nem ismeri a fészkét? Ha bárhová repül is el, hová jár mindig aludni? A fecske ősszel elköltözik tőlünk, egész télen nem látjuk, de aztán visszatalál a fészkére, egyszer csak újra itt van, és csivitelve kíván jó reggelt az embereknek.

— Igen, de lehet, hogy ezt csak az emberek gondolják így. Hátha az a fecske már nem ugyanaz a fecske?

— Hogyhogy nem ugyanaz? Mit okoskodsz már megint?

— Nem okoskodom. Csak pontosítok. Nem minden madár, amely elment, jön is vissza. Amelyik pedig visszajön, nagy ritkán telepszik régi fészkébe. Ha a madár fészket készít, mindig a jövő nemzedék részére készíti. Egyes vén madarak nem azért ülnek be a fészekbe, hogy megmelegedjenek, hanem mert a fészket akarják megmelegíteni. Ha a fészekben már nincsenek

se fiókák, se tojások, minek üljön benne? Vannak olyan madarak is, amelyek meghálnak bárhol, akármelyik fán. A leghűvösebb, legdermesztőbb éjszakákon is néha egész madárfalkák üldögélnek a fák tar ágain; csak a tulajdon szárnyukkal takaróznak, időnként fél szemmel odahunyorítanak a szomszédjuk felé, vajon nem fagyott-e még meg, nem esett-e le a fáról a földre, vagy talán csak arról akarnak meggyőződni, hogy őbennük nem hűlt-e még ki teljesen az élet, tudnak-e még hunyorgatni, tudják-e még egy kicsit mozdítani a szemüket. S reggel aztán nem egyet ott találni közülük a fa alatt. Ezeknek a szeme már soha többé ki nem nyílik. Egyik-másik madár nem híve a nagy vándorlásnak; nyáron élik világukat a mezőn, dalolnak, szeleburdiskodnak, de a tél közeledtével behúzódnak az emberi hajlékok szomszédságába, sőt legszívesebben az istállók, malmok, magtárak mellé. Azért látunk télen annyi verebet, cinegét, pipiskét meg mindenféle más madarat. Sőt egyes pipiskék csakis az utak mentét keresik fel, s aztán ott szökdécselnek az úton; időnként fel-felcsípnek valamit, s szökdelnek tovább, egy-egy helyen hosszasabban is elidőznek, beszökdécselnek egészen a faluba, és talán megszólítanak egy ámuldozó képű, rongyos kisiskolást: „Mondd csak, pajtás, nem láttál az imént elmenni erre egy lovat?!" Mivel pedig a lurkó nem válaszol, szökdécselnek szépen tovább. S az iskolában aligha mondja meg valaki a gyerekeknek, hogy a pipiske egy télen át hány kilométert szökdécsel végig. Beszökdécsel a városba, és a városi utcaseprő, aki épp készül fellapátolni a lótrágyát, hirtelen habozni kezd: Ha én most ezt a lógombócot felveszem, jövőre talán kevesebb lesz itt a pipiske! Édeskevés, amit az ember a madarakról

tud. No és mit tud embertársairól? Példának okáért sok szlovák azt hiszi, hogy minden csehnek odahaza körhintája van, ugyanakkor a cseh azt gondolhatja, hogy nincs szlovák, akinél odahaza a sarokban ne állna készenlétben a bádoggal tömött hátiszekrény. No de nincs-e Szlovákiában elég sok ember, akinek a házában mindig akad lyukas fazék vagy bögre? Nincs-e Csehországban meg még Szlovákiában is elég sok olyan gyerek, aki kerekre nyílt szemmel bámulja a körhintát? De nincs, aki esztendőnkint legalább egyszer, búcsú napján egy hatost adjon neki a körhintára. Hiszen én is odavoltam a körhintáért. Szerettem nézni a körhintát, és mindig ott tátottam a számat! Hatosom ugyan nem volt, de arra gondoltam, hogy talán hívnak majd hajtani. Egyszer ez már majdnem sikerült is, már majdnem birtokba vettem az egyik rudat, de hát mások is nyomultak, kapaszkodtak föl! Lökdösődtünk, hogy letaszítsuk egymást. Egyszer csak valaki megmarkolt, és lehúzott, mert, úgymond, csak hat hajtó kell, én pedig a hetedik voltam, vagy tán már a nyolcadik. Isten engem, életemben nem ültem körhintán, nem is hajtottam soha. Ámde később is, mint felnőtt, eljártam nézni a körhintát, s látva a gyerekeket, amint órák hosszat várakoznak, ábrándoznak a hatosról, vagy abban reménykednek, hogy feljutnak a forgó koronghoz, legalább hajthatnak, fél órát hajtanak, hogy fizetségül a fél óra hajtásért egy, legföljebb két percig ülhessenek, nevethessenek, visonghassanak, és odakiabálhassanak kevésbé szerencsés társaiknak, akik talán már a második, sőt talán már a harmadik napja csak várakoznak, irigykedve s kimerülten hunyorgatnak, és tátogatják a szájukat; egyikük-másikuk

várni fog még, nem egy órát, nem egy napot, hónapot vagy évet, hanem talán húsz esztendőt is, bizony sokszor úgy megsajnáltam őket, hogy aztán már nézni se bírtam a kínjaikat. Akadtak olyan emberek is, akik meggyűlölték a körhintát, sőt nemegyszer odamentek a körhintáshoz, és összevesztek vele. Én pedig arra a megállapításra jutottam, hogy ez kutyának való élet. Inkább gyerek se kell, meg se házasodom, és nem lesznek gyerekeim mindaddig, amíg nem keresek annyit, hogy mindig jusson bőven betevő falatra is, meg a gyerekeknek is körhintára. Ámde másfelől meg mit mondott nekem egyszer az én Janoušek barátom: „Pajtás, te egyáltalán nem tudod, mi a körhinta! Hányszor megdühödik az emberre a felesége, és odaszúrja neki: Téged ez a körhinta egészen meghülyített! Erre aztán az ember gondol egyet: vigye az ördög a körhintát! Igen ám, de egyszer csak, amint épp egy falun megy keresztül, eszébe ötlik az embernek: a teremburáját, hiszen itt vasárnap búcsú lesz, és nincs körhinta! Mit csinálnak majd a gyerekek? Az ember aztán odahaza meggyőzi a feleségét, hogy abba a faluba el kell menni, olykor meg se győzi az asszonyt, de azért csak elmegy. A következő vasárnap persze másutt van búcsú, de csapnivaló az idő, a kereset semmi, ellenben odahaza a gyerekek várják, mit hoz nekik az apukájuk. Az apuka pedig megy, vasárnapról vasárnapra megy, szüntelenül vándorol a körhintával, néha már a kétségbeesés kerülgeti, no de ha valahová nem megy el, nincs körhinta, és a gyerekeknek nem is búcsú a búcsú." Filomenka, nekem olykor úgy rémlik, hogy egy körhintás cseh olyan, mint a pipiske, mindig úton van. No és a szlovák

drótos? Bizony hogy az se más. Engedhetjük hát, hogy csalatkozzék bennünk az ilyen ember? Elmegyek Csehországba.

— Hiszen meg se találod azt a körhintást.

— Hogyne találnám meg? Hiszen búcsú mindenütt csak egyszer van egy esztendőben. Érdeklődik az ember, hol lesz vasárnap búcsú, és máris tudja, hová kell mennie. Egy körhintást könnyű megtatálni. De más barátaimmal is megbeszéltem a dolgot. Keresek egy kis pénzt Csehországban, aztán hazajövök.

[58]

S most megint sokáig nem adott hírt magáról Jano. Mindössze egyszer írt Filomenkának, hogy úgymond, szüksége van a születési anyakönyvi kivonatára, Filomenka keresse meg, ha nem találja, menjen el a nemzeti bizottságra, és kérjen újat.

A levélben Jano hencegett, hogy kitűnő állása van, és rengeteg a szabad ideje, van egy szép pagonya, ahol hosszú órákat tölt. Janoušeket nem emlegette.

Küldött két fényképet is, mind a kettő vadászaton készült, és ha Janót nem teljes vadászöltözetben ábrázolják is, legalább a fején vadászkalap díszeleg. Mind a két fényképen mosolyog, az egyiken füstölgő cigarettát tart a kezében, a másikon tele van aggatva nyúllal. A fotográfus nyilván élvezettel kapta lencsevégre. Filomenka csak kajánul elmosolyodott: „Végre van hát pagonyod, igen? De hol a puskád? Jól megpakoltak, istenemre! Mások puskával sétálnak, te pedig, te szamár, cipeled nekik a sok nyulat végig a mezőn!"

Filomenka az anyakönyvi kivonatot nem találta, elment hát a nemzeti bizottságra, és kért újat. Előbb le kellett rónia az okmánybélyeg árát. Lerótta. Aztán tréfásan szemére vetette Janónak a levélben, hogy fölösleges költséget okozott neki. Nem mulasztotta el azonban odabiggyeszteni a levél végére: „Ne vedd ezt tőlem megint zokon! Amikor itthon voltál, néha már arra gondoltam, hogy túlságosan leszedtem rólad a keresztvizet. Hanem te erre rá is szolgálsz. Ha nincs mit csinálnod, gyakrabban írhatsz is. Pénzt nem kell küldened, keresek én magamra. Csak ha netán nagyon unatkoznál, akkor írj! Ha akarsz. Gyalázatos, írnod nem akarózik, akkor jutok csak eszedbe, ha valamire szükséged van. Kívánok neked minden jót, főképp pedig azt kívánom, hogy jól menjen a sorod Csehországban, és bírd ki ott sokáig...“

[59]

Jano nem jelentkezett. Talán néha eszébe is jutott Filomenka, de írni nem írt neki. Szerencsére volt már Filomenkának elég ismerőse a városban, volt hová elnéznie. Hébe-korba ellátogatott a szülőfalujába is, no persze ott csak ideig-óráig maradt.

A munkától nem húzódozott, meg se tehette volna, valamiből élnie kellett. Csak hát, hiszen tudjuk róla, már gyerekkorától elég lassú volt, nos hát nemigen válogathatott, rendszerint olyan munkája kerülközött, amit más nem akart elvégezni.

De egyszer melléje szegődött a szerencse. Ballagott a városban, ment, hogy vásároljon valamit, ám egyszer

csak megállította egy jól öltözött, idősebb férfi, akit már többször látott az utcán, de még egyszer se beszélt vele, most azonban megkérte őt, hogy vigyen el egy levelet a postára.

Filomenka azt mondta, hogy nagyon szívesen.

— Tulajdonképpen nem is kell elmennie a postára — mondta a férfi. — Elég, ha bedobja a postaládába a levelet! De kérem, ne nehezteljen rám, hogy ilyen csacsisággal háborgatom.

— Mért volna ez csacsiság?! Könnyen elviszem én a levelet, hisz semmi az egész.

Mikor pedig aztán másnap megint találkoztak, Filomenka boldogan újságolta:

— Elvittem ám a postára a levelet, nem dobtam a ládába, mert nem tudom, mindennap kiürítik-e a ládákat. Elmentem inkább a postára, és megmondtam a kisasszonynak, hogy rendesen küldje el a levelet, mert egy bizonyos úr bízta rám, és én teljesíteni akarom, amit vállaltam.

Az idős úr nevetett, aztán egy kicsit elbeszélgetett Filomenkával. Sok mindenfélét kérdezett tőle, még tréfálkozott is. Végezetül így szólt:

— Tudja mit, jó asszony? Ha már úgysincs alkalmazásban, és otthon nem túlságosan sok a munkája, néha eljöhetne hozzám kitakarítani.

— Miért ne? Ha tudok is magamnak találni munkát, hiszen engem soha senkinek nem kellett a munkára biztatnia, azért elmehetek. Ha akarja, már holnap elmegyek. Csakhogy nem sértődik-e majd meg a nagyságos asszonyka?

— Attól ne féljen! Magányosan élek. Azok, akikkel

egy házban lakom, nincsenek velem rokonságban. Azokra inkább ne is hederítsen!

— Akkor hát jó. Holnap reggel biztosan ott leszek.

[60]

Filomenka hetente kétszer járt el takarítani, egyéb apró szolgálatokat is tett az idős úrnak, de még mindig nem tudta, ki az valójában, miféle ember. Míg végre csak egyszer, takarítás alatt, amikor az öregúr épp keresett valamit a szekrényben, Filomenka észrevette, hogy valami egyenruha lóg ott.

— Ne haragudjon, uram, hogy annyira kíváncsi vagyok, de szeretném tudni, milyen egyenruha az?

— Hát nem tudja? — nevetett az öregúr. — Tábornoki egyenruha. Tábornok voltam. Még mindig tábornok vagyok. De az egyenruhát már nem viselem.

— Maga tábornok volt? Én meg a buta fejemmel azt se tudom, hogy jóformán naponta kivel, milyen úrral beszélgetek. Ráadásul ilyen buta módon még kérdezősködöm is! Igazán kitalálhattam volna, hogy az úr nem közönséges ember. De figyelmeztethetett volna. Meg viselnie is kellene az egyenruhát.

— Ugyan minek?

— Mert így az emberek nem tudnak magáról semmit.

— Hagyjuk ezt, Filomenka. Talán így van jól. De talán majd egyszer, valamikor később, ha valami ünnepnapom lesz, magamra öltöm az egyenruhát. Lehet, hogy majd együtt üljük meg azt az ünnepnapot.

— Nem, nem, azt én nem engedném meg magamnak.

— No és miért?

— Nem is lenne illő. Nem szeretek urakkal ünnepelni. Talán majd gratulálok akkor magának. De mostantól kezdve jobban fogom becsülni. Ne haragudjon rám, amiért eddig csak közönséges úrnak tartottam. Mostantól fogva tábornok lesz a szememben.

[61]

Egy szép napon azonban a tábornok észrevette, hogy Filomenka rosszul takarít. Nem akart neki nagy szemrehányást tenni, de azért figyelmeztette:

— Filomenka, azt hiszem, maga már nem lát jól. Ni, ott hagyott a padlón egy kevés szemetet. Ne vegye ezt tőlem szemrehányásként. De úgy találom, hogy valami van a szemével.

— Lehetetlen! — nézett a mutatott helyre Filomenka. — Hm, azt hiszem, valóban! — csóválgatta a fejét, és iparkodott felsöpörni a szemetet.

— Filomenka, én már régebben észrevettem, hogy nem lát jól. Persze semmi az egész. Talán szemüvegre van szüksége.

A tábornok odalépett a faliórához.

— No, mondja meg, hány óra?!

Filomenka erőltette a szemét.

— Az órát látom, de a pontos időt nem tudom megmondani. Előbb tessék nekem megmutatni, melyik a kismutató, és melyik a nagy. Mert én csak a nagymutatóhoz vagyok szokva.

A tábornok hajtotta előre az óramutatókat, s Filomenkának mindig mondania kellett, hogy mennyi

az idő. Az órát ismerte, de a tábornok nem volt megelégedve a látásával.

— Sajnos, nincs mit tennünk, valóban el kell mennie az orvoshoz.

[62]

Filomenka elment a szemorvoshoz, mert a tábornok nem hagyott neki békét. Az orvos előírta a szemüveget, de Filomenka nem váltotta ki.

Milyen volnék szemüveggel? A tábornok idősebb nálam, ő nem hord szemüveget, noha idősebb is, nagyobb úr is, én meg szemüveggel forgolódjam körülötte?

— Hiszen ő küldött az orvoshoz! — mondták Filomenkának az ismerősei.

— Az igaz. No de szemüveget hordjak? Minek? Nem lenne nevetséges, ha szemüveggel forgolódnám a tábornok előtt? Talán meg se tudnám szokni!

[63]

Később a tábornok megkérdezte tőle:

— Filomenka, volt már az orvosnál?

— Voltam. Már jól van minden. Nekem sose volt tudj' isten, milyen jó a látásom. Most meg, hiszen már betöltöttem a hatvan esztendőt. Nem lehet olyan a szemem, mint egy tizenhat éves lányé.

— No és nyugdíja van? Mennyit kap?

— Nyugdíjam? Nekem nincs nyugdíjam. Sose voltam rendes alkalmazásban. Dolgozni dolgoztam világéletem-

ben, de sose olyasmit, amiért nyugdíj jár. Biztosítást se fizettem soha. Ha megkerestem néhány koronát, mindig el tudtam költeni.

— De Filomenka, valamit azért kapnia kellene. Hiszen ma mindenki kap.

— Hogyhogy mindenki? Miért kapnék? Talán Jano miatt? Azért, mert haragított? Vagy azért, mert megszökött tőlem? Biztosan valahol a határvidéken hajkurássza a nyulakat, de azt hiszem, nem sok kárt tesz már bennük.

[64]

A tábornok elintézte Filomenka nyugdíját. Filomenka nem győzte ezért a tábornokot eléggé magasztalni.

— Nem sok az egész — mondogatta a barátnőinek —, de mégiscsak valami. Hiszen énnekem már nem sok kell. Teljesen ingyen, valóban teljesen ingyen kapom. Úgy élek, mint valami nagysága.

— De hiszen ez ma csakugyan így van — nevettek az emberek. — Mindenki kap nyugdíjat.

— Csakhogy én ingyen kapom. A szőlőmet eladtam. Munka meg nem volt. Én mindig mindenütt csak keveset dolgoztam. A tábornok tudja a módját, elintéztem, hogy kapjam a pénzt.

— Nem az ő erszénye bánja. Hiszen ő is kap nyugdíjat. Az állam adja a pénzt.

— Bánom is én, ki adja! Fő, hogy kapom én is, és nem kell senkinek alamizsnáért hálálkodnom.

[65]

Egy alkalommal, amikor Filomenka a piacra ment, hogy zöldséget vásároljon, mert marhahúslevest akart főzni, hát megszólítja őt az utcán Jano:

— Filomenka, hová sietsz olyan nagyon?

Az első pillanatban alig ismerte meg:

— Jano, valóban te vagy az? Hogy kerülsz ide?

— Megjöttem. Újra itt vagyok. Rég nem jártam itt, de most már itt maradok. Nem mertelek mindjárt felkeresni. Féltem, hogy nem akarsz majd megismerni.

— Jano, én már nem látok jól, de ki ismerne téged nálam jobban?! Mikor jöttél meg?

— Harmadnapja.

— Harmadnapja? S hol voltál eddig? Mért nem mutatkoztál legalább? Nekem senki nem szólt semmit.

— Nem akartalak háborgatni. Találtam itt munkát is. Nem kellene már dolgoznom, kapom a nyugdíjat, no de legalább hozzákeresek valamicskét. Megint a városnál dolgozom mint munkás. Csak nincs hol laknom.

— Hogyhogy nincs hol laknod? Hiszen én a te lakásodban lakom. A magam szobáját eladtam, igaz, hogy te aztán az egész pénzt elittad, de azért nem akarlak megrabolni. Ha nincs hová lehajtanod a fejed, költözz csak szépen haza!

[66]

S megint együtt élnek. Szerencsére nem sok idő kell hozzá, hogy összeszokjanak. Értik egymást. Olykor-

máskor össze is zördülnek, de annyi baj legyen! Hiszen vannak talán a világon emberek, akik csak azért boldogtalanok, mert nincs kivel zsörtölődniük.

Ők azonban, mármint Filomenka és Jano, mindig bírják szóval, mely hol fullánkos, hol meg víg.

Napközben Jano a város utcáit söpri, Filomenka odahaza főz. Jano aztán, hazatérvén a munkából, mindent felfal, utána pedig rendszerint ócsárolja az ételt:

— Nem ért semmit!

— Mi nem ért semmit? Hisz mind megetted! Ha nem tetszik a főztöm, maradtál volna Csehországban, vagy pedig a Marikád mellett.

— Azt inkább szóba se hozd! Főzni azonban tudott. Főzni jobban tudott, annyi szent.

— Mit főzött? Aranyat ő se főzött. Csak úgy kellett főznie, mint ahogy más főz. Azonkívül meg is loptad. Téged már fiatalon a dutyiba kellett volna zárni.

— No és? Akkor ott lettem volna. Azt hiszed, a dutyiban rossz? Lehet, hogy csak ül az ember, és várja a vacsorát.

— Mért nem igyekeztél akkor oda? Az ilyen uraknak, mint te vagy, a dutyiban korbáccsal mérik ki a vacsoráját. Isten bizony, nem sajnálnálak. Legalább nem volnál ilyen válogatós.

— Ne mondd! Azt hiszed, a nők részére nincs korbács a dutyiban?

— Talán Marika részére. Vagy a hasonló cafkák részére. Valaki már a háború előtt jól elverhette volna.

— Azt hiszed, senki nem verte el? Minek lettem volna ott én? Hanem aztán jól elbánt velem. Egyszer éjjel összeakaszkodtunk, de aztán futottam! Mezítláb!

Egy szál gatyában. Ő meg még egy cserép aszparáguszt is utánam dobott az ablakon keresztül. Szerencse, hogy csak hátba talált vele.

— Ostoba szamár, hiszen agyon is üthetett volna!

— Hát persze. De akkor azóta már csak rácson keresztül nézhetné a napvilágot.

— No és aztán? Hová mentél? — firtatta a dolgot Filomenka. — Rögtön vitted a lisztet?

— Dehogyis. Arra később került sor. Visszamentem. Megvártam a reggelt, s akkor szép szelíd hangon így szóltam: „Marika, ne legyen harag köztünk, nem illünk össze, vegyünk búcsút egymástól!"

— És erre ő?

— Sírt.

— Inkább talán te sírtál.

— Én csak egy kicsit sírtam. Csupán az ő kedvéért, nehogy azt higgye, hogy lóvá akarom tenni. Nem volt rossz teremtés. Néha érdeklődött tefelőled is. De inkább ne emlegessük!

[67]

De Jano nemigen változott meg. Most sem fért a bőrébe. Egy reggel Filomenka, hogy fölkelt, megint homokot talált a cipőjében. Ettől méregbe jött. Nekirontott Janónak:

— Ostoba szamár, újra kezded? Még mindig ilyesmivel szórakozol? Minek raksz homokot a cipőmbe?

— Homokot? Miféle homokot? Megint képzelődsz? Hisz énnekem semmi dolgom semmiféle homokkal. Igaz, hogy söpröm a város utcáit, de ott csak a por száll.

A por meg, hát mi a por? Hiszen a por csak liszt. Az ég szerelmére, neked bagoly huhog a füledbe! Elmehetnél homokot vetni, mert már nem tudod megkülönböztetni a homokot a liszttől.

— Miket hadarsz itt össze, vén bolond?

— Te vagy bolond! Hiszen liszt szóródik a cipődből. Csak nem a tábornok töltötte bele?! Aligha hordanád benne annyi idő óta a homokot, amit a szőlődben szedtél fel. Hiszen, ahogy hallani, azt az egész mindenséget ott már felszántották, sőt már láttam is. A földgyalu nem húz maga után szitát, a szőlőben nem találnál lisztet.

— Milyen lisztről, milyen szitáról beszélsz? Mit karattyolsz már megint?

— Dehogy karattyolok! Ha volna liszt, megenném. De a szőlőt nem lett volna szabad eladnod! Alighanem a tábornok szuszékjából került a liszt a cipődbe. Biztosan fizetségül kaptad. Hiszen dolgos asszony vagy. A dolgos asszonyokat a tábornoknak is meg kell becsülnie.

— Szamár, hiszen vak vagyok!

— No és? A tábornokok leginkább a vak nőkre utaznak, a tábornokokban mindig minden csak úgy pezseg!

— No, majd éppen!

— Miért ne? Hiszen a tábornoknak annak idején nem futotta az idejéből a nőkre. Szünet nélkül felvonuláson vett részt, és csak azt hallotta, hogy tramtará, tramtará! Öreg napjaira miért ne játszadozhatna el egy vénasszonnyal? Várj csak, egyszer ellátogatok hozzá. Mert az asszony csak asszony. Meglátod, hogyan

elbeszélgetek majd vele. Engem az isten is a tábornok társalkodójának teremtett!

[68]

Jano sűrűn faggatta Filomenkát:

— Hallod-e, mit csinál a tábornok egész nap?

— Mit tudom én, mit csinál? Mindenfélét. Nem kérdezem én azt tőle.

— Hiszen látod. Kérdezned se kell.

— Néha olvasgat.

— Olvasgat is? Mit olvas?

— Nem tudom. Nem viselek én gondot a könyveire. Sok könyve van. De én mindig csak kitakarítok ott egy kicsit, és már jövök is el.

— Ki tudja, mit olvashat? Biztosan valami érdekeset. Nem tudod, mit olvas?

— Mi gondom nekem a könyvekre?

— Úristen, az én figyelmemet bizony nem kerülné el ilyesmi! No és folyton olvas? — firtatja a dolgot tovább Jano.

— Dehogyis olvas folyton! Néha rádiót hallgat. Csinál mindenfélét. Egyszer-másszor velem is elbeszélget. Vagy csak szivarozik, és iddogál.

— Iddogál? Iddogál is? Ne mondd! És mit iszik?

— Bort.

— Bort? No, hiszen a bor a legjobb ital. A tábornokok szeretnek iddogálni. Hm, szóval bort iszik! A bor jó, de azt hiszem, a borovicska még jobb.

— Kinek hogy! A tábornok a bort szereti.

— Úgy gondolom, reggel — pontosított Jano. — Reggel az ember dobjon be egy kupica borovicskát, aztán napközben szopogathatja a bort. Napközben legjobb a bor. No és megkínált már valamikor téged is?

— De hányszor!

— És nem is szóltál róla.

— Minek? Te nekem mindig mindenről beszámolsz?

— Mondd, Filomenka, nincsenek a tábornoknak térképei?

— Térképei? Mit tudom én! Nem láttam. De alighanem vannak. Biztosan vannak térképei.

— Kell, hogy legyenek. Egy tábornoknak legkevesebb négy térképe kell, hogy legyen. De lehet, hogy tizenkettő van, sőt talán húsz is. Érdekes ember lehet a tábornok! Istenemre, el kell hozzá látogatnom!

[69]

De a tábornoknak is megvannak a maga bogarai. Elvégre nem mai gyerek, jócskán eljártak már fölötte az esztendők. A lakótársaival nemigen fér össze, sőt. Folytonosan veszekszik velük.

Az emberek panaszkodni járnak. Egyesek a nemzeti bizottságra, mások a csendőrségre.

— Csináljanak valamit a tábornokkal. Küldjék el valami agghajlékba, mert nem lehet vele kibírni, mindenkibe beleköt, senkinek sem hagy békét.

— No és tulajdonképpen mit csinált? Tettleg bántalmazott valakit?

— Azt nem. De veszekszik, és mindenkit oktat. Neki

azonban egy árva kukkot sem szólhat senki. Ki köteles ezt tűrni?

— Emberek, legyünk észnél! Ha a tábornok tettleg nem bántalmazott senkit, mit akarnak? Ha valamit szól, vágjanak neki vissza! Vagy ne is vegyék figyelembe!

[70]

Csak hát lehet a tábornokot figyelembe nem venni? Egy szép napon megjelenik a zeneiskolában, és az igazgatónál alább nem is adja:

— Igazgató elvtárs, szeretnék harmonikázni tanulni.

Az igazgató elcsodálkozik.

— De hiszen, tábornok úr, ebbe az iskolába csupa kisgyerek jár. Nem mintha nem szívesen tanítanánk idősebbeket. Ragaszkodnunk kell azonban az előírásokhoz. Legjobb lenne, ha keresne a tábornok úr valami magánoktatót. Miért ilyen későn jutott eszébe a harmonika?

— Hogyhogy későn? Hiszen még nem készülök meghalni. Valamikor kedveltem a fúvószenét, de tetszett nekem a harmonika is. Az ember fogja a harmonikát, és máris izeg-mozog körülötte mindenki, máris aprózza kicsi, nagy.

— Ez nem kétséges. No de akkor is. A tábornok úr már nem mai gyerek, harmonikáztasson magának másokkal, fiatalabb emberekkel.

— Milyen fiatalabb emberekkel? Hiszen mondom, hogy még nem készülök a sírba. Nekem a harmonika a házba kell. Ha kívánja, azt is megmondom, miért.

— Nem kell megmondania, tábornok úr. Hiszen

nekünk tetszik az, hogy szereti a zenét. De mi itt valóban csakis gyerekeket tanítunk...

— Ezt már egyszer mondta, ne ismételgesse magát! Nekem azért kell a harmonika, hogy senkivel se kelljen veszekednem.

— Hogy senkivel se kelljen veszekednie? Ezt hogy érti?

— Úgy, ahogy hallotta. Megmondom a magamét az embereknek, aztán elkezdek gyakorolni. Ők nekem támadnak, de én szépen húzogatom majd a harmonikát, nem kell meghallgatnom egy szavukat se.

— De tábornok úr! Ez itt zeneiskola! Ha veszekedni akar, miért nem próbálkozik másutt?

— Hol másutt? Ha nem tudnak zenélni, és nem tudnak tanítani, miért szedik fel a pénzt a diákoktól?

— Tábornok úr, mi tudunk zenélni, tanítani is tudunk, de csak fiatal növendékeket. Ha elhozna ide valami legénykét, az aztán otthon úgy harmonikázna önnek, hogy nem győzne álmélkodni.

— Én már nem vagyok gyerek, ne gúnyolódjék!

— Távol legyen tőlem! Hiszen szépen mondom: a zeneiskola csakis fiatal növendékek részére van. Tábornok úr, előbb kellett volna gondolnia a zenére.

— Akkor hát minden jót! Én harmonikát mégis kerítek! A zeneiskola kifújhatja a fülemből a port!

[71]

Egy napon az egyik városi hirdetőszekrényben, ahol az eladásra szánt és megvételre keresett holmikat szokták hirdetni, megjelent egy apróhirdetés:

Veszek használt harmonikát. Lehet Ligna, esetleg Weltmeister márkájú, de csak mérsékeltebb áron.

Jelige: Víg élet.

Majd később:

Van egy ép és száraz öthektós hordóm. Felfogadok bele két albérlőt. Legszívesebben jó családból való diákokat.

Jelige: Vidám harmonikaszó.

Még később:

Veszek harminc darab katonai sátrat.

Jelige: Elővigyázatosság.

Senki nem tudta, ki adta fel ezeket az apróhirdetéseket. Csupán az a nő tudta, aki a tábornoktól a hirdetési díjat beszedte, de az a szöveg tartalmával nem törődött.

Filomenka sem tudott semmiről. Az apróhirdetéseket nem szokta megnézni.

Ám egyszer, amikor megint ment a tábornokhoz takarítani, a lakásajtón észrevett egy cédulát; időbe telt, mire nagy nehezen kisilabizálta a cédulára írt szöveget:

Napiparancs.

A mai nappal megtiltom, hogy idegen személyek és idegen személyek által vezetett állatok belépjenek a házba. Megparancsolom mindazoknak, akik a házban laknak, hogy idegen személyekkel szemben legyenek tartózkodóak és korrektek. Szigorúan megtiltom, hogy mindenféle szóbeszédeket és személyes vagy közösségi tartalmú és kihatású inszinuációkat bárki ebbe a házba behozzon, vagy a házból kivigyen. Ellenkező esetben kénytelen leszek levonni a legszigorúbb konzekvenciákat. A ház lakóinak szóbeli érintkezése és a házban való közlekedése

is legyen méltóságteljes és mások nyugalmát nem zavaró, a szóbeli megnyilatkozás pedig halk és tömör. A tábornok lakásába belépni szigorúan tilos! Ez mindenkire vonatkozik. Kivételt képez Filomenka.

A tábornok, s.k. (aláírás).

Filomenka nagy üggyel-bajjal elolvasta a fentieket. Utána majdhogynem félt kopogni az ajtón. A tábornok nagy úr, igen nagy úr! A városban alighanem a legnagyobb. De ővele kivételt tett. Talán meg sem érdemli ezt a jóságos tábornoktól!

[72]

Jano azonban nem fél benyitni a tábornok lakásába. Nem ijed meg az ajtóra ragasztott cédulától sem. Miért ijedne meg? Hiszen Filomenka férje.

— Jó napot, tábornok úr.

— Jó napot! — A tábornok rögtön feláll, kezdetben dühösnek látszik, de hamar elszáll a dühe. — Honnan is ismerem én magát?! Ja persze, maga a Janko! Filomenka férje! — nyújtja a kezét Janónak. — Hozta isten, Janko! Már rég szerettem volna találkozni magával. Mi újság? Történt valami?

— Isten ments! Nem történt semmi. Csak azért jöttem, hogy megnézzem magát. Gondoltam, ha Filomenka eljár ide takarítani, a tábornok úr nem dob ki engem se.

— Magát, Janko, soha! Tessék beljebb! Üljön le!

Jano leül, igyekszik azonban rögtön megnyugtatni a tábornokot, hogy nem sokáig alkalmatlankodik.

— Ne féljen, tábornok úr, nem maradok sokáig, tudom, hogy nem nagyon ér rá.

— Sőt nagyon is ráérek. Hiszen nyugdíjas vagyok. Egyáltalán nem kell sietnie.

A társalgás eleinte döcög, de hamarosan megélénkül. Mert Jano mindenre kíváncsi. Úgy meggyóntatja a tábornokot, ahogy még soha senki meg nem gyóntatta. A tábornok nevet, de készséggel válaszol.

Jano szót kerít a maga puskájára is.

— Kár, hogy nem fordult hozzám — mondja a tábornok. — Én szereztem volna puskát. De mire kellene az magának?

— Hát tulajdonképpen most már semmire. De valamikor az volt a szenvedélyem. Szeretem a természetet. Szeretek kijárni a mezőre, puska nélkül is, de valamikor úgy gondolkoztam, hogy megilletne a puska. El se hinné, hogy valamikor milyen lövész voltam én! Nézze! Ezt még mindig magamnál hordom! — húzza elő zsebéből Jano a csúzlit. — Ezt csak úgy mellesleg! A vesszőparipám! Másról akartam beszélni! Filomenka említette, hogy a szekrényben őrzi a tábornoki egyenruháját. Ne haragudjon, hogy megkérdezem, többször észrevettem már az utcán, köszöntem is magának mindig; tábornok úr, miért nem viseli azt az egyenruhát?

— Minek? Hiszen már nyugállományban vagyok.

— Csak tábornok akkor is! Nem mutatná meg nekem azt az egyenruhát?

A tábornok eleget tett a kívánságnak, s Jano elismerően bólogatott:

— Tábornoki egyenruha! Kár, hogy nem viseli! Viselnie kellene!

— Eleget viseltem — mondta a tábornok némi szomorúsággal a hangjában. — Talán majd ebben temetnek el!

Majd hirtelen csizmákat szed elő a szekrény mögül.

— Nézze, két pár is van, próbálja fel, az egyik párt magának ajándékozom. Ha jó lesz a lábára, talán elő is léptetem magát.

Jano rögtön levetette a cipőjét. Csakhogy a csizma kicsi volt neki.

— Kár, nagy kár! Hogy lehet ez? Hiszen a tábornok úr magasabb nálam! Hiába, kicsi! Igazán kár. Járhatnék tábornoki csizmában!

[73]

No és aztán Jano, miközben taszítja az utcán a szemeteskordét, figyeli az embereket, időnként ráfintorog valakire, de csak úgy, a tréfa kedvéért. Hébe-korba egyeseket le is teremt, sőt ha olyan ismerősre akad, akivel szót is tud érteni, megáll, ördög vigye azt az egy-két percet!

— Hát mi újság? Volt a határban?

— Tegnap jártam odakint.

— No és? Milyen a vadállomány?

— Nem rossz.

— Hát persze! Maguknak minden jó. Milyen volt itt a határ valamikor! Minden időmet kint töltöttem. Néha bejártam hat, sőt hét pagonyt is. Hát még a nagyvad! Nem léphetett egyet az ember, hogy ne lásson szarvast, muflont, dámvadat, az őzekről nem is beszélve. Egyszer télen, amikor etetni jártam kint, valamelyik etetőnél annyi őz sereglett össze, hogy kis híján

agyonnyomtak, hátrálnom kellett előlük. Rengeteg volt akkor itt a vad, mindenütt a sok szalonka, vadréce, fogoly, fácán. Ha pedig körvadászatot rendeztek, mindig kellett a körben legkevesebb hétszázadnyi tapsifülesnek lennie. Egész hadosztály nyúl! Nem beszélve arról, hogy vagy fél hadosztálynyi meg is szökött a gyűrűből. Egy hadsereg! Valóságos hadsereg! Nem lett volna szabad nekik, mármint az uraknak, ennyire erőszakolni itt ezt az újfajta művelést. A régi szőlők is inkább maradhattak volna. A földgyalu meg a huzalos szőlőművelés előzte a nyulakat.

— Ebben a szövetkezeti tagok a ludasak. Mi nem tilthattuk meg nekik. Ma mindenütt így csinálják. A dróthuzalos műveléssel nagyobb termést lehet elérni, több a bor. De azért a dróthuzalok között is úgy-ahogy megmarad a vad.

— A seregély! Jártam ott nemrégen. Mindenütt csak a sok seregély. Annyi ott a seregély, mint réten a kutyakaparó. Alighanem kénytelenek lesznek megint felállítani néhány karbidágyút, és majd éjjel-nappal durrogtatnak. Az ilyen pagonyra aztán, majd megmondom, mit csinál a nyúl!

— Nem, Janko! Van ott nyúl szépen.

— Hol? Akkor láttam volna. Ha elkezdik a durrogtatást, hová futnak el a nyulak?

— Egy másik pagonyba.

— Ott talán nincsenek seregélyek? Ott is felállítják a karbidágyút. A nyúlnak megvan a maga pagonya, máshová nem megy. Ha előzi is az ember, csinál egy vargabetűt, és visszatér.

— Van ott elég nyúl, Janko. Talán csodálkoznál, ha látnád.

— Hiszen csodálkoztam. De kimegyek még egyszer, és körülnézek. Csak hát, sajnos, nem mindig érek rá. Ez idén gombázni se voltam. Illetve voltam is, de mindössze háromszor vagy négyszer. Ott is kutyagumi van. A gomba se nő. Ma este elmegyek, megnézem a tábornokot. De szombat délután vagy vasárnap délelőtt bejárom ott azt az egészet...

[74]

Vasárnap Jano csakugyan felkerekedik, és kimegy a határba. Az időből futja bőven, ha úgy tetszik neki, kószálhat napestig. Néha persze meg is kell majd állnia, sőt ennie is kell valamit. Miért ülne otthon? A természetben az ember jobban megpihen, jobban kipiheni magát, mint odahaza. Ha úgy hozza a kedve, valahol szundíthat is egyet. Csakhogy, sajnos, nincs már a mezőn, sem a szőlőben jóformán egyetlen valamirevaló fa! Körtefát, almafát, gesztenyefát bizony nem találni, sőt keresni kell az őszibarackfát vagy a szilvafát is. Legföljebb az országút mentén látni még fát. Az is többnyire cseresznye, van is egyiken-másikon egy kis gyümölcs, de ki eszi azt meg? Ha csak a sofőrök nem, akik az utakat szegélyező fákat mind agyonmocskolták bűzös füsttel, porral. Váljék egészségükre! Az ilyen csúffá tett fán jóérzésű, finomabb ember hernyó sem szívesen volna.

Jano a réten andalgott. Mehetett volna egyenesen is, azaz rövidebbre foghatta volna az utat, csak keresztül kellett volna vágnia a réten; de nem, Jano inkább letért az ösvényről, és a fűben haladt, ráadásul kacskaringózva.

Alkalmasint keskenynek találta a rétet. Persze hogy keskeny, majdnem mindent felfalt már a szőlő! Ám azért az ilyen keskeny rét se kutya, lesz itt takarmány! Talán már le is kellene kaszálni. Ha jól meggondoljuk, azelőtt nem nőtt itt ilyen dús, kövér fű. Mindenütt csak a margaréta virított, meg a bogáncs, az erdőhöz közel a lila harangvirág, és az ördög tudja, mi minden még! Már amikor a kaszálás ideje közeledett is, a réten virágnál egyebet nemigen lehetett látni. De hol van most virág? Jóformán nincs is. Az embernek jóformán egy szál margarétát is keresnie kellene. Vagy tán feltörték a rétet, és bevetették valami jobbfajta fűmaggal? Alighanem. De mi haszna, ha a rétből csak ilyen kis darabkát hagytak meg? Nincs is, amit az ember itt felriasszon. De ha még volna is, annyi a mindenféle természetbarát és természetvédő! Biztosan erre a tenyérnyi rétre is jut belőlük bőven, minduntalan kijárnak ide védeni, ellenőrizni, csak hát ha jön egy, jön kettő, jön három, vagy tán tíz is, és mind ugyanazt védik, suttyomban pedig lepuffantanak egy-egy nyulat, akkor aztán a madár, teszem azt, a pacsirta, amelynek alkalmasint itt a fészke a közelben, még a levegőben is fél, még ott is szorong. Az ég kékjéig nem tud feljutni, nem bírja a szárnya, a lenti zöldtől pedig retteg, mert többször egymás után felrebbentették belőle. Már a tulajdon fészkében sem bízik.

Ni csak, fácán! Kakas! Ott a tyúk is! Még egy kakas! A kökényesből repülnek ki. Lesz ott talán még egy? Hát persze, még egy kakas! Az áldóját, gyönyörű nagy kakas! És, azt hiszem, még egy tyúk! Engemugyse, ott aludt! Tehát öt! No persze, a kökényesben. Kakasok is, tyúkok is. Mégiscsak van itt valami!

Jano kiért az útra. Egy darabig csipke- és kökénybokrok mentén haladt, gondolta, hogy felrebbent legalább még egy fácánt, de erre nem került sor. Jano megállt, elfintorította a képét. Akkor csak az az öt, hát az is valami?! Ha a verebek átváltoznának fácánná, volna itt fácán elég! Hát még ha a seregélyek is, huhú! A vadászok nem győznék, hiszen a seregélyekkel se bírnak. Ha a seregélyek fácánná változnának, a szövetkezeti tagok mind puskával járhatnának a szőlőbe.

Jano letért az útról. Nos hát itt az a híres dróthuzalra futtatott szőlő! Persze hogy nem rossz ez, jobb, sokkal jobb, mint az a néhány öreg tőke, ami még megmaradt egy-két dombtetőn. De már nem sok van belőle. Egy-két csenevész tőke kínlódik még azokon a meredélyeken, amelyek felnyúlnak egészen az erdőig, de mihamar megy az is mind a fenébe, mert ki művelné ott tovább?! Hiszen itt, ni, ez a drótra futtatott szőlő majdhogynem ingyen terem. Tavasszal megmetszik, aztán úgy-ahogy felkötözik, utána mi munka van vele? Holmi süket alak, valamelyik Mišo vagy Jožo felül a kis, idétlen traktorra, végigfutkározza vele a sorközöket, a többiek meg aztán, úgy lehet, csak hümmögni járnak a szőlőbe, no meg egyidejűleg morogni, hogy lám, az a tökfejű traktoros, ha a szőlőnek jót tett is, biztosan megveszett, eltört egy betonoszlopot, tönkrezúzott néhány tőkét is, no és persze, a marha, feltúrta az utat, rátúrta a földet, bánja is ő, hogy egyik-másik tőke mellől hiányzik majd az a föld?! De merjen csak egy szót is szólni neki valaki! Rákiabál az emberre: „Nyalja ki a fenekemet!" De ha aztán az ember ugyanerre akarná őt biztatni, még neki áll följebb, és ő oktat ki mást: „Elvtárs, beszéljen tisztességesen!" Csodálkozhatunk aztán, hogy valaho[1]

az út mentén vagy más helyen nincs meg már a vén körtefa vagy diófa, hiányzik a százéves berkenyefa vagy a kétszázéves gesztenyefa, mely senkinek sem volt útjában, sőt mindenkinek csak hasznára volt? Valami tulok, akire rábízták a határt, kiküldte az embereit traktorral, lóval, sőt időről időre maga is kimegy, de mivel már elszokott a rendes munkától, meg akarja mutatni, mi lakozik benne, meg akarja mutatni, hogy őbenne is van erő, kiszólítja a határba a földgyalust is, mi több, maga ül fel a földgyalura; lehet, hogy csak megóhajtotta a cseresznyét, vagy egy kevés hársvirágot akar szedni, lehet, hogy valóban szereti a hársfateát. Aztán nagy zúgatva nekiereszti a tolólemezt a cseresznyefának, a hársfának, és addig döngeti, míg ki nem fordítja, odahaza pedig aztán melldüllesztve meséli a feleségének, és röhög: „Hű, de jóllaktam ma cseresznyével! Kidöntöttem egy hársfát is, de hársvirágot szednem aztán már nem akarózott. Az a vastag törzsű gesztenyefa se áll már, amely ott állt a mellett a fehér bódé mellett. Majd két órán át kellett dögönyöznöm a tolólemezzel. De kidöntöttem. Csak úgy passzióból kiszélesítettem az utat. A krisztusát, úgy kiszélesítettem, hogy akár egy repülőtér is elférne rajta. Elsepertem volna azt a kis fehér bódét is, mely olyan jól látszik már messziről, de van még rajta néhány jó tetőcserép. Egyszer valamikor majd leszedem, és hazahozom, hátha jó lesz valamire. Hanem azok a fák! Csodálkoznak majd holnap az emberek. Ilyen széles útjuk itt még nem volt!" Az ilyen alaknak csak szólni kell, hogy döntse romba a hidat vagy a székesegyházat, ő bizony romba dönti. Sőt csak meg kell pendíteni előtte, hogy eltüntethetné a föld színéről a Magas-Tátrát, tán azt is megteszi.

Egy szép napon arra ébrednénk, hogy a Magas-Tátra helyén lapály van, sőt körös-körül minden sík, mert ez a buzgó ember csak úgy, merő passzióból a kisebb magaslatokat is elegyengette.

De a termés jónak ígérkezik, gyönyörűek a fürtök! Lesz valami a fattyúhajtásokon is, de az késő őszig se érik meg: néhány szem savanyú zöld sörét a mustháborúba! Gondosabban hónaljazhattak volna az asszonyok. Arra volt csak gondjuk, hogy mennél több legyen a munkaegység! Hanem termés az lesz, micsoda óriási fürtök! És csupa jó fajta: Müller-Thurgau, bouvier, veltelini. Meg persze tramini. Mindenki odavan a traminiért. Mi az a tramini? Pacsuli! Szagos víz. Rántás a borba. A pacsuli a kereskedőnek csali! De milyen kereskedőnek? Az illatszeresnek. Néhány tőke tramini meg néhány tőke ottonel muskotály termése elég akár egy vagon szőlőbe, aztán az ördögnek is túl lehet vele járni az eszén, az ostobáknak literenként el lehet adni az egészet. A Müller-Thurgau jobb, de hát az csak amolyan gyengébb borocska, a szilvánihoz vagy a veltelinihez képest víz! A bor legyen karcos, csiklandozza egy kicsit az ember gigáját! Az igazi borivót a szagos vízzel félre nem vezeti senki. No de ami a csemegeszőlőt illeti, ezek itt arra már végképp fütyülnek. Alkalmasint nincsenek gyerekeik, mások gyerekeire pedig miért gondolnának?! Vagy azt hiszik, hogy a szőlő csak a borért van, vagyis csupán a felnőttek, kivált az iszákosok kedvét szolgálja? A Kossuth szőlő már eltűnt, mihamar egy fürtöt se lehet majd látni belőle, no és hol a Szent István, az ökörszemű kék, a bíbornok, a Magdolna kék, azaz a Jakab szőlő? Ma már ezeket a szőlőfajtákat a gyerek nem is ismeri. Valamikor a legnyomorú-

Egy szép napon arra ébrednénk, hogy a Magas-Tátra helyén lapály van, sőt körös-körül minden sík, mert ez a buzgó ember csak úgy, merő passzióból a kisebb magaslatokat is elegyengette.

De a termés jónak ígérkezik, gyönyörűek a fürtök! Lesz valami a fattyúhajtásokon is, de az késő őszig se érik meg: néhány szem savanyú zöld sörét a mustháborúba! Gondosabban hónaljazhattak volna az asszonyok. Arra volt csak gondjuk, hogy mennél több legyen a munkaegység! Hanem termés az lesz, micsoda óriási fürtök! És csupa jó fajta: Müller-Thurgau, bouvier, veltelini. Meg persze tramini. Mindenki odavan a traminiért. Mi az a tramini? Pacsuli! Szagos víz. Rántás a borba. A pacsuli a kereskedőnek csali! De milyen kereskedőnek? Az illatszeresnek. Néhány tőke tramini meg néhány tőke ottonel muskotály termése elég akár egy vagon szőlőbe, aztán az ördögnek is túl lehet vele járni az eszén, az ostobáknak literenként el lehet adni az egészet. A Müller-Thurgau jobb, de hát az csak amolyan gyengébb borocska, a szilvánihoz vagy a veltelinihez képest víz! A bor legyen karcos, csiklandozza egy kicsit az ember gigáját! Az igazi borivót a szagos vízzel félre nem vezeti senki. No de ami a csemegeszőlőt illeti, ezek itt arra már végképp fütyülnek. Alkalmasint nincsenek gyerekeik, mások gyerekeire pedig miért gondolnának?! Vagy azt hiszik, hogy a szőlő csak a borért van, vagyis csupán a felnőttek, kivált az iszákosok kedvét szolgálja? A Kossuth szőlő már eltűnt, mihamar egy fürtöt se lehet majd látni belőle, no és hol a Szent István, az ökörszemű kék, a bíbornok, a Magdolna kék, azaz a Jakab szőlő? Ma már ezeket a szőlőfajtákat a gyerek nem is ismeri. Valamikor a legnyomorú-

ságosabb szőlőtermelő is, bár csak tenyérnyi földje volt, gondolt a gyerekeire, mert tudta, hogy azok is tanulgatni fogják a munkát, nekik is dolgozniuk kell majd, kapálni, horolni; még a legkisebbek is, akiknek még nem kell görnyedezniük, ott fognak tiblábolni a szőlőben, tépdesik a tőke alól a gyomot, a tyúkhúrt, a folyondárt, a nyúlsalátát; nincs ott nyuszi? Kóstold meg azt a kis zöld szárat, hiszen az nyúlsaláta, az előbb még biztosan ott ült a tőke alatt a nyuszi, de már jóllakott, és elszökdelt máshova! De nézd ott azt a másik tőkét, jól nézd meg, látod, milyenek a levelei? A többié másminők! Rendesen nézd meg, és minden gazt tépj ki alóla, ne hagyj alatta egy szálat se! És jegyezd meg jól: ez a te tőkéd, nem szabad elfeledkezned róla! Ha eljön a szüret, majd meglátod, mi lesz azon a tőkén! De több ilyen tőke is volt a szőlőben; ha nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket a Szent István, és csalódást okozott a bíbornok, ráadásul az ökör is elfelejtett benézni a szőlőbe, Magdolna helyrehozott, és pótolt mindent, pótolta a maga kétévi mulasztását is, hiszen a legutóbbi két évben semmit vagy szinte semmit nem termett, most azonban teljes szépségében pompázott, mint aki méltó a bíbornok kalapjára és Szent István koronájára, gyönyörű nagy szeme kerekre nyílva csillogott a szőlőben: gyerekek, gyerekek, gyorsan ide, nézzétek csak Magdolnát! A gyerekek közül a legkisebb álmélkodva tátja el csöpp száját, és az ő szeme is kerekre tágul: ez az én tőkém, nyuszi ült alatta, ez az én nyuszis tőkém! Kidobhatta aztán az apa a szőlőből ezt a tőkét? Ha igen, akkor már előzőleg valahová más helyre el kellett ültetnie egy másik oltványt, hogy a gyerekeknek azt mondhassa, hogy a Magdolnájuk átköltözött más-

hová; csakhogy a Magdolna helye megürült, mi menjen oda, milyen oltvány? Bíbornok van már öt, ökörszemek is bujkálnak a szőlőben, van valahol középütt Szent István is, de néhány évig nem tud magára találni a többi tőke gyűrűjében. A megürült helyre olyasvalamit kell ültetni, ami a Magdolnára emlékezteti majd a gyerekeket. Mi legyen az? Várjatok, tartsatok ki, dolgozzatok csak szépen, s néhány év múlva meglátjátok! Ökörszem? Aligha? Pszt! Talán kecskecsöcsű. Csakhogy az többnyire savanyú, nagy néha érik meg. Hát aztán! A csecs az csecs. Ha savanyú szokott is lenni, jól terem. Istenemre, kecskecsöcsű, s ni csak, a gyerek hogy bámulja azt a szép, savanyú kecskecsöcsű szőlőt! És most fossza meg tőle az ember? Fütyül akkor a szőlőmunkára, hiszen a gyerek nem vedeli a bort.

Szó, ami szó, hanem ezt itt ugyancsak kinyújtották! Ki hitte volna valaha, hogy ebben az ingoványban még szőlő fog teremni? Hiszen valamikor egészen idáig ért a Sur-láp, rajzott itt a sok vízisikló, a béka, a mindenféle rovar, a skorpió, a szitakötő, a milliomfajta lepke, a rengeteg csúszómászó, akadt még teknősbéka is. Ma ezt senki el nem hinné. Teknősbéka? Ugyan kérem! Ne nevettesse ki magát! Télidőben olykor az egészet elárasztotta a víz, lehetett korcsolyázni, csak hát kinek volt akkor még korcsolyája? A háború után elkezdődött itt a talajjavítás, jött minden épkézláb ember, jöttek a gyerekek is segíteni, úristen, mennyi volt itt a tőzeg! Mérnökök irányították a munkát, felügyeltek a csatornaépítőkre is, meg a kotrógépkezelőre, kimélyítették és végigkotorták a patakot, mely keresztülfolyik a városon, és tavasszal irgalmatlanul ki szokott önteni, mindamellett amott följebb lehetett

gött a sok-sok rovar, bogár, csúszámászó, béka, és csivitelt, csattogott a seregnyi madár, élet volt itt, vidám élet, és sétára, körjáratra, körutazásra lehetett innen indulni, gyalogszerrel és szárnyon, el lehetett nézni a szóban forgó kisebb-nagyobb kertekbe is, hogy kiderüljön, melyik csigának mi ízlik jobban, az eper-e, illetve a kel vagy a káposzta. Úgy lehet, ellátogatott a kertek valamelyikébe az a bizonyos teknőc is. De hol van már a Sur-láp?! Maradt belőle csak az a darabka Szentgyörgy mellett, úgy hallani, még mindig állja ott a sarat sok ritka növény és rovar. De meddig? Kösse az ember fához a kecskét, ha jó lesz is ott a legelő, a kecskének egyszeriben nem lesz mit legelnie. No és a lepke? Az egyszerűen elszáll!...

[75]

Azonban Jano ráeszmél, hogy már nem bír egész nap a határban kószálni. Az idejéből bőven telnék, harapnivalója is van bőven, déltájban mégis hazaállít, és azt mondja Filomenkának:

— Sok ez már nekem. Vagy talán nem is az a baj, hiszen szundíthattam volna egyet a mezőn, de nem bírom ki már odakint sokáig. Tudom is én, mi ez?! Néha még a levegő is elfáraszt.

— Talán erős neked a kinti levegő — mondja Filomenka. — Elszoktál a jó levegőtől. Valamikor többet jártál ki a határba.

— Csakhogy én már a városban sem bírom a kutyagolást. Néha alighogy két-három utcán végigmegyek, már elegem van belőle. El kell ugranom egy pohár

sörre. Vagy pedig csak úgy elüldögélek a söntésben.

— Jano, benne vagy már a korban. Meddig akarsz még futkározni? Az öregség mindenkit elér. Az olyanokat pedig, akik már fiatalkorukban megszenvedték a sorsukat, vagy sokat éheztek, korábban éri el. A tábornok tábornok, és lám, már az se érzi magát egészen jól.

— A tábornok? Az már teljesen megöregedett. Isten az atyám, kezd hígulni az esze. Tegnap rávettem, hogy csúzlival lövöldözzünk, és eltörtük a vázát.

— A vázát? Melyiket?

— A kerámia vázát. Beleállítottam egy szál virágot, megcéloztam, de a kavics a vázát trafálta el.

— Szamár! Tudod, milyen drága váza volt az?

— Drága?! Olyan váza van dögivel! Felmászok valahol a padlásra, és hozok a tábornoknak akár négy olyan vázát. Nagyobb baj, hogy nem bírok. Nem bírom már a városban való talpalást sem. Muszáj lesz bejelentenem nekik.

— Meddig akarod bírni? Jelentsd be nekik! Söpörjön most már valaki más!

— Ki legyen az a más? Azt hiszed, ma kapva kap valaki az ilyen munkán?

— Mit törődsz vele? Az már nem a te gondod.

— Hát kié? Az enyém is. Valakinek mégiscsak söpörnie kell a várost!

[76]

Mindamellett Jano másnap felmond. A hivatalban nem is nagyon csodálkoznak ezen.

— Hát bizony, Janko, eleget dolgozott már! Eleget

söpört! Mi már nem kényszerítettük, hogy dolgozzon, de meg se akartuk tiltani magának a munkát. Ám azért hébe-korba benézhet hozzánk. Bármikor! Látogasson meg bennünket néha. Csak hát így ukmukfukk nem vehetünk búcsút egymástól. Ki kell valamit eszelnünk. Tudja mit? Mennünk kell most az elnökhöz. Jöjjön velünk! Az elnök úgyis akart már magával beszélni.

— Velem? Miért?

— Mindjárt megtudja. Csak egy percig legyen türelemmel.

Közben valaki telefonál az elnöknek, és amikor Jano belép az elnök szobájába, valóban úgy fest a dolog, mintha már várnák őt. De nemcsak az elnök. Egyszeriben tele a szoba. Szinte az összes hivatalnok és hivatalnoknő egybegyűlt.

— Hozta isten, Janko! — nyújtja a kezét az elnök. — Hallom, hogy felmondott nekünk.

Jano pironkodva bólogat.

— Igen, elnök úr, felmondtam.

— No lám, no lám! És ilyen váratlanul? Szerzett nekünk egy kis gondot. De haragudni azért nem haragudhatunk magára. Valóban elég idős már, sok mindent megélt, és eleget dolgozott is. Nem fogunk most minderről beszélni. De mielőtt elmegy, szeretnénk legalább egy kicsit megtisztelni magát.

Jano bizalmatlankodva néz az elnökre.

— Elnök úr, komolyan mondja ezt?

— Komolyan bizony.

— Hogyhogy meg akarnak tisztelni? Miért?

— Janko, rövidesen születésnapja lesz. Nem feledkeztünk meg magáról. Úgy terveztük, hogy a születésnapja alkalmából jutalmat adunk magának. De semmi

baj, átadjuk most. Azonkívül a vadászok is, ni, díszoklevelet állítottak ki a részére.

— Igen? A vadászok is? Miért? Elnök úr, nem tréfál?

— Már hogy tréfálnék? — nyújtja át az elnök Janónak a díszoklevelet meg a pénzes borítékot. — Nem sok. Csak amolyan kis figyelmesség.

Jano rápillant a borítékra, aztán a díszoklevelet nézegeti. Kitüntető elismerés!

— Igazán az enyém ez?

Az elnök mosolyog.

— Persze hogy a magáé!

Janónak csillog a szeme.

— Elnök úr, talán megérdemlem. Nem viseltem-e gondját a határnak?

— Gondját viselte, Janko. Gyerekkoromtól ismerem magát. Kamasz fiú voltam még, maga már idősebb volt, de azért jól emlékszem.

— Igazán emlékszik?

— Igazán emlékszem.

Jano egyszeriben sírva fakad.

— Elnök úr, hiszen jártam én valamikor az érseknél is...

Tovább nem képes beszélni. Az elnök a vállát veregeti, a hivatalnokok pedig egymás után megrázzák a kezét.

[77]

Otthon van miről beszélnie Filomenkának. Napok hosszat másról nem is beszél. Ha pedig beleun, nézeget ki az ablakon vagy az ajtón. Olykor-olykor elugrik

a kocsmába, iszik egy pohár sört, és amikor hazamegy, megint csak ugyanarról beszél, illetve néha másról is. Példának okáért a csizmáról.

— Kár azért a csizmáért! Nem is tudom, miért nem adta ide a tábornok!

— Hiszen föl se ment a lábadra!

— Az mindegy, akkor is tábornoki csizma volt. Legalább eldicsekedhettem volna vele. De üsse kő, a tábornok már teljesen kész.

— Jártál nála?

— Jártam.

— No és?

— Mondom, hogy odavan.

— Bizony megöregedett ő is. Azt hiszed, te örökké fogsz élni?

— És most képzeld, hogy valamikor hány fogolyra rátenyereltem a mezőn. Meg nyúlra! És mennyit hajtottam fel minden alkalommal az uraknak! Nagyvadat is. De furcsa úr volt az mindahány! A szegény nép csak őrájuk gürcölt. De akkor is ostobák voltak. Akkor ejtettem őket fejre, amikor nekem tetszett.

— Gyengén ejtetted őket fejre.

— Talán nem is. A végén maguk ejtették magukat fejre. Nos, hol vannak? Csak hát mi haszna, ha már jómagam is megöregedtem?...

— Jano, hát a sárgarigóra emlékszel még?

— Hogyne emlékezném?! Valamikor több volt a madár. De rigófüttyöt még ma is hallani az erdőn. Egyszer majd elmegyünk arra a te Koszorú-dombodra... Csakhogy az utóbbi években ott minden megváltozott. Rá se ismernél. Minden egészen más. Egyedül oda se találnál.

— Micsoda? Hiszen gyerekkoromtól oda jártam. Ismerek ott minden fát, minden kis bokrot.

— Csakhogy már nem látsz jól. Azok a bizonyos fák és bokrok pedig már eltűntek. Ha te úgy-ahogy emlékeznél is a Koszorú-dombra, a Koszorú-domb nem emlékszik rád.

— Ne hidd!

— Mondd a Koszorú-dombnak, hogy ne higgye.

— A szőlősoron felmennék egészen az erdőig... Legalább egyszer szeretném még hallani a sárgarigó hangját.

— A sárgarigó hangját? Mért éppen a sárgarigóét? Ha már olyan hosszú utat megteszek, inkább fognék fácánt.

— Hiszen azt mondod, hogy vak vagyok. A sárgarigót nem, ellenben a fácánt meglátnám?

— Hát nem? Hiszen a fácán nagyobb, mint a sárgarigó. De tudod, mit csinálunk? Vasárnap elmegyünk Jožo sógorhoz meg a te örökké elégedetlen sógornődhöz, meglátogatjuk őket, egyszóval kirándulunk. Veszek egy üveg borovicskát, aztán majd meglátod, mennyi erő lesz a lábamban. Utána vetem magam a sárgarigónak, és elhozom, hogy egész közelről megnézhesd.

— Ne locsogj már, Jano! Ne handabandázz!

— Hogy én handabandázom? Majd meglátod! Húzzak csak egy jót a borovicskából! Tilió, mi jó?! Tilió, mi jó?! Isten engem, megfogom azt a sárgarigót!

Megjelent a Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság közös könyvkiadási egyezményének keretében. Készült 1000 példányban az Európa Könyvkiadó, Budapest részére a Madách Könyvkiadó, Bratislava gondozásában.

A mű eredeti (szlovák) címe Vlha. A Smena, Bratislava, 1978-as kiadásából fordította Hubik István.

A burkoló- és kötésterv Vladislav Rostoka, a grafikai elrendezés Dömény Klára munkája.
Első magyar nyelvű kiadás.

Kiadta a Madách Könyv- és Lapkiadó n.v., Bratislava 1983. Oldalszám 176. Felelős szerkesztő Mayer Judit.

Nyomta a Polygrafické závody, n. p., závod 3, Trnava. Szerzői ívek száma 7,06. Kiadói ívek száma 7,45. SÚKK sz. 1866/I — 82. Összpéldányszám 1700, ebből 1000 példány az Európa Könyvkiadó, Budapest részére készült a Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság közös könyvkiadási egyezményének keretében.

szembesülnek, s mivel ezeket
a problémákat így vagy úgy, saját
erejükből vagy a véletlen folytán
mindig megoldják, Šikula
tulajdonképpen az élet
folytonosságát, a történelmi
megpróbáltatásokat is túlélő embert
ünnepli bennük.

Tőzsér Árpád

22,— Ft